

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA

ANTON GVOZDOVIČ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinių magistrantūros studijų programa
62401S111

BUITINIŲ NUŽUDYMŲ TYRIMO YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Doc. dr. Snieguolė Matulienė

Vilnius, 2012

TURINYS

Įvadas.....	3
1. Buitinių nužudymų kriminalistinė charakteristika.....	6
1.1. Asmuo įvykdęs buitinį nužudymą – nusikaltėlis.....	9
1.2. Buitinių nužudymų situacijos.....	14
1.3. Nusikaltimo pasikėsinimo dalykas – nukentėjęsysis.....	18
1.4. Buitinių nužudymų būdai.....	22
2. Buitinių nužudymų tyrimo situacijos, versijų kėlimas ir tyrimo planavimas.....	26
3. Ikiteisminių tyrimų veiksmai buitinių nužudymų atvejais.....	31
3.1. Įvykio vietos ir lavono apžiūra.....	32
3.1.1. Įvykio vietos apžiūra.....	32
3.1.2. Lavono apžiūra.....	36
3.2. Liudytojų apklausa.....	40
3.3. Įtariamojo apklausa	44
3.4. Įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje.....	46
3.5. Įtariamojo kūno apžiūra.....	48
3.6. Ekspertizių ir užduočių paskyrimas.....	49
3.6.1. Lavono tyrimas.....	51
3.6.2. Biologinių objektų tyrimas.....	53
3.6.3. Trasologinių objektų tyrimas.....	53
3.6.4. Nešaunamojo ginklo tyrimas.....	54
3.6.5. Balistinis tyrimas.....	55
3.6.6. Teismo psichiatrinė, psichologinė ekspertizė.....	57
Išvados.....	60
Pasiūlymai.....	62
Literatūros sąrašas.....	63
Santrauka.....	68
Summary.....	69
Priedai.....	70

IVADAS

Nusikalstamumas – socialinis reiškinys, kurio nepavyksta išvengti nei vienai valstybei. „Bendros nusikalstamumo dinamikos tendencijos Lietuvoje nėra palankios žmogaus ir jo aplinkos saugumui užtikrinti“¹, o ypatingą susirūpinimą kelia pavojingiausia nusikalstamumo rūšis – smurtiniai nusikaltimai.

Šiandien mažai kas abejoja tuo, kad smurtas tarp žmonių yra amžinas. Jis lydi žmoniją viso jos egzistavimo metu. Keičiasi tik smurto apimtis ir kokybinės savybės. „Visuotinai priimta, kad smurtiniam nusikalstamumui priskiriami tyčiniai sunkūs ar labai sunkūs nusikaltimai fiziniam asmeniui, kaip: nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai ir išžaginimai“².

Lietuvoje nėra išsamių smurtinių nusikaltimų analizės studijų, gvildenami atskiros smurtinio nusikalstamumo problemos. Yra pavienių publikacijų, kuriose nagrinėti vieni ar kiti bendrieji smurtinių nusikaltimų tyrimo metodikos klausimai arba atskirais klausimais nagrinėtos atskiros smurtinių nusikaltimų rūšys.

Smurtinio nusikalstamumo problematikai spręsti 2010 m. gruodžio 17 d., Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinta Nacionalinė mokslo programa „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“, kurios paskirtis - kompleksiskai atlikti Lietuvos visuomenės tyrimus, susijusius su nacionalinio saugumo aplinka. Programoje, aprašant nacionalinio saugumo esamą būklę, nurodyta (programos 17.2 punktas), kad Lietuvoje dažnas smurtas (nužudymai, savižudybės, smurtas prieš moteris, vaikus), o pagal užregistruotų nužudymų tūkstančiui gyventojui skaičių Lietuva patenka į pirmąjį pasaulio valstybių dešimtuką³.

Pagal nacionalinės mokslo programos „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ patikslinto detaliojo plano vykdymo 2012–2013 m., 4-ąjį programos uždavinį yra numatytos tyrimo kryptys, pagal kurias būtina atlikti grėsmę asmens ir visuomenės saugumui keliančių kriminogeninių procesų tyrimus⁴. Kas skatina pradėti analizuoti smurtinio nusikalstamumo tyrimo ir profilaktikos problemas ir pateikti aiškias atskirų šių nusikaltimų tyrimo tobulinimo kryptis ir taikytinų profilaktinių priemonių sistemą.

¹ Kurapka, V. E., et al. *Nusikalstamumo grėsmės ir žmogaus saugumas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 12.

² Babachinaitė, G., *Smurtinių nusikaltimų veikų samprata ir raiška. Nusikalstamumo grėsmės ir žmogaus saugumas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p.53.

³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl nacionalinės mokslo programos socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.152-7764.

⁴ Lietuvos mokslo tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto 2011 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 07 HSM-86-2 patikslintas nacionalinė mokslo programa „Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui“ programos vykdymo 2012 – 2013 metų detalusis planas.

Smurtinių nusikaltimų kontrolės klausimų nagrinėjimą skatina ir tai, kad 2011 m. gegužės 26 d. buvo priimtas ir 2011 m. gruodžio 15 d., įsigaliojo „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“⁵, kuriuo siekiama ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje, kuris dėl jo žalos visuomenei priskiriamas prie ypatingą reikšmę turinčių veikų.

„Smurtinių nusikaltimų tarpusavio struktūroje šiuo metu apie 24% sudaro išžaginimai; sunkūs sveikatos sutrikdymai – apie trečdali, o didžiausią dalį – apie 43% sudaro nužudymai“⁶.

Žmogžudystė visose šalyse pripažįstama sunkiausiu smurtiniu nusikaltimu. Juo pasikesinama į žmogaus gyvybę - į gėrį, kuris jam suteikiamas tik kartą. Todėl šiam nusikaltimui visada buvo ir bus skiriamas ypatingas dėmesys.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje 19-tame straipsnyje nurodyta, kad kiekvieno žmogaus teisę į gyvybę garantuoja įstatymas. Atitinkamai viena iš svarbiausių Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso užduočių (toliau LR BPK), kuris remiasi LR Konstitucija, yra būtent žmogaus teisių ir laisvių apsauga nuo nusikalstamo kėsینimosi.

Buitiniai nužudymai yra dažniausiai pasitaikanti nužudymų rūšis. Mokslinis ir praktinis šio nusikaltimo porūšio **aktualumas** sąlygojamas dėl keleto priežasčių:

1. Buitiniai nužudymai sudaro „liūto dalį“ visų įvykdytų nužudymų. Žiniasklaida nuolat informuoja visuomenę apie įvykdytą vyro, žmonos, meilužio, draugo, kaimyno, sugerovo nužudymą, didelė dalis kurių priklauso „buitinei“ kategorijai. Todėl tarp visų išnagrinėtų teismo nužudymo bylų, pagrindinę masę sudaro buitiniai nužudymai.

2. Nepaisant naujai priimto ir ką tik įsigaliojusio apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo, išlieka potencialus pavojus, kad ši neigiama tendencija gali išlikti. Tai susiję su tuo, kad dėl tam tikrų socialinių ir ekonominių priežasčių mūsų visuomenėje vyksta nepageidautinas socialinis procesas, kurio metu didėja skurstančių žmonių, patiriančių didelių sunkumų tiek buityje, tiek darbe, alkoholikų, benamių ir pan. To pasekoje nuolat didėja įvairių buitinių konfliktų skaičius iš kurių didelė dalis turi latentinį pobūdį, todėl didėja tikimybė, kad dalis jų peraugs į buitinius nužudymus.

3. Nepaisant didelio buitinių nužudymų paplitimo, jų situacijos aiškumo ir tyrimo paprastumo, ikiteisminiame tyrime aptinkamos tam tikros klaidos ir trūkumai. Todėl jų tyrimas reikalauja tolimesnės teisėsaugos institucijų pastangų aktivizacijos, panaudojant efektyvias ir optimalias priemones.

Pirmos mokslinės rekomendacijos, kurios buvo naudojamos tiriant nužudymus pasirodė kriminalistikos pradininkų darbuose: G. Groso „Žinynas teisiniams tardytojams“, A. Veingarto

⁵ Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011-06-14 Nr.72-3475.

⁶ Babachinaitė, G., *supra* note 2, p. 59.

„Kriminalinė taktika“⁷. Apie buitinių nužudymų tyrimą ir jų ypatumus daugiausia pasisakė rusų kriminalistai, kaip S. V. Sosyn, Vozgrin, I. A. ir kt. autoriai.

Lietuvoje buitiniams nužudymams, kaip atskirai nužudymo rūšiai, didelio dėmesio skirta nebuvo. Vienu ar kitu požiūriu su nužudymu tyrimu susijusius klausimus nagrinėjo: S. Matulienė, V. E. Kurapka, J. Zajančkauskienė, R. Burda, E. Latauskienė.

Darbo objektas. Kriminalistiniai santykiai, susiklostantys nusikaltimų tyrėjų veikloje, apimančioje ikiteisminio tyrimo, susijusio su buitinių nužudymų tyrimu, ypatumus.

Darbo dalykas. Buitinių nužudymų kriminalistinė charakteristika ir atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimas.

Darbo hipotezė. Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso rekomendacijų nesilaikymas apsunkina buitinių nužudymų tyrimo galimybes ir efektyvumą.

Darbo tikslas. Atskleisti ikiteisminio tyrimo esmę, susijusia su buitinių nužudymų tyrimo metodika ir aptarti tokio pobūdžio kriminalistinio nusikaltimų tyrimo ypatumus.

Realizuojant šį tikslą keliami šie **uždaviniai**:

1. Išnagrinėti buitinių nužudymų kriminalistinę charakteristiką ir nustatyti jų reikšmę šio pogrupio nusikaltimu tyrimui;
2. Nustatyti buitinio nužudymo tyrimo situaciją ir tipines versijas, turinčias reikšmės tolimesniam nusikaltimo tyrimui;
3. Atskleisti atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo taktiką, ypatumus, probleminius aspektus ir pasiūlyti nusikaltimų tyrimo efektyvias priemones.

Darbo šaltiniai. Darbe yra panaudoti Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai aktai, Policijos departamento duomenys, Lietuvos teismų praktika ir Generalinės prokuratūros rekomendacijos. Lietuvos ir užsienio šalių kriminalistikos, kriminologijos, viktimologijos, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso, psichologijos, filosofijos ir kita mokslinė literatūra ir tyrimo praktika.

Darbo metodai. Darbas grindžiamas teoriniais ir empiriniais tyrimais bei jų rezultatais, panaudojant literatūrinės, lyginamosios analizės, vertinimo, apibendrinimo metodus. Atlikta Vilniaus apygardos teismo 40 išnagrinėtų baudžiamųjų bylų, iškeltų pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau LR BK) 129 str. analizė ir šiame darbe pateikti šios analizės rezultatai bei apklausta 19 pareigūnų, tiriančių šio pogrupio nusikaltimus.

Darbo struktūra. Diplominį darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, santrauka ir priedai.

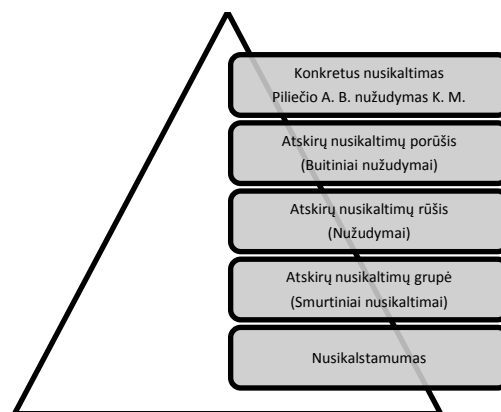
⁷ Palskys, E., Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos. Vilnius: Lietuvos Policijos Akademijs. 1995, p. 262.

1. BUITINIŲ NUŽUDYMŲ KRIMINALISTINĖ CHARAKTERISTIKA

Šaltiniuose galima rasti, kad buitinių nužudymų sąvoka aptinkama jau XVIII amžiaus dokumentuose. Tada buitiniai nužudymai buvo suprantami kaip nužudymai šeimoje⁸. Dar Aristotelio laikais buvo manoma, kad šeima, giminystės ryšiai yra ankstesni ir būtinesni negu valstybė, todėl tai yra būtinas ir nepakeičiamas gėris visai visuomenei, kuris turi būti saugomas ir skatinamas. Bėgant laikui buitinių nužudymų sąvoka ir jos supratimas gerokai prasiplėtė, todėl pradedant kalbėti apie nužudymus buityje, reiktų pradėti nuo pačios "buitinių nužudymų" sąvokos aptarimo.

LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme yra suformuluota artimos aplikos sąvoka – „tai aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį“⁹. Mūsų darbe buities sąvoka suprantama plačiau - tai kasdieninio žmogaus gyvenimo sfera, kuri mus nuolat supa. Tai tokia socialinio gyvenimo sfera, kuri jungia savyje įvairiausių žmonių poreikių patenkinimą, kaip maiste, buityje, bendrame ūkyje, bendravime, poilsyje ir pan. Iš to seka, kad buitiniai santykiai yra daugiau ar mažiau glaudūs ryšiai tarp žmonių, kaip: giminystė, bičiulystė, draugystė, kaimynystė ir kt. Tad darytina išvada, kad buitiniai nužudymai - tai ne tik nužudymai šeimoje, bet ir nužudymai tarp draugų, pažįstamų, bičiulių ir kitokių asmenų, kurie kartu tenkina savo bendrus poreikius.

Kriminalistikoje nužudymai buityje suprantami kaip atskiros nusikaltimų rūšies porūšis. (žr. 1 schemą)

1 schema. Buitinių nužudymų vieta kriminalistikoje

⁸Mitrichev, S. P., Lekcii. atskirų nusikaltimų tyrimo ypatumai [*Lecture. technique investigation of certain types of crimes*]. Moskva: Jurist, 1973, p. 152.

⁹Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas., *supra* note 5.

V. E. Kurapka ir H. Malevskis rašė, kad kiekvienos nusikaltimų rūšies tyrimo metodikos pagrindinis elementas yra kriminalistinė nusikaltimų charakteristika¹⁰. Apie kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką daugiausia yra diskutavę šios koncepcijos pradininkai - Rusijos kriminalistai - vienas iš pirmųjų buvo L. A. Sergeev. 1971 metais rašydamas apie kriminalistinės charakteristikos reikšmę nusikaltimo tyrimui, teigė, „kad kriminalistinė nusikaltimų charakteristika suprantama kaip esminių nusikaltimo bruožų - būdo, aplinkybių, nusikaltėlio, laiko, vietos, pasikėsینimo dalyko ir atskirų nusikaltimo tyrimo momentų visuma“¹¹. Tokiam plačiam kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos suvokimui sunku pritarti. Savaime suprantama, kad nusikaltimo tyrimas ir atskleidimas priklauso nuo nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos, bet pats nusikaltimas ir jo tyrimas - skirtingi dalykai. Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra komponentas, kuris prasiskverbia per visą tyrimo metodiką ir visus tyrimo etapus.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąvoka turi būti abstrakti ir tuo pačiu stabili. Todėl autorius pritaria išdėstytaai nuomonei¹², kad tai yra tam tikrų kriminalistiškai svarbių, išryškinančių patį nusikaltimą, jo padarymo mechanizmą bei jo dėsningumus, visuma.

Tad kalbant apie kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką, svarbu aptarti jos turinį¹³:

1. Duomenys apie kriminalistikai reikšmingus konkrečios nusikaltimo grupės, rūšies ar porūšio požymius.

2. Duomenys apie dėsningus ryšius tarp atskirų kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementų. Dėsningi kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūriniai ryšiai gali nurodyti tikėtina įvairių požymių, jų grupių tarpusavio ryšius bei atspindėti tikėtiną, priklausomą įvykių požymių visumą¹⁴. Nustačius vieną elementą, galima gauti informaciją apie kitą elementą.

3. Duomenys, tarnaujantys tyrimo versijoms iškelti ir patikrinti.

Norint tinkamai atskleisti šių duomenų turinį ir formą, turėtume kalbėti apie pačią nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos vidinę organizaciją t. y. jos struktūrą.

Bet kuri sistema turi savo struktūrą, kuriai būdinga vidinė organizacija bei jos tarpusavyje susijusios sudedamosios dalys. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sudedamosios dalys yra elementai, kuriems būdinga tam tikra požymių visuma, parodanti jų esmę, pavyzdžiui:

¹⁰ Kurapka, V. E., Malevski, H., Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai. *Jurisprudencija*, 2003. 43 (35): 81.

¹¹ Filipov, A. G., Problemy kriminalistiki. Izbranye statji [*Problems of criminology. Featured articles*]. Moskva: Jurlitinform, p. 83.

¹² Matulienė, S., *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004, p. 47.

¹³ Matulienė, S., *op. cit.*, p. 22.

¹⁴ *Ibid.*

nusikaltėlio asmenybės, kaip kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elemento tyrimas apima jį apibūdinančius socialinius, fiziologinius, demografinius ir kitus požymius¹⁵. Pritarsime esamai nuomonei¹⁶, kad nusikaltimų kriminalistinę charakteristiką turi sudaryti šie elementai:

1. Nusikaltimo būdas.
2. Asmuo, padaręs nusikaltimą.
3. Nusikaltimo pasikėsinimo dalykas ir (arba) – nukentėjusysis.
4. Nusikaltimo situacija.

Panašų požiūrį išdėstė ir rusų kriminalistas R. S. Bielkin, jis išskiria šiuos elementus¹⁷:

1. Nusikaltimo būdas ir priemonės.
2. Nusikaltimo vykdytojas.
3. Objektas į kurį kėsintasi.
4. Nusikaltimo motyvas, tikslas ir pan.

Remiantis šiais elementais sieksime atskleisti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos turinį.

Buitinių nužudymų kriminalistinės charakteristikos struktūrą sudaro autoriaus, jau anksčiau paminėti elementai. Daugeliu atvejų ryšys vieno elementu, pasireiškiantis nužudymų kriminalistinėje charakteristikoje su kitais elementais yra glaudus. Nustačius vieną elementą, gaunama informacijos apie kitą, ar kelis kitus elementus, apie jų požymius ir šiuos požymius atitinkančias savybes. Suradus vieną tos grandinės dalį, jos pagalba mes galime nustatyti kitą dalį arba ją visą¹⁸.

Nužudymų kriminalistinė charakteristika apima ne tik nusikaltimo elementus ir jų sąveiką, bet ir nurodo būdingus tokiam nusikaltimui pėdsakus bei vietas, kuriose jie dažniausiai būna ir kur juos galima surasti. Konkrečiam nusikaltimui būdingas platus įvairiausių pėdsakų ratas, o dabartiniu metu jis yra gerokai išplėstas. Prie senai žinomų rankų, kojų, batų, nusikaltimo įrankių, transporto priemonių pėdsakų, galime pridėti ir žmogaus kvapo pėdsakus bei mikrodaleles, kurios būtinai pasilieka ant rūbų ar avalynės kontaktuojant su kitu žmogumi. Taip pat turime galimybę nužudymo atskleidimui panaudoti lūpų pėdsakus (likusius ant indų) ir kai kuriuos kitus pėdsakus, anksčiau neturėjusius praktinės reikšmės, nes nebuvo efektyvių tyrimo metodų. Tyrimo metodika daug priklauso nuo šių nusikaltimų kriminalistinės charakteristikos teisingo panaudojimo. Jos elementų tarpusavio ryšiai padeda iškelti versijas, tikslingai organizuoti nusikaltėlio paiešką bei rasti įrodymų¹⁹. Todėl kalbant apie kriminalistinę buitinių

¹⁵ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 36.

¹⁶ *Ibid.*, p. 47.

¹⁷ Belkin, R. S., Averjanova, T. V., Koruchov, J. G., ir kt., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Kontrakt. 1999, p. 705.

¹⁸ Jablov, N., P. *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Norma. 2009, p. 305.

¹⁹ Obrazcov, V., A., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Jurist, 1997, p. 569.

nužudymų charakteristiką, kaip apie tam tikrų duomenų visumą, pirmiausia turime kalbėti apie kriminalistinės charakteristikos struktūrinius elementus (žr. 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 šio darbo dalis), per kuriuos bandysime atskleisti savybes, kurios ir sudaro buitinių nužudymų kriminalistinės charakteristikos turinį. „Tik gerai išmanant šiuos elementus, galime efektyviai, operatyviai ir tikslingai tirti konkretų nusikaltimą, nes priešingu atveju, ši veikla yra neplaningas, mokslinėmis rekomendacijomis pagrįstas tyrimas, bet chaotiškas tarpusavyje nesusijusių veiksmų konglomeratas, skirtas siekti labai miglotai suprantamo tikslo“²⁰.

1.1. Asmuo, įvykdęs buitinį nužudymą – nusikaltėlis

Asmuo galimai padaręs buitinį nužudymą turi didelę kriminalistinę reikšmę. Jo asmenybės pažinimas leidžia susiaurinti įtariamųjų ratą, iškelti nužudymo versijas dėl nužudymo tikslo, motyvų, vietų nusikaltimo pėdsakų paieškai bei nusikaltimo įvykdymo būdo²¹.

Kriminalistiniu požiūriu nusikaltimo išaiškinimui svarbu kas tas asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką. Kriminalistikai, nagrinėjančiai nusikaltėlio asmenybę, svarbu atsižvelgti į jo fizines, dvasines ir kitas turimas savybes bei atskleisti žmogaus sugebėjimą padaryti nusikaltimą²².

S. Matulienė savo disertacijoje pateikia tokią nusikaltėlio asmenybės klasifikaciją²³: pagal lytį (vyrai, moterys), amžių (paaugliai, pilnamečiai, senyvo amžiaus žmonės), tautybę (lietuviai, rusai, lenkai, žydai), išsilavinimą (pradinis, nebaigtas vidurinis, aukštasis), materialinę padėtį (skurdžiai, vidutines pajamas turintys asmenys, gerai materialiai apsirūpinę), užsiėmimo rūšį (verslininkas, valstybės tarnautojas ir t.t.), gyvenimo būdą (priklausymas įvairioms formalioms ir neformalioms grupuotėms ir t.t.), sveikatos būklę (sveiki, psichiniai ligoniai ir t.t.) ir pan. Remdamiesi šia klasifikacija atskleisime buitinio žudiko asmenybę.

Žudikas gali būti tiek vyras, tiek moteris. Mūsų atlikto empirinio tyrimo metu gauti duomenys rodo, kad buitinius nužudymus dažniausiai įvykdo vyrai – 72% , moterys – 28%. Šie duomenys tik patvirtina seniai nusistovėjusią visuomenėje nuomonę, kad vyrai konfliktus dažniausiai sprendžia kumsčiu. Agresija siejama tradiciškai su vyriškąja lytimi. Pasak sociologo A. Tereškino²⁴, norėdami parodyti savo dominavimą, vyrai naudoja įvairias priemones, viena iš jų – fizinis smurtas. Smurtautojas įsitikinęs, kad tokį elgesį pateisina jo pranašumo ideologija. Bet nereiktų

²⁰ Kurapka, V. E., Malevski, H., *Jurisprudencija*, supra note 10, p. 81.

²¹ Belkin, R. S., *Izbranye trudy [Selected works]*. Moskva: Norma. 2008, p. 571.

²² Kuklianskis, S., Matulienė, S., *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos samprata. Jurisprudencija*, 200. 29 (21): 43 – 45.

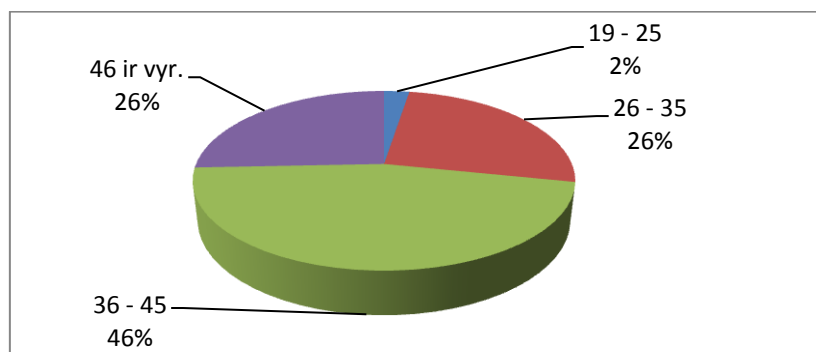
²³ Matulienė, S., supra note 12, p. 83.

²⁴ Tereškinas, A. Vyrų: apie smurtą šeimoje. *Delfi* [interaktyvus]. Vilnius, 2011-05-17. [žiūrėta 2011-10-07] < http://gyvenimas.delfi.lt/namai_ir_seima/vyrai-apie-smurta-seimoje.d?id=45539099 >.

nuvertinti ir silpnosios lyties atstovių. Situacija, kai moterų smurtas pasireiškėdavo vien tik būtiniosios ginties atveju iš esmės pasikeitė. XIX amžiuje prasidėjusiam ir, galima būtų manyti, iki šiol vykstančiam galingam moterų judėjimui - feministiniam judėjimui, dėl savo „vietos po saule“, moterys iškovoja lygybę su vyrais visose visuomeninio gyvenimo srityse. Tad tokios savybės, kaip agresija, aršumas, egoizmas, valdžios troškimas tapo ne vien vyrų tipiniais bruožais, bet kartu ir moterų.

Mūsų atliktas empirinis tyrimas patvirtina - moterys pagal smurto naudojimą buityje nėra taip smarkiai atitolusios nuo vyrų ir ne veltui sakoma, kad „moterys laiko trys iš keturių namo kampų“. Visų moterų smurto panaudojimo atveju, buvo šeiminingo konflikto sprendimo pasekmė. Nukentėjusieji, kaip taisyklė - sutuoktiniai ir meilužiai. Taip nužudymo ikiteisminio tyrimo byloje²⁵, A. J. grįžęs paryčiais namo, sulaukė agresyviai nusiteikusios žmonos R. P. priekaištų dėl nenakvojimo namie. Jos priekaištų ignoravimas sukėlė dar didesnę žmonos nepasitenkinimą, kas pastumė R. P. griebti virtuvinį peilį ir durti A. J. į kaklą. Taigi pasidavusios konfliktinei situacijai, moterys dažnai pavirsta sunkiai suvaldomomis, pavojingomis ir nuspėjamomis „amazonėmis“, kurios siekia tikslo bet kokia kaina.

Grupuojant asmenis įvykdžiusius nužudymus pagal amžių, didžiausią dalį - 46% sudaro asmenys nuo 36 – 45m.; mažiausia t.y. 2% - asmenys nuo 19 – 25m. (žr. 2 schemą).

2 schema. Nusikaltėlių charakteristika pagal amžių

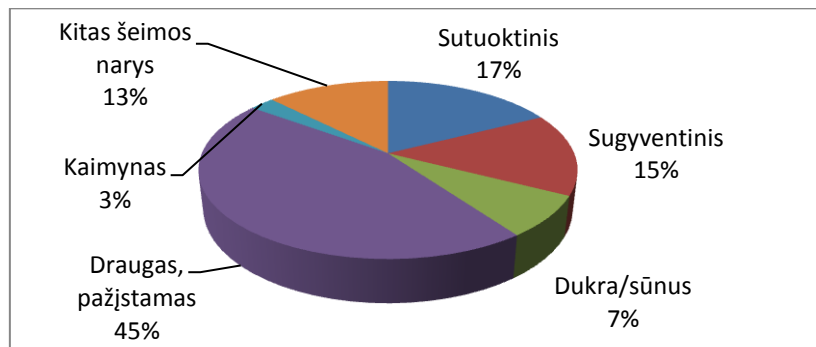
Gauti rezultatai paaiškina tai, kad būtent šiame amžiuje (36 - 45 m.) žmogų galima ištinke vidutinio amžiaus krizė - kai jo pečius užgula gyvenimiškos problemos, sukeliančios sunkias ir sudėtingas situacijas - šeimyniniai nesutarimai, buitiniai konfliktai ir pan.

Pritariama išdėstyta nuomonei²⁶, kad žudikas buityje, tai asmuo nesusijęs su nusikalstamu pasauliu, dažnai teigiamai charakterizuojamas. Autoriaus atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma asmenų – 61% nusikaltimą įvykdė pirmą kartą; 39% - anksčiau teisti. Tai parodo, kad buitinius nužudymus dažniausiai padaro asmenys, kurie šiaip nėra linkę daryti nusikaltimus, tiesiog atsidurę prieš kriminalinėje situacijoje, asmenys veikia spontaniškai, greitai ir neapgalvotai, ką ir sąlygoja buitinių ginčų pobūdis.

²⁵ Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 10 - 1- 02436 -03.

²⁶ Obrazcov, V. A., *supra* note 19, p. 626.

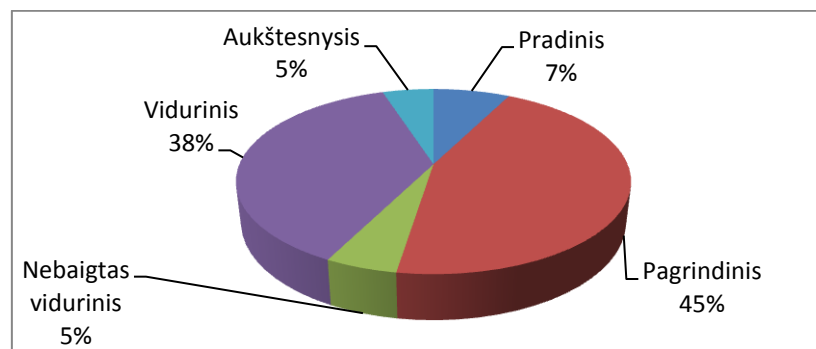
Be abejo, ganėtinai svarbus yra nusikaltėlio ryšys su nukentėjusiuoju. Atlikto empirinio tyrimo metu nustatytas 100% koreliacinis ryšys tarp nusikaltėlio ir aukos, kas iš dalies patvirtina N. P. Jablokovo²⁷ teiginį, kad beveik visada žudikai yra vienaip ar kitaip susiję su aukomis (vyrai, žmonos, meilužiai, giminaičiai, draugai, pažįstami). Šioje vietoje, didžiausią dalį nukentėjusiųjų sudaro draugai, pažįstamieji - 45% ; mažiausią kaimynai – 3% (žr. 3 schemą).

3 schema. Nusikaltėlių ryšys su nukentėjusiuoju

Todėl žinant nukentėjusiojo asmenybės pomėgius, interesus, laisvalaikio leidimo būdą galima iškelti pagrįstą versiją dėl nusikaltėlio asmenybės.

Klasifikuojant buitinius žudikus pagal turimą išsilavinimą, didžiausią dalį – 45% sudaro asmenys turintys pagrindinį išsilavinimą; mažiausią – po 5% turintys aukštesnįjį ir nebaigtą vidurinį išsilavinimą (žr. 4 schemą).

4 schema. Nusikaltėlių charakteristika pagal išsilavinimą

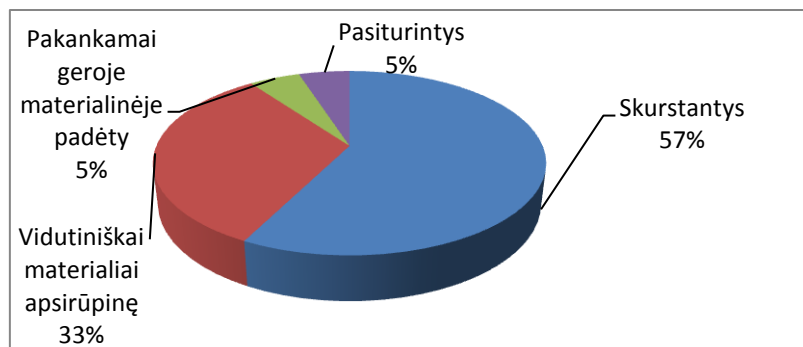
Toks žemas nusikaltėlio išsilavinimo lygis paaiškina tai, kad turintys menką išsilavinimą asmenys sunkiai sugeba išspręsti susiklosčiusius sunkumus, todėl kilusius konfliktus jie mėgina spręsti primityviausiu būdu - naudojant jėgą.

Apie tai, kad nusikaltimas yra socialinis reiškis liūdi tas faktas, kad asmenys padarę nusikaltimus dažniausiai yra bedarbiai. Atliktas tyrimas šią nuostatą patvirtina. Nustatyta, kad daugelis t.y. 80% nusikaltėlių yra bedarbiai. Būtų neteisinga teigti, kad nusikaltimus sąlygoja vien nedarbas, bet tai yra viena iš priežasčių. Nedirbantys asmenys arba atliekantys

²⁷ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 304.

trumpalaikius darbus, darbo rinkoje vadinamuosius „antraplaninius darbus“, yra linkę daryti daugiau nusikaltimų nei tie asmenys, kurie turi stabilesnį darbą. Tokie asmenys itin skausmingai išgyvena beviltiškumo, nepasitikėjimo savimi jausmą, todėl bandydami tai slėpti ir viską kaupti savyje yra linkę nusikalsti.

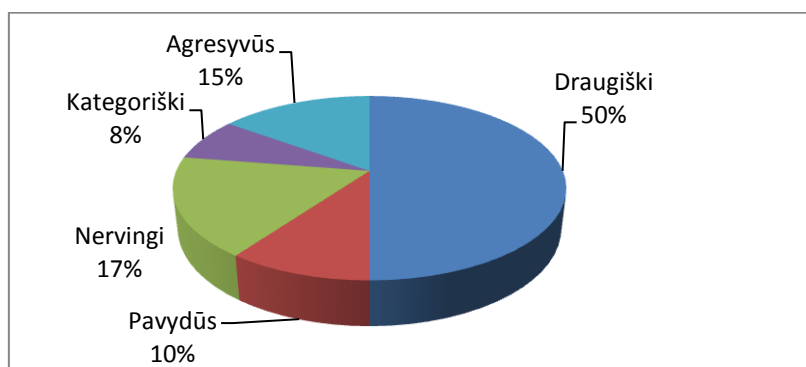
Taipogi dar vienas ne mažiau svarbus veiksnys įtakojantis buitinių nužudymų įvykdymą yra materialinė padėtis. Tyrimo rezultatai rodo, kad didžiausia dalis nusikaltėlių – 57% yra skurstantys; o po 5% pasidalino pakankamai geroje materialinėje padėtyje ir pasiturintys asmenys (žr. 5 schemą).

5 schema. Nusikaltėlių charakteristika pagal turtinę padėtį

Kaip matyti iš schemos, nužudymus buityje galima pavadinti „skurdo nusikaltimais“. Tokius nusikaltėlius dažniausiai slepia nepilnavertiškumo jausmas, todėl nusivilę, irzlūs, pikti ir neturintys ką prarasti žmonės daugiau ir dažniau linkę į kraštutinumus.

Dar vienas svarbus faktorius yra nusikaltėlio elgesys laisvalaikiu, šeimoje, draugų tarpe ir pan. Tyrimas rodo, kad didžiausią buitinių žudikų dalį – net 50% sudaro draugiški ir atitinkamai, tik 8% kategoriški (žr. 6 schemą).

6 schema²⁸. Nusikaltėlių bruožai laisvalaikiu, šeimoje, draugų tarpe

Tad šie duomenys tik patvirtina F. A. Volynsko išsakytą nuomonę²⁹, kad žudikas buityje gali būti charakterizuojamas kiek teigiamai, tiek neigiamai.

²⁸ Duomenys yra gauti iš liūdytojų apklausos protokolų. Pagrindė jie atspindi tik apklaustųjų subjektyviąją nuomonę, o ne tikslią ir objektyviąją tikrovę, todėl vertinami kritiškai.

Didžiausią procentinę nužudymų dalį įvykdo asmenys piktnaudžiaujantys alkoholiniais gėrimais ar narkotikais³⁰. Alkoholio vartojimas yra svarbiausias daugelio socialinių problemų veiksnys, su kuriuo siejama žymi dalis prievartos šeimoje, nelaimingų atsitikimų bei nusikalstamumo. Atlikus tyrimą išaiškinome, kad didžiausia dalis – 78% nusikaltėlių nužudymą įvykdė būdami apsvaigę nuo alkoholio ir tik ketvirtadalis – 22% buvo blaivūs. Tai galima paaiškinti tuo, kad dažniausiai buitinių nužudymų situacijos susiklosto išgertuvių metu, ar po jų. Alkoholis – faktorius neigiamai veikiantis žmogaus psichiką, kuris sutrikdo judesių koordinaciją, atima galimybę kontroliuoti savo poelgius bei blaiviai įvertinti situaciją. Apsvaigęs nuo alkoholio asmuo yra itin irzlus bei agresyvus ir tai jį skiria tik vienu žingsniu nuo kriminalinio elgesio.

Ar asmuo nusikalstamos veikos padarymo metu galėjo suprasti savo veiksmų esmę ir juos valdyti, sprendžiame iš mūsų atlikto tyrimo gautų duomenų analizės: 82% atveju, asmuo buvo pakaltinamas; 7,5% - nepakaltinamas, t.y. negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti dėl lėtinės psichikos sutrikimo, silpnaprotystės ar kitokios patologinės būsenos.

Visų asmenų, įvykdžiusių buitinius nužudymus, klasifikacijų neįmanoma išvardinti, nes kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra dinaminė kategorija ir kiekvieną kartą, priklausomai nuo nusikaltimo pobūdžio, gali atsirasti vis kitokia nusikaltėlių klasifikacija³¹.

Galiausiai po išnagrinėtų ir apibendrintų buitinio žudiko klasifikacijų galime sudaryti jo profilį. Anot J. Juškevičiūtės³², nusikaltėlio profilis yra požymių visuma, daugiau ar mažiau tikslus dar nežinomo nusikaltėlio aprašymas, galintis padėti jį surasti. Nusikaltėlio profilis³³ – tai hipotezė, sudaryta remiantis byloje esančiais objektyviais faktais. Šio metodo pranašumas tas, kad nusikaltėlio asmenybė aprašoma remiantis vien tik jo paliktais pėdsakais, kurių lieka net ir tada, kai tradicinės kriminalistikos požiūriu įvykio vietoje nepavyksta rasti jokių materialių pėdsakų. Nė vienam nusikaltėliui nepavyksta sunaikinti jo asmenybę atspindinčių kriminalistinių - psichologinių pėdsakų. Šiems pėdsakams „skaityti“ ir juos panaudoti nusikaltimams, išaiškinti ir buvo sukurtas nusikaltėlio profilio sudarymo metodas.

Nusikaltėlio profilio sudarymo metodas – netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas, sėkmingai taikomas daugelio pasaulio šalių kriminalistikos praktikoje³⁴. Remdamiesi Lenkijoje sudarytu buitinio žudiko profilium³⁵ bei turėdami nusikaltėlio asmenybės ir kitus empirinio tyrimo

²⁹ Volynskij, F. A., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Junititi- Dana. 1999, p. 273.

³⁰ Suruchnov, G. N., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Eksmo. 2006, p. 392.

³¹ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 83.

³² Juškevičiūtė, J., Nusikaltėlio profilio sudarymas – naujas netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas. *Jurisprudencija*. 2003, 43 (35): 17.

³³ *Ibid.*, p. 18.

³⁴ *Ibid.*, p. 17.

³⁵ Krukow, P., *Psychologia i neuropsychologia sądowa [Psychology and neuropsychology judicial]*. Liublin: 2004.

metu gautus duomenis, siekiant pateikti nusikaltimo tyrėjui praktines tolimesnio bylos tyrimo rekomendacijas, sudarysime buitinio žudiko profilį, tai:

- Vyras, 36 – 45 metų amžiaus. Neteistas. Piktnaudžiaujantis alkoholiniais gėrimais;
- Sprendžiant iš to, kad prieš nužudymą ar jo metu buvo vartojami alkoholiniai gėrimai, žudikas pažinojo auką, buvo su ja iki nužudymo;
- Bedarbis su žemu išsilavinimo lygiu;
- Charakterizuojamas tiek teigiamai, tiek neigiamai;
- Impulsyvus, pernelyg jautrus, pasireškia agresijos proveržiai;
- Nusikaltėlis nužudymo neplanavo. Žudikas užpuolė auką, toje pačioje vietoje ją nužudė ir ten pat paliko lavoną.

1.2. Buitinių nužudymų situacijos

Kriminalistinė tiriama nusikaltimo esmė paprastai pradedama aiškinti būtent nuo situacijos, kurioje jis buvo padarytas, suvokimo ir tyrimo. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai neegzistuoja už konkrečios aplinkos ribų ir pasireiškia būtent joje. Bet kokiu atveju jie patiria šios situacijos poveikį, galintį turėti esminę įtaką formuojant, plėtojant, o kartais ir transformuojant atskirų nusikaltimų kriminalistines savybes. Tam tikra aplinka, apibūdinanti situaciją, gali palengvinti arba pasunkinti nusikaltimo padarymą atitinkamu būdu, labai dažnai aplinka determinuoja nusikaltimo būdo pritaikymą prie „savęs“³⁶.

Buitinių nužudimų situacijoje ypač svarbus santykių pobūdis, kuris susiklostė iki nusikaltimo padarymo, padarymo metu ar po to (konfliktinės ar nekonfliktinės situacijos ir pan.). Konfliktines situacijas galima suskirstyti į:

- Ilgai besitęsiančias konfliktines situacijas.
- Trumpai trunkančias, kurios kyla staiga, spontaniškai.

Ilgai besitęsiančios situacijos sudaromos tada, kai ilgą laiką nukentėjusysis kenčia nuo nusikaltėlio smurto ar kitų neigiamų veiksnių jam nesipriešinant. Pvz. Ilgą laiką žmona kenčia iš vyro pusės grasinimus, pasityčiojimus, smurtinius veiksmus, nesikreipdama pagalbos į jokias institucijas. Tuo pačiu yra sudaroma situacija, įtakojanti nusikaltimo įvykdymui. Eilinis įžeidimas, smurtas gali pastumėti nukentėjusįjį į kraštutinius, ko pasekoje smurtautojui su kaupu yra atlyginama.

Taip D. P. turinti 2 vaikus jau 8 metus kaip kentėjo vyro pasityčiojimus ir smurtą. Vakare vyras girtas grįžo namo ir spyrė jai su koja į pilvą. D. P. pasislėpė virtuvėje. Po kažkiek laiko vyras atėjo į virtuvę iš paskos žmonai, o D. P. būdama išsigandusi ir bijodama, kad vėl bus

³⁶ Kuklianskis, S., Matulienė, S., *Jurisprudencija, supra note 22*, p. 56 – 57.

mušama paėmė peilį ir dūrė savo vyrui į krutinę³⁷. Tad ši situacija patvirtina, kad eilinis įžeidimas arba eilinis smurto panaudojimas yra tarsi paskutinis lašas perpildytoje kantrybės taurėje, kur kantrybė, manyčiau, virsta buitinio nužudymo „bendrininku“.

Prie trumpai trunkančių konfliktinių situacijų priskiriamos tokios situacijos, kai nužudymo „stūmoklis“ yra vienkartinis, stipriai paveikiantis, negatyvus nukentėjusiojo elgesys, pasireiškiantis kaip: partnerio neištikimybė, pavydas, amoralus elgesys, įžeidimas ir pan. Kaip pavyzdį pateiksime teismo išnagrinėtą bylą³⁸: Kaltinamasis M. A. būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, spardydamas bei šokinėdamas gulinčiam K. B. ant galvos ir krūtinės, dėl kilusio asmeninio ginčo jį nužudė, nes K. B. jį stipriai įžeidė pavadinęs „gaidžiu“. Kito žmogaus menkas įžeidimas gali būti suvokiamas kaip didelis įžeidimas arba pažeminimas ir visa tuo metu sukauptą neigiama energija nukreipiama į tuo metu šalia esantį asmenį³⁹. Tokį greitą ir spontanišką reagavimą į nukentėjusiojo įžeidimą, manau, gali sąlygoti impulsyvumas ir savikontrolės stoka. Impulsyvumas⁴⁰ suprantamas kaip polinkis „veikti iš karto, po pirmos paskatos (impulso). Pasak A. Pociaus⁴¹, impulsyvumas yra tikriausiai geriausias asmeninių bruožų pavyzdys, kuris gali padėti paaiškinti antisocialinio elgesio ir polinkio nusikalsti per visą gyvenimo laikotarpio tęstinumą.

Tai, kad situacija įtakoja nusikalstamą asmens elgesį – neginčytina. Išorinė aplinka, dažnai sukuria probleminę, konfliktinę situaciją, kuri reikalauja tam tikro jos sprendimo būdo⁴². Pagrindinis klausimas – kaip stipriai, koku būdu ir kokia forma situacija įtakoja nusikaltimo padarymą. Sprendžiant šį klausimą būtina išanalizuoti ne tik konkrečią situaciją, bet ir atsižvelgti į nusikaltėlio asmenines savybes. Teisingai pabrėžė V. N. Kudriavcev⁴³, kad nusikaltėlis negali būti „situacijos tarnu“ ir negalima tikėtis iš visų asmenų vienodų veiksmų, papuolus į konfliktinę situaciją. Taip, ikiteisminio tyrimo byloje⁴⁴, tarp V. S. ir jo draugo J. A. kilo tarpusavio konfliktas, dėl to, kad J. A. nusišypsojo ir pasakė komplimentą V. S. sugyventinei. Supykęs V. S., už tai sumušė J. A., ko pasekoje jis mirė. Kaip paaiškėjo vėliau, V. S. buvo apibūdinamas kaip itin pavydus, agresyvus ir valdingas. Be to konfliktinės situacijos susidarymo metu, tiek V. S., tiek J. A. buvo apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų. Alkoholis, nukentėjusiojo

³⁷ Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 10-1-2234-03

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-378/2006 m.)

³⁹ Žukauskienė, R., Kriminalinio elgesio psichologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, p. 366.

⁴⁰ Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 113.

⁴¹ Pocius, A., *Asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyva (kriminologinė analizė)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2009, p.79.

⁴² Becker, P., *Dem Täter auf der Spur [Crimes of the track]*. Berlin: Primus Verlag. 2005, p. 231.

⁴³ Kudriavcev, V. N., *Kriminalnaja motivacija [Criminal motivation]*. Moskva: Nauka. 1986, p. 89.

⁴⁴ Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 13 – 1 – 3155 – 06.

provokacija bei asmenybės neigiami bruožai - visa tai yra prieškriminalinis faktorius, kuris lemia konfliktinės situacijos išsprendimą kriminaliniais būdais.

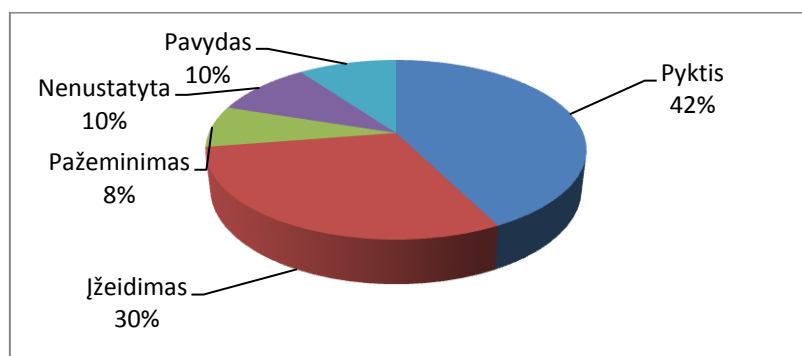
Konfliktinės situacijos sudarymas neapsieina be nukentėjusiojo iniciatyvos. Aukos indėlis į nusikalstamą veiką yra didžiulis. Ne veltui nukentėjusysis literatūroje⁴⁵ apibūdinamas, kaip vedantysis, o nusikaltėlis – sekantysis. Dažniausiai nukentėjusiojo veiksmai (įžeidimai, puolimas, agresyvus elgesys ir pan.) būna konfliktinės situacijos „kibirkštėlė“, kurią nusikaltėlis savotiškai bando išspręsti.

Pasak N. P. Jablokov⁴⁶ nužudymai visą laiką padaromi dėl vienokių ar kitokių motyvų. Motyvas - tai vidinė motyvacija, varanti žmogaus veiklą jėga, kuri padeda giliau atskleisti psichikos ir poelgio santykį.

Kalbant apie žmogaus poelgį, jį paskatina keletas motyvų. O nužudymo atveju reikia nustatyti pagrindinį, lemiamą motyvą⁴⁷.

A. Pocius⁴⁸ prie pagrindinių nužudymo motyvų priskiria taip vadinamuosius „buitinius motyvus“ (šeiminiai vaidai, barniai ir muštynės). Šie motyvai yra gana abstraktūs, todėl būtina nustatyti, kokią funkciją jie atlieka t.y. kokia psichologinė „nauda“ dėl nužudymo įvykdymo.

Buitiniai motyvai yra būdingesni pirmą kartą padariusiems nužudymą asmenims. To priežastis dažniausiai būna: pavydas, pyktis, įžeidimas, pažeminimas ir pan. Mūsų tyrimo rezultatai rodo, kad didžiosios daugumos buitinių žudikų motyvas yra sukeltas pyktis – 42% ir atitinkamai, mažiausią dalį užima - 8% pažeminimas (žr. 7 schema).

7 schema. Buitinių nužudymų motyvai

Šiuos rodiklius galima paaiškinti tuo, kad piktas asmuo, išvestas iš kantrybės pasidaro nesuvaldomas ir nesugebantis „blaiviai mastyti“, todėl spontaniškai, pykčio palaikomas, sukelia kriminalines pasekmes.

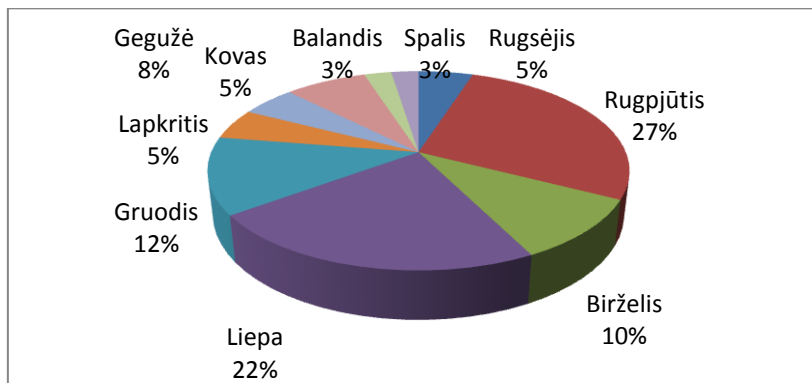
⁴⁵ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 124.

⁴⁶ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 305.

⁴⁷ Pocius, A., *supra* note 41, p. 111.

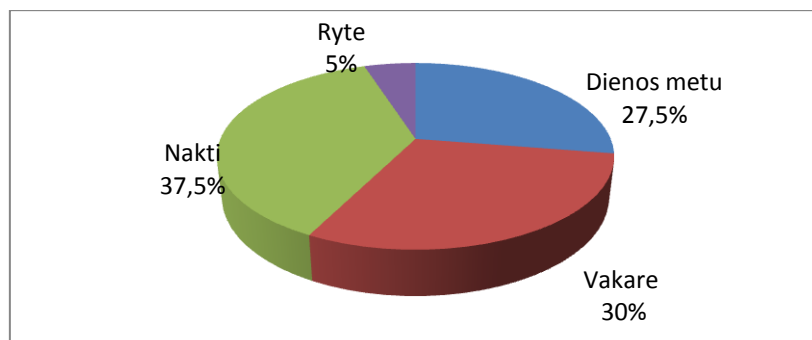
⁴⁸ *Ibid.*

Taipogi nužudymams daro įtaką ir išoriniai veiksniai. Tai konkrečios nuo mūsų nepriklausančios gyvenimiškos situacijos, apimančios tokius elementus, kaip nusikaltimo padarymo vieta, metų bei paros laikas, gamtinės sąlygos ir kt. Mūsų tyrimo duomenimis, daugiausia buitinių nužudymų yra padaroma rugpjūčio mėnesį - 27%; mažiausiai – spalio ir balandžio mėnesiais - 3% (žr. 8 schema).

8 schema. Buitinių nužudymų padarymo laikas

Pagal paros laiką nusikaltimai dažniausiai įvykdomi tamsiu paros metu, o būtent naktį (nuo 22:00 – 06:00 val.) - 38%; ir mažiausiai ryte - 2% (žr. 9 schema).

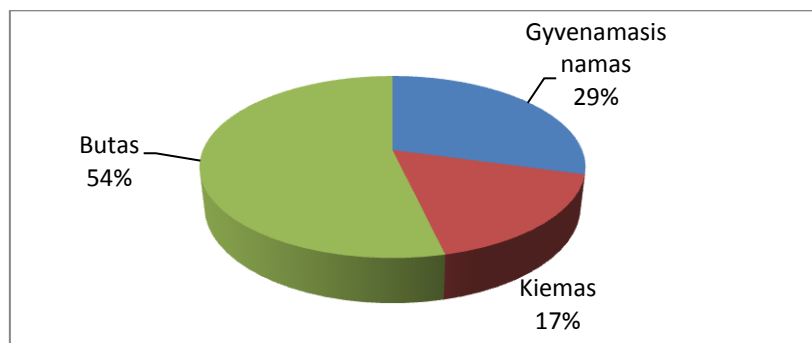
9 schema. Buitinių nužudymų padarymo paroje laikas

Pagal atliktą baudžiamųjų bylų analizę matyti, kad buitiniai nužudymai dažniausiai įvykdomi savaitgalį, tamsiu paros metu - vasara. Tai galima paaiškinti tuo, kad vasaros savaitgaliais asmenų, piktnaudžiaujančių alkoholiniais gėrimais kriminalinis aktyvumas būna didesnis. Žmonės linkę linksmintis daug dažniau nei yprastai, o vėlesniu paros metu, apsvaigę nuo alkoholinių gėrimų asmenys, nesugebėdami blaiviai mastyti, linkę aiškintis įvairaus pobūdžio tarpusavio konfliktus, tuom sukeldami konfliktines situacijas.

Pats svarbiausias, autoriaus manymu, nužudymų situacijos struktūrinis elementas yra nusikaltimo vieta, kadangi nusikaltimo vietoje lieka nusikaltimo padarymo, jo slėpimo, nusikaltėlio ir nukentėjusiojo pėdsakai. Būtent nusikaltimo vieta mums suteikia pirminę ir svarbiausią informaciją apie nusikaltimo įvykdymą. Būtent čia įvertinami pirmieji įkalčiai ir

susidaroma pirmoji nuomonė apie nusikaltimo pobūdį, aukų mirties priežastis, čia sprendžiama, kas galėjo padaryti nusikaltimą.

Anksčiau aptartą ryšį tarp buitinio žudiko ir aukos lemia nužudymo vieta. Buitinių nužudymų padarymo vieta yra uždara vietovė ir kaip rodo mūsų atlikto tyrimo rezultatai dažniausiai nužudoma bute - 54%; rečiausiai - 17% kiemuose (žr. 10 schema).

10 schema. Konkreti buitinių nužudymų padarymo vieta

Reikia pabrėžti, kad lavono buvimo vieta ne visada sutampa su nužudymo vieta, kadangi lavono perkėlimas į kitą vietą yra dažniausias nužudymų slėpimo būdas.

Apibendrinant galime konstatuoti, kad buitiniai nužudymai dažniausiai vykdomi esant aukos iniciatyvai (užgauliojimais, įžeidinėjimais) vasarą, savaitgalį, tamsiu paros metu, uždaroje vietovėje.

1.3. Nusikaltimo pasikėsinimo dalykas – nukentėjusysis

Buitiniai nužudymai priskiriami nusikaltimams, kuriuose didelę reikšmę turi nusikaltimo pasikėsinimo dalykas t.y. nukentėjusysis.

Pritariama išsakytai nuomonei⁴⁹, kad iš nukentėjusiųjų tyrimo metu gaunama pirmoji informacija, kuri yra neįkainojama ir nepakeičiama. Duomenys apie nukentėjusiojo elgesį, jo profesiją, dažnai padeda iki galo išsiaiškinti nusikaltimo padarymo aplinkybes ir priežastis - padeda sėkmingai jį atskleisti. Duomenys apie jų elgesį tipinėse kriminalistinėse situacijose, jų veiksmus, provokuojančias tam tikras atsakomas reakcijas, duomenys apie nukentėjusiojo elgesio ryšį su kaltinamojo nusikalstamais veiksmais, žinios apie būdingus jo elgesio objektyvius pasireiškimus prieš nusikaltimą, nusikaltimo metu ir po jo, sėkmingai panaudojamos keliant tardymo versijas ir planuojant tyrimą. Todėl tokie duomenys turi didelę kriminalistinę reikšmę, kadangi tai padeda išsamiau ir greičiau nustatyti buitinio nužudymo padarymo aplinkybes bei tiksliau nubrėžti asmenų ratą, tarp kurių yra asmuo, įvykdęs buitinį nužudymą.

⁴⁹ Kuklianskis, S., Matulienė, S., *Jurisprudencija, supra* note 22, p. 57.

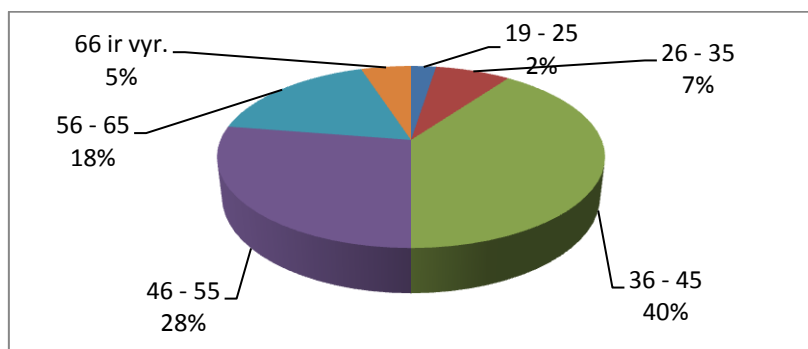
Nužudymo auka gali tapti kiekvienas žmogus, bet kai kurie iš jų dažniau nei kiti atsiduria pavojingose situacijose, todėl jų tikimybė tapti aukomis yra didesnė. Tai priklauso nuo profesinių, situacinių ir kitų faktorių. Tokioms kategorijoms galime priskirti asmenis, kurie išsiskiria grubiu, provokuojančiu elgesiu, lengvai pradedantys konfliktus, ginčus, linkusius lengvabūdiškoms pažintims, alkoholio, narkotinių bei psichotropinių medžiagų vartojimui⁵⁰.

Nusikaltėlio asmenybės atžvilgiu svarbu atskleisti jo gyvenimo būdą, ryšius, profesiją, turtinę padėtį. Todėl autorius pritaria siūlomam nukentėjusiojo asmenybės skirstymui⁵¹: pagal demografinius duomenis (lytis, amžius, šeimyninė ir visuomeninė padėtis ir t.t.), duomenys apie fizines, biologines ir psichines ypatybes, apie gyvenimo būdą, vertybines, orientacijas, ryšius, santykius su nusikalstamo pasaulio atstovais.

Kaip jau žinome, nusikaltimai yra vykdomi tiek vyrų, tiek moterų tarpe. Atlikus tyrimą, išaiškėjo, kad tarp asmenų nukentėjusiųjų nuo buitinių nužudymų dominuoja vyrai - 78%; moterys tik - 22%.

Daugeliu atveju, vyrai gali apsiginti dažniau, negu tai gali padaryti moterys, bet kartu vyrų elgesys būna agresyvesnis ir tai sukūria situaciją, kai besiginant nuo jų žala padaroma jiems patiems. Todėl statistiškai matyti, kad vyrų, nukentėjusiųjų yra daugiau negu moterų.

Pasak N. P. Jablokov⁵², nukentėjusiųjų amžius dažnai sutampa su nusikaltėlių amžiumi. Ką patvirtina ir mūsų atliktas tyrimas. Tyrimo duomenimis, nukentėjusiųjų nuo buitinių nužudymų amžius dažniausiai svyruoja: nuo 36 iki 45 metų - 40%; rečiausiai nuo 19 iki 25 metų – 2% (žr. 11 schema).

11 schema. Nukentėjusiųjų charakteristika pagal amžių

Kaip matyti, nukentėjusiųjų amžius sutampa su nusikaltėliu ir tai galima paaiškinti tuom, kad jie turi bendrus interesus, kartu praleidžia laisvalaikį ir pan.

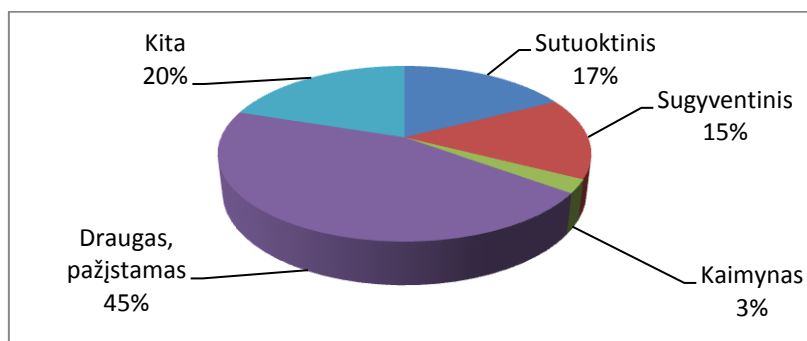
Buitinių nužudymų atvejais nukentėjusieji dažniausiai gerai pažįstami su nusikaltėliais, yra jų artimieji, giminaičiai, draugai, kaimynai ir pan. Mūsų tyrimo duomenimis buitinių

⁵⁰ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 304-305.

⁵¹ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 117.

⁵² Jablokov, N. P., *op. cit.*, p. 304.

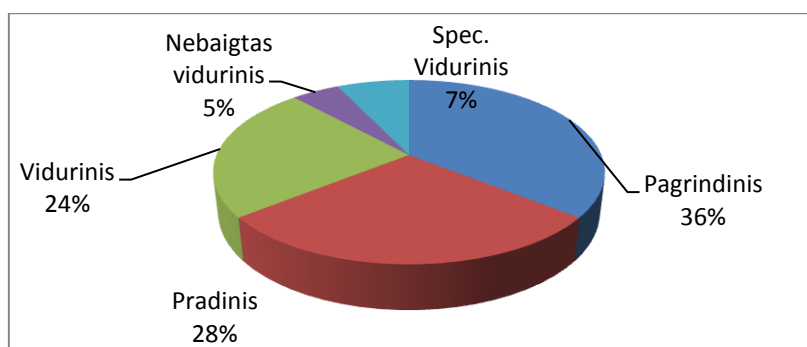
nužudymų atvejais nukentėjusieji dažniausiai yra draugai ir pažįstami - 45%; rečiausiai yra kaimynai - 3% (žr. 12 schema).

12 schema. Nukentėjusiųjų ryšiai su nusikaltėliu

Atliktas tyrimas tik patvirtina 100% koreliaciją tarp aukos ir nusikaltėlio. Tai asmenys, turintys bendrų interesų, bendrą laiko praleidimą, bendrą ūkį ir pan., kas ir sąlygoja buitinių santykių pobudis. Toks ryšis tarp buitinio žudiko ir aukos padeda išaiškinti jų kontakto stabilumą, taipogi buvusius konfliktus, galimai tapusius buitinio nužudymo priežastimi.

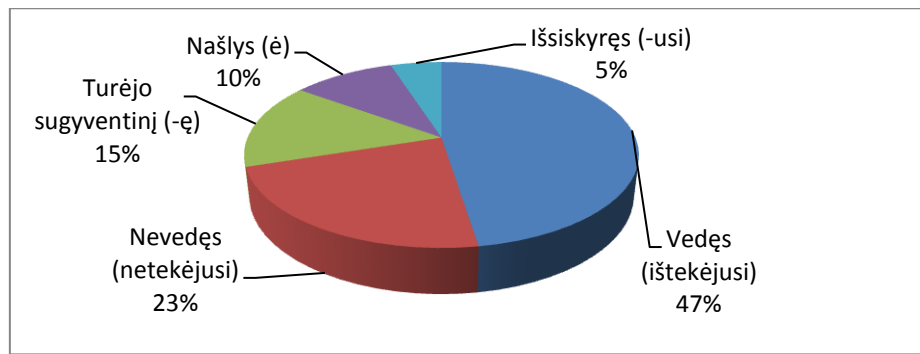
Kaip jau išsiaiškinome, asmenys padarę buitinius nužudymus nepasižimi aukštu išsimokslinimo lygiu. Šita situacija atitinka ir buitinių nužudymų aukoms. Buitiniuose nužudymuose auka ir nusikaltėlis yra vieno ir to paties rato žmonės, dažnai turintys panašų išsimokslinimo ir kultūrinį lygį. Didžiausią dalį nukentėjusiųjų sudaro asmenys, turintys pagrindinį išsilavinimą – 37% ir atitinkamai, mažiausią, turintis nebaigtą vidurinį išsilavinimą - 5% (žr. 13 schema).

13 schema. Nukentėjusiųjų charakteristika pagal išsilavinimą

Neišsimokslinę, neraštingi, žemo intelekto asmenys dažniau linkę smurtauti ir kartu reiškia, kad patys sulaukia atsakomosios reakcijos tapdami buitinių nužudymų aukomis.

Vertinant nukentėjusius pagal šeimyninę padėtį, didžiausia dalis yra vedę (ištekęsios) - 47%; mažiausia - 5% yra išsiskyrę (žr. 14 schema).

14 schema. Nukentėjusiųjų šeimyninė padėtis

Vertinat nukentėjusius pagal užimtumą – 76% jų niekur nedirbo ir nesimokė. Kaip matome nukentėjusiojo, kaip ir nusikaltėlio užimtumo stoka rodo, kad jie yra to paties socialinio sluoksnio asmenys, turintys identiškus interesus.

Pagal mūsų atliktą tyrimą - 83% nukentėjusiųjų, nusikaltimo metu buvo girti. Iš dalies pritariame išsakytai nuomonei⁵³, kad „nukentėjusiojo girtumas yra sąlyga, dėl kurios jis tampa nusikaltėlio auka. Tai paaiškinama tuom, kad girtus lengviau užpulti, be to padauginęs alkoholio žmogus greičiau susiranda atsitiktinių pažįstamų, tampa konfliktų ir peštynių dalyviu“. Bet reikia turėti omeny, kad girtumas nevisada yra pagrindinis ir svarbiausias veiksnys, neigiamai įtakoiantis aukos elgesį. Tai daugiau aktualu moterims, kurios rečiau vartoja alkoholį, bet dažniau demonstruoja savo agresyvų ir provokuojantį elgesį.

Daugeliu atvejų buitinio nužudymo auka vartojo alkoholinius gėrimus kartu su nusikaltėliu, kuris išgertuvių metų ar po jų nužudė sugerovą. Kitaip sakant, nukentėjusiųjų elgesys išgertuvių metu, vienu ar kitu atveju, nusikaltėlio atžvilgiu būna provokuojantis. Nukentėjusiojo girtumas yra prieškriminalinės situacijos komponentas, tarsi „katalizatorius“, palengvinantis nusikaltimo vykdymą.

Kiekvieno iš anksčiau išvardintų nukentėjusiojo duomenų reikšmė, tiriant konkretų nusikaltimą, yra nevienoda. Vienais atvejais svarbią kriminalistinę reikšmę turi duomenys apie nukentėjusiojo amžių, asmeninius santykius, kitais – gyvenimo būdą, vertybines orientacijas, trečiu atveju – apie psichines, psichologines ypatybes⁵⁴.

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenis ir remiantis literatūroje⁵⁵ suformuluotu nukentėjusiojo profiliu, sudarysime buitinio nužudymo aukos viktimologinį portretą. Tai:

- Vietinis gyventojas, turintis nuolatinę gyvenamąją vietą;
- Pagal psichofizines savybes auka yra panaši į žudiką;
- Nukentėjusiojo ir nusikaltėlio amžius yra panašus;

⁵³ Panteleev, I. F., Selivanova, M. A., Kriminalistika [Criminalistics]. Moskva: Juridiceskaja literatura. 1988, p. 492.

⁵⁴ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 117.

⁵⁵ Krukow, P., *supra* note 35.

- Auka pažįsta nusikaltėlj;
- Auka yra blogoje ekonominėje – socialinėje situacijoje;
- Linkusi konfliktuoti;
- Kartu su nusikaltėliu vartojo alkoholinius gėrimus.

1.4. Buitinių nužudymų būdai

Buitinio nužudymo būdas – tai vienas iš buitinių nužudymų kriminalistinės charakteristikos elementų.

Literatūroje⁵⁶ nusikaltimo būdas apibūdinamas, kaip „veiksmų kuriais rengiamasi padaryti nusikaltimą, kuriais jis padaromas bei slepiamas, sistema“. Nusikaltimo būdas suprantamas ne tik, kaip nusikalstamas veikimas ar neveikimas, bet jam taip pat priskiriami ir nusikaltimo įrankiai bei priemonės, įvairios gudrybės, kurių dėka patenkama į nusikaltimo vietą, situacijos, palankios nusikalstamiems kėsłams realizuoti, sukūrimas.

Autorius pritaria išdėstytai pozicijai, kad nusikaltimo būdo stadijas laiko atžvilgiu siuloma suskirstyti į: pasiruošimas nusikaltimui, nusikaltimo darymas, nusikaltimo slėpimas⁵⁷.

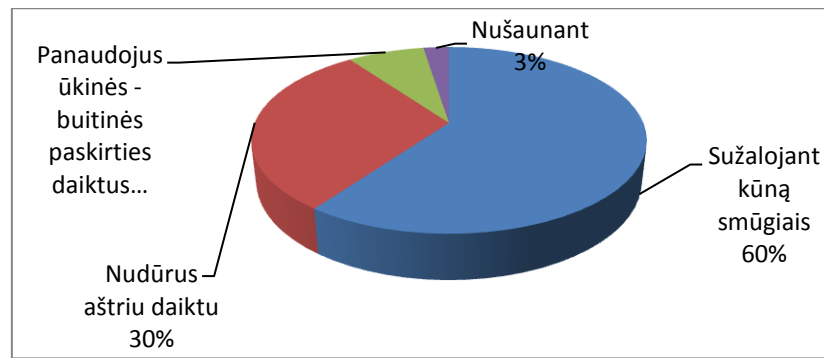
Kalbant apie pirmąjį nusikaltimo būdo struktūros etapą t.y. pasiruošimą daryti nusikaltimą, atlikta baudžiamųjų bylų analizė parodė, kad buitinių nužudymų atvejais dažniausiai – 80% nusikaltimas įvykdomas „spontaniškai“ ir be pasiruošimo; 20% - nusikaltimas įvykdomas susiklosčius tam tikrai situacijai.

Gauti rezultatai tik patvirtina teiginį, kad buitiniams nužudymams nėra būdingas išankstinis pasiruošimas, o nužudymai dažniausiai įvykdomi spontaniškai. Tai dažniausiai situaciniai nužudymai, tarp asmeninių santykių, ilgai besitęsiančių arba staiga įvykusių konfliktų padarinys. Tyrimo duomenimis, auka ir žudikas apibūdinami, kaip morališkai ir socialiai degradavę, girtaujantys asmenys, konfliktinėje situacijoje nesugebėdami adekvačiai reaguoti į priešingos pusės veiksmus, jie dažniausiai veikia vadinamąja neapibrėžta tyčia - siekdami smurtu išspręsti konfliktą savo naudai.

Buitinio nužudymo būdai yra gana skirtingi. Žmogaus gyvybė atimama naudojant šaunamuosius ginklus arba ūkinės - buitinės paskirties daiktus, įvairius šaltus ginklus, nuodus, sumušant rankomis ir kojomis, pasmaugiant, paskandinant ir pan. Mūsų atliktos buitinių nužudymų bylų analizės metu nustatyta, kad dažniausiai pasirenkamas nužudymų būdas yra sužalojant kūną smūgiais – 60% (suduodami nuo keliasdešimčių smūgių į gyvybiškai svarbius organus iki vieno vienintelio mirtino smūgio); mažiausiai t.y. 3% – nušauinant (žr. 15 schemą).

⁵⁶ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P., Kriminalistika. Vilnius: Mintis. 1985, p. 265.

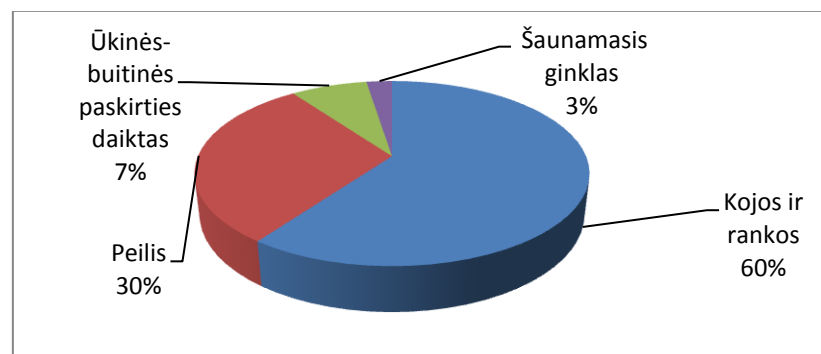
⁵⁷ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 53.

15 schema. Buitinių nužudymų būdų pasiskirstymas

Nužudymo būdas priklauso nuo nusikaltėlio, kaip buitinio nužudymo kriminalistinės charakteristikos subjekto. Nužudymai padaryti apnuodijant arba pasmaugiant yra būdingi asmenims, kurie artimai pažinojo auką, artimiems giminaičiams, draugams, kurie naudojami aukos pasitikėjimų⁵⁸. Moterys stengdamosios pasinaudoti netikėtumo faktoriumi išvengti galimo pasipriešinimo bei nepažeisti veido, suduoda smūgius į pakaušį. Vyrai atvirksčiai, suduoda smūgius į veido sritį, taip apsunkindami aukos atpažinimą ir patį ikiteisminį tyrimą. Tad priklausomai nuo nužudymo būdo gali būti iškeliamos versijos dėl nusikaltėlio asmenybės bei jų galimų santykių su auka.

Kalbėdami apie nužudymo būdą, galime jį apibūdinti kaip visuma priemonių, metodų, įrankių, kuriuos yra naudojamos nužudymo paruošimui, realizavimui ir slėpimui. Specifinis šio nusikaltimo ypatumas tas, kad įvairiausiems nužudymo būdams yra naudojamos įvairiausios priemonės bei įrankiai⁵⁹. Daugeliu atveju nusikaltėlis naudoja pačius paprasčiausius ūkinio - buitinio naudojimo daiktus: virtuvinius peilius, kirvius, plaktukus, atsuktuvus ir t.t. Mūsų atlikto empirinio tyrimo metu nustatyta, kad buitinių nužudymų bylose dažniausiai, kaip nužudymo įrankis yra rankos ir kojos – 60%; rečiausiai, šaunamasis ginklas – 3% (žr. 16 schemą).

16 schema. Buitinių nužudymų įrankiai

⁵⁸ Suruchnov, G. N., *supra* note 30, p. 391.

⁵⁹ Jablov, N. P., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Jurist. 2000, p. 528.

Tiriant tokio porūšio nužudymus svarbu yra nustatyti, ar nusikaltėlis įsigijo nusikaltimo įrankius suplanavęs nusikaltimą, ekspromtu ar turėjo su savimi. Pagal mūsų išanalizuotas baudžiamąsias bylas, netgi 83% atvejų, nusikaltimo įrankiai gaunami ekspromtu; 17% - jau turėjo iš anksčiau. Todėl galime teigti, kad buitiniuose nužudymuose, daugelyje atvejų, kaip nužudymo įrankiai panaudojami tuo metu po ranka pasitaikę atsitiktiniai daiktai.

Buitiniai nužudymai dažniausiai priskiriami prie atvirų nusikaltimų, kai žudikas ir nusikaltimo aplinkybės būna žinomos, bet neretas atvejis, kai nusikaltėlis aktyviais veiksmais stengiasi nusišlepti patį nusikaltimą ar savo kaltę. Mūsų atlikto tyrimo metu nustatyta, kad 32% išnagrinėtų baudžiamųjų bylų atvejais, nužudymas vienokiu ar kitokiu būdu buvo slepiamas.

Buitinio nužudymo slėpimas, kaip buitinio nužudymo būdo sudėtinė dalis gali nurodyti į galimą nusikaltėlį, pavyzdžiui: lavono skaidymą dažniausiai įvykdo artimi asmenys, kartu gyvenantys su auka ir pan. Tiriant nužudymus, labai didelę reikšmę turi ryšys tarp nužudymo aukos ir žudiko. Santykiai tarp šių asmenų dažnai lemia atitinkamą nužudymo padarymo ir jo slėpimo būdą, o taip pat laiko, vietos ir kitų aplinkybių, tinkančių nusikaltimui įvykdyti, parinkimą. Nepažįstamam, „svetimam“ žmogui paprastai nėra reikalo naudoti lėtai veikiančius nuodus, inscenizuoti savižudybę ir pan. Priešingai, žudikai iš artimųjų asmenų rato dažnai stengiasi slėpti patį nužudymo faktą inscenizacijomis, naikinant lavoną, bijant jog bus įtariami pirmiausiai, jeigu bus išaiškintas nužudymas⁶⁰.

Kriminalistikai svarbu žinoti ir tirti įvairius nusikaltimo slėpimo būdus. Nusikaltimo būdo slėpimo veiksnių analizė gali padėti nustatyti, kaip buvo ruoštas nusikaltimui ir kaip jis buvo padarytas, taip pat asmenis, tarp kurių galima ieškoti kaltų⁶¹. Buitiniuose nužudymuose auka ir nusikaltėlis vienas kitą pažįsta ir aukos mirtis gali sukelti įtarimą kaltininkui, kad jis būtent ir nužudė tą asmenį, todėl žudikas kartais nori paslėpti nužudymą t.y. sudaro vaizdą, kad mirtis kilo visiškai dėl kitų priežasčių, slepia nužudymo faktą: aukos lavonas sunaikinamas – sudeginamas arba slepiamas kitais būdais - užkasamas ar paskandinamas. Kartais yra slepiama tik mirties priežastis t.y. inscenizuojama savižudybė, nelaimingas atsitikimas, inscenizuojamas kitas nužudymas, kad galima būtų įtarti kitus asmenis. Kaip pavyzdį pateiksiu iškeltą baudžiamąją bylą, kurioje moteris nužudė savo sugyventinį, o lavoną nutempė į vonios kambarį, kur jį laikė pora dienų, po to pernešė į buto balkoną, sudaužė stiklą, inscenizuodama neva jis susižalojo pats, po to iškvietė policiją. Ji pateikė versiją, kad neva vyro nebuvo namuose kelias dienas ir kad jinai jį aptiko jau mirusį jų buto balkone į kurį ji tomis dienomis įėjusi nebuvo.

⁶⁰ Jablokov, N. P., *supra* note 59, p. 526.

⁶¹ Kuklianskis, S., Matulienė, S., *Jurisprudencija, supra* note 22, p.59.

Pateikus jai įtarimą, ji prisipažino, o paslėpė nes išsigando ir tikėjosi išvengti atsakomybės, kadangi turi mažus vaikus⁶².

Kriminalistikos mokslui nusikaltimų būdų tyrimas turi ypatingą reikšmę. Tam, kad efektyviau būtų panaudoti duomenys apie nusikaltimo būdą, būtina juos gauti pakankamai išsamius ir fiksuoti kaip įkalčius. Duomenų šaltiniai, turintys informacijos apie būdą, yra pėdsakai, rasti apžiūrint nusikaltimo vietą, bei atskiri daiktai, dokumentai, nukentėjusiųjų, liudytojų, įtariamųjų parodymai, ekspertinių tyrimų rezultatai, įvairių tyrimo veiksmų rezultatai, o taip pat įskaitų duomenys bei archyvinių baudžiamųjų bylų nagrinėjimas⁶³. Šie duomenys gali būti sėkmingai panaudoti identifikuojant asmenį padariusį buitinį nužudymą bei iškelti pagrįstas nužudymo versijas, tad jų svarba yra ypač didelė.

⁶² Zarasų komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 58-1-00349-06.

⁶³ Matulienė, S., *supra* note 12, p. 72.

2. BUITINIŲ NUŽUDYMŲ TYRIMO SITUACIJOS, VERSIJŲ KĖLIMAS IR TYRIMO PLANAVIMAS

Derinys anksčiau paminėtų elementų įeinančių į buitinių nužudymų kriminalistinę charakteristiką glaudžiai siejasi su daugėlių tipinių arba bendrų tyrimo situacijų. Sutinkame su nuomone⁶⁴, kad tokių situacijų žinojimas ir gebėjimas palyginti jas su konkrečiomis aplinkybėmis, vertinant susiklosčiusias individualias tyrimo situacijas kiekviename atskirame tyrimo atvejuje, turi didelę reikšmę sėkmingam nusikaltimo tyrimui.

Tyrimo situacijos priklauso nuo turimo pradinės informacijos turinio pirminėje tyrimo stadijoje t.y. vietos, laiko, nužudymo sąlygų, laikotarpio praėjusio nuo jo padarymo, nusikaltėlio veiksmų ir pan.

Vienas iš svarbiausių šaltinių - pradinė informacija apie įvykdyto nužudymo vietą bei lavono radimo vietą, žudiką, nusikaltimo padarymo aplinką, nusikaltimo padarymo būdą ir padarymo mechanizmą.

Prie labiausiai paplitusių pirminių, tipinių tyrimo situacijų, pirminėje nužudymo tyrimo stadijoje priskiriamos šios:

a) Įvykio vietoje rastas atpažintas lavonas su smurto požymiais. Žudikas žinomas. Aiškios: aplinkybės, motyvas, priežastys, būdas.

b) Rastas neatpažintas lavonas su panašiais į smurtinę mirtį požymiais. Žudikas nežinomas. Aplinkybės neaiškios. Nužudymo vieta nežinoma.

c) Rastas atpažintas lavonas su smurto požymiais. Žudikas lyg ir žinomas tačiau rasti pėdsakai liūdią ką kitą⁶⁵.

Autoriaus atliktame buitinių nužudymų tyrime dažniausiai pasitaikanti tipinė situacija atitinka atviro nužudymo tipinei situacijai - kai randamas atpažintas lavonas, aplinkybės aiškios, o žudiko asmenybė nustatyta. Bet pasitaiko ir priešingų atvejų, kai, išsigandęs dėl padaryto nusikaltimo, žudikas stengiasi paslėpti nusikaltimą, sunaikinant, slepiant lavoną, inscenizuojant nelaimingą atsitikimą ar savižudybę.

Išaiškinant inscenizaciją, labai svarbu mokėti aptikti ir tinkamai įvertinti apie tai liūdijančius požymius. Požymiai, kurie prieštarauja savižudybės, nelaimingo atsitikimo versijai vadinami „negatyviom aplinkybėm“, kaip pvz., požymiai, leidžiantys įtarti savižudybės inscenizaciją, kai mirtis įvyko nuo durtinių - pjautinių sužalojimų yra: ant kūno padaryta daugiau sužalojimų, negu paprastai reikia nusižudyti; kraujo pėdsakų buvimas neatitinka padarytiems

⁶⁴ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 306 .

⁶⁵ Balasov, N. D., Balasov, M. N., Malikov, V. S., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Izd- vo Infra- M. 2009, p. 34.

sužalojimams; lavono padėties neatitikimas kraujo pėdsakams ir nužudymo įrankiui; kraujo nebuvimas ant lavono rankų; aukos ir nusikaltėlio pirštų pėdsakų nebuvimas ant nusikaltimo įrankio⁶⁶.

Anot E. P. Ischenko ir A. A. Toporkov ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindų nužudymo byloje yra⁶⁷:

- a) Lavono su smurtiniais požymiais radimas;
- b) Lavono radimas be aiškių jo kūno pažeidimų ar matomų trauminių faktorių, bet esančios aplinkybės liūdija smurtinę mirties priežastį;
- c) Lavono kūno dalių radimas.

Pradinėje tyrimo stadijoje tyrėjui nužudymo atveju būtina išspręsti tam tikras užduotis, o būtent dėl nužudymo subjektyviųjų ir objektyviųjų požymių visumos⁶⁸:

➤ Pagal nusikaltimo objektą - aukos asmenybės nustatymas; mirties fakto nustatymas; mirties priežasties nustatymas; įvykio nustatymas.

Aukos asmenybė dažnai nustatoma pagal rastus pas lavoną dokumentus, liūdytojų pagalba bei kviečiant asmenys, kurie gali pažinoti nukentėjusį ir galintys jį atpažinti.

Dėl mirties priežasties pirminę išvadą daro teismo medicinos specialistas apžiūrint lavoną įvykio vietoje, bet galutinę išvadą daro tyrėjas, remiantis teismo medicinos specialisto išvada ir kitais surinktais įkalčiais.

Pjautinės žaizdos ant lavono kūno, rankų bei pirštų, suspaustos jo rankoje medžiagų gabalėliai arba plaukų kuokštai leidžia iškelti versiją apie konflikto, grumtinių buvimą, versiją dėl asmens įvykdžiusio nužudymą bei jo priklausomumą artimam aukos bendravimo ratui⁶⁹.

➤ Pagal nusikaltimo objektyviąją pusę - kur įvykdytas nužudymas ir kokie pėdsakai tai liūdija?; kada?; koku būdu?; kokių priemonių pagalba?; koks nusikaltimo slėpimo būdas?; nusikaltimo padaryta žala.

Lavono aptikimo vietą atskirti nuo nužudymo įvykdymo vietos nėra sunku. Pvz. pagal atitinkamų pėdsakų nebuvimą; kraujo pėdsakų nebuvimas bei buvimas tų pėdsakų, kurie šiaip neturėtų būti: purvo pėdsakai ant lavono avalynės, nors toje vietoje, kur aptiktas lavonas, purvo nebuvo; lavono vilkinimo pėdsakai; lavondėmės tokiose kūno vietose, kur jie negali atsirasti esant tam tikrai lavono pozai ir pan. Sunkiau atskirti nužudymo padarymo vietą nuo lavono radimo vietos jeigu lavonas gabentas automobilyje didelį atstumą. Šita užduotis išsprendžiama lavono apžiūros metu, renkant, tikrinant bei fiksuojant pėdsakus, kurie vėliau padės nustatyti nužudymo vietą.

⁶⁶ Suruchnov, N. G., *supra* note 30, p. 397.

⁶⁷ Ischenko, E. P., Toporkov A. A., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Juridicheskaja firma „kontrakt“. 2010, p. 472.

⁶⁸ Balasov, N. D., Balasov, M. N., Malikov, V. S., *supra* note 65, p. 347.

⁶⁹ Ischenko, E. P., Toporkov A. A., *op. cit.*, p. 473.

Mirties laikas dažnai nesutampa su sužalojimų padarymo laiku, t.y. nusikalstamos veikos darymo laiku. Mirties laiką mes galime nustatyti pagal tokius požymius: kūno temperatūros pasikeitimus; lavondėmių išsidėstymą ir jų spalvų pasikeitimą; puvimo proceso laipsnį ir pan. Pirmos paros laikotarpyje (būtent per 10-12 valandų) mirties laikas pagal lavono požymius gali būti nustatytas labai tiksliai (net pusvalandžio tikslumu). Nusikalstamos veikos padarymo laiką galime nustatyti atsižvelgiant į lavono suradimo vietą ir nužudymo vietoje rastus pėdsakus, taip pat liudytojų parodymus, lavono teismo - medicinos specialisto išvadą⁷⁰.

Nustatyti nužudymo būdą, nusikaltimo slėpimo būdą, kokios priemonės ir įrankiai buvo naudojami nužudimui įvykdyti padeda lavono kūno sužalojimai, pėdsakai ant lavono rūbų ir kt. pėdsakai įvykio vietoje. Kraujo pėdsakai esantys įvykio vietoje, charakteristika ir lokalizacija rastų pažeidimų ant lavono, gali būti pagrindu iškelti asmeninę versiją dėl naudotų įrankių ir priemonių, nusikaltimo padarymo mechanizmo bei padėties, kurioje buvo auka.

➤ Pagal subjektą- kas žudikas?; ar yra žudiko kvalifikuojančių požymių?

Ne visada pradinėje tyrimo stadijoje yra galimybė nustatyti kas yra žudikas. Dažniausiai yra keliamos versijos ne pagal konkrečius asmenis ir jų pavardes. Galime susiaurinti įtariamųjų grupę, jeigu turime patikimus duomenis dėl nusikaltėlio lyties, ūgio, amžiaus, ankstesnių teistumų, jo kraujo grupės ir kitus žudiko duomenis, jeigu yra aplinkybių, nurodančių į artimus santykius tarp žudiko ir aukos⁷¹.

➤ Pagal subjektyviąją pusę- motyvas ir tikslas; tyčia ar netyčia.

Išanalizavus įvykio vietos apžiūros ir liudytojų apklausos metu gautų parodymų rezultatus, tyrėjas privalo išsiaiškinti ar tai buvo tyčinis, ar neatsargus nužudymas, koks buvo nužudymo tikslas ir motyvai. Didelę reikšmę turi santykių tarp žudiko ir aukos nustatymas: svetimi, nepažįstami vienas kitam asmenys ar pažįstami; tik pažįstami ar draugai, sugyventiniai; ar buvo tarp jų neapykanta, ginčai ir pan. Nužudymo tikslą ir motyvą padeda nustatyti atsakymai į klausimus: kam aukos mirtis buvo būtina ir naudinga?, kodėl?; kokie įvykiai galėtų atsitikti? jeigu nukentėjusysis gyventų ir kokios pasekmės būtų po jo mirties?⁷².

Pradėjus ikiteisminį tyrimą nužudymo byloje ir remiantis turima pradine situacija yra iškeliamos galimos nužudymo versijos.

Kriminalistinės versijos - tai faktiniais duomenimis pagrįstos nusikaltimo arba atskirų jo aplinkybių prielaidos, kuriomis remiantis aiškinama bylai reikšmingų faktinių duomenų kilmė bei jų tarpusavio ryšiai ir nustatoma tiesa byloje⁷³.

⁷⁰ Jablokov, N. P., *supra* note 59, p. 536 - 537.

⁷¹ *Ibid.*, p. 538.

⁷² *Ibid.*

⁷³ Barkauskas, A., *Kriminalistinės versijos*. Vilnius: Lietuvos Teisės Akademijos Leidybos centras. 2000, p. 6.

Tyrėjas pagal rastus tiriamo įvykio pėdsakus savo vaizduotėje atkuria bei logiškai modeliuoja praeities įvykį. Pasinaudodamas ankstesne praktine ir asmenine gyvenimo patirtimi, mokslo apibendrintomis žiniomis, įsivaizduoja rastų pėdsakų tarpusavio ryšius, jų sąveiką su tiriamą aplinką⁷⁴.

Radus lavoną su smurto požymiais gali būti iškeltos tokios bendriausios versijos: nužudymas; savižudybė ar nelaimingas atsitikimas.

Labai svarbu iškeltas versijas patikrinti. Todėl, turi būti renkamos ir kruopsčiai tyrimos visos aplinkybės. Ypač atkreiptinas dėmesys į tas aplinkybes, kurios prieštarauja iškeltai versijai. Jeigu tokios aplinkybės negalima atmesti, paaiškinti - ji turi tapti pagrindu iškelti ir tikrinti kitą versiją⁷⁵.

Esant išskirtiniam buitinio nužudymo atvejui, kai asmuo pats pareiškė apie jo įvykdytą nužudymą, gali būti iškeliamos tokios versijos: nužudymą tikrai įvykdė pareiškėjas; melagingas pareiškimas. Asmuo kažką slepia - prisiėmė kito asmens kaltę.

Tyrėjas turi rinkti įrodimus tiek patvirtinančius pareiškėjo kaltumą, tiek neigiančius. Tam jis turi kruopsčiai patikrinti pareiškimą bei išaiškinti asmenys, kurie gali jo pareiškimą patvirtinti.

Tiriant iškeltas versijas remiantis gauta informacija, galima modeliuoti įvykio mechanizmą, jame dalyvavusių asmenų skaičių ir patikrinti, ar atlikti visi būtini veiksmai⁷⁶.

Per visą ikiteisminio tyrimo eigą, keičiantis informacijos kiekiui, renkant papildomą informaciją, atliekant įvairius ikiteisminio tyrimo veiksmus, versijos keičiasi. Jos tikslinamos, detalizuojamos, vienos atkrenta kitos pasipildo.

Nužudymo atskleidimas, tyrimo kokybė, efektyvumas ir terminai labai priklauso nuo to, kaip tyrėjas planuoja ir organizuoja savo darbą⁷⁷.

Nusikalstamų veikų tyrimas yra greitai besikeičiantis procesas, jam būdingas dinamiškumas. Ikiteisminio tyrimo tyrėjai turi nuolatos sekti besikeičiančią padėtį ir atitinkamai į tai reaguoti⁷⁸.

LR BPK 164 str., 1 d., nustato, kad „ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja prokuroras“. Pavedęs atlikti ikiteisminį tyrimą ar atskirus tyrimo veiksmus ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokuroras privalo užtikrinti, kad jo pavedimas bus tinkamai įvykdytas. Remiantis mūsų atlikto tyrimo duomenimis, prokuroras

⁷⁴ Barkauskas, A., *supra* note 73, p. 7.

⁷⁵ Markovas, V., *Įvykio vietos apžiūra nužudymų bylose*. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2002, p. 46.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Barkauskas, A., *op. cit.*, p. 4.

⁷⁸ Matulienė, S., *Nusikalstamumo grėsmės ir žmogaus saugumas. Smurtinių nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo kryptys*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 75.

dažnai aplaidžiai vykdo bylos kontrolę, pasilikdamas pasyvumo būsenoje, kas ženkliai apsunkina ikiteisminio tyrimo efektyvumą.

Tyrėjo, operatyvinių darbuotojų ir specialistų glaudus bendradarbiavimas, leidžia tyrėjui sudaryti bendrą tyrimo planą, aptariant nužudymo atskleidimui reikšmingiausias klausimus. Toks ikiteisminio tyrimo grupės sudarymas yra sąlyga greitam ir kokybiškam nužudymo atskleidimui.

Nužudymų bylose pasitaiko trūkumų, kai nusikaltimo tyrimas atliekamas paviršutiniškai, tyrimo veiksmai dubliuojasi, o reikšmingiausios bylos aplinkybės būna nenustatytos. Ne visada iškeliamos visos galimos nužudymo ar jo aplinkybių versijos, kuriomis remiasi įrodymų rinkimas byloje, o jeigu iškeliamos tai ne visada patikrinamos. Geriausias rezultatas gali būti gautas tada, kai kiekvienas iš pareigūnų dirba savo kompetencijos ribose ir esant centralizuotai darbo kontrolei. Kai tyrėjas analizuoja bendro pobūdžio rezultatus, kaip kiti, tik jų įgaliojimų sričiai priklausančius klausimus.

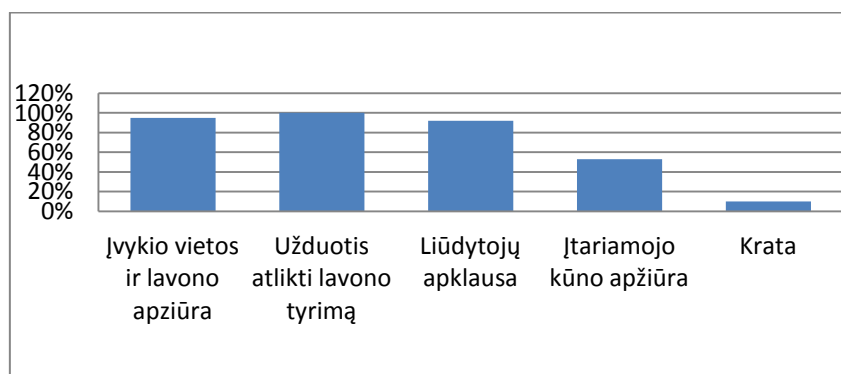
3. IKITEISMINIŲ TYRIMŲ VEIKSMŲ BUITINIŲ NUŽUDYMŲ ATVEJAI

Radus lavoną, buitinių nužudymų atvejais atliekami neatidėliotini veiksmai, kuriuos atlikus surenkama įrodomoji informacija apie nužudymo padarymo mechanizmą bei apie asmenis, kurie susiję su šiuo įvykiu.

Radus lavoną, pirminiais ir neatidėliotinais tyrimo veiksmais yra⁷⁹:

- Įvykio vietos apžiūra;
- Lavono (jo kūno dalių) apžiūra;
- Teismo medicininė lavono ekspertizė;
- Asmenų, kurie surado lavoną (jo kūno dalis), apklausa.

Autoriaus atlikta buitinių nužudymų baudžiamųjų bylų analizė dalinai patvirtina šią N. P. Jablokovo pateiktą poziciją. Tyrėjui atvykus į buitinio nužudymo vietą, dažniausiai t.y. 95% visų šio tyrimo išnagrinėtų baudžiamųjų bylų atvejais buvo atlikta įvykio vietos apžiūra ir lavono apžiūra; rečiausiai – 10% krata (žr. 17 schemą).

17 schema. Pirminiai tyrimo veiksmai buitinių nužudymų bylose

Priklausomai nuo turimos pradinės tyrimo situacijos, gali būti atlikti ir kitokie veiksmai:

- Įtariamųjų sulaikymas ir apklausa.
- Daiktų apžiūra.
- Persekiojimas „karštais pėdsakais“.

Prie kitų, pirmiausiai, atliekamų tyrimo veiksmų taipogi priskiriama: asmenų, kurie yra kaip nors susiję su auka (giminės, draugai, pažįstami) ar kitų asmenų, kurie ką nors žino apie šį įvykį apklausa; rastų pėdsakų apžiūra ir pirminis įvertinimas, su tikslu gauti informaciją, kurios

⁷⁹ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 308.

dėka būtų nustatytos ir atliktos reikalingos ekspertizės, pvz. kraujo, seilių teismo medicininė ekspertizė, trasologinė ekspertizė⁸⁰.

Skirtingų tyrimo veiksmų atlikimo išmanymas suteikia tyrėjui galimybę tinkamai suorganizuoti vieną ar kitą tyrimo veiksmą. Bet jeigu asmuo atliekantis tyrimo veiksmą nežino šio veiksmo atlikimo tvarkos ir ypatumų, tai gali stipriai sumažinti jo atliekamo darbo efektyvumą ir privesti prie procesinių pažeidimų.

3.1. Įvykio vietos ir lavono apžiūra

Pagrindinės procesinės apžiūros nuostatos išdėstytos LR BPK penktame skirsnyje (205 – 207 str.). Įstatymo leidėjo detalus šio veiksmo reglamentavimas, rodo itin didelę jo svarbą. Iš visų atliekamų pirminių tyrimo veiksmų nužudymų bylose ypatingą reikšmę turi apžiūra - tiksliau įvykio vietos apžiūra.

3.1.1. Įvykio vietos apžiūra

Apžiūra – tai pažinimo metodas, kurio esmė yra tiesioginis, kryptingas, organoleptiškas arba instrumentinis materialių objektų stebėjimas. Iš procesinio įstatymo pozicijų apžiūra - tai procesinis veiksmas, kurį atliekant surandami, įtvirtinami ir paaimami pėdsakai ir kiti objektai⁸¹.

Įvykio vieta kriminalistikoje – tai ne tik ta vieta, kurioje buvo įvykdytas nusikaltimas, bet ir kitokia vieta, kurioje randami nusikaltimo pėdsakai.

Taigi, įvykio vietos apžiūra yra toks tyrimo veiksmas, kurio metu betarpiškai ištyriama ir užfiksuoja įvykio vieta, surandami, paaimami, įvertinami ir įtvirtinami nusikaltimui iširti turintys reikšmę objektai. Įvykio vietos apžiūra yra svarbus ir neatidėliotinas tyrimo veiksmas, kuris nužudymų bylose atliekamas vienas iš pirmųjų. Mūsų atlikto tyrimo duomenimis, 95% atvejų, tyrėjui atvykus į buitinio nužudymo vietą, vienas iš pirmųjų tyrimo veiksmų yra įvykio vietos apžiūra. Renkant empirinę medžiagą pasitaikė dvi bylos, kai tyrėjui atvykus į buitinio nužudymo vietą ir radus lavoną, įvykio vietos apžiūra tuoj pat atlikta nebuvo, bet dėl techninių ir organizacinių kliūčių atidėta 2 dienom. Manome, tai bloga praktika, kuri prieštarauja bendrajam įvykio vietos apžiūros neatidėliotinumui principui. Kaip teigia H. Malevski „nusikaltimų išaiškinamumas labai stipriai priklauso nuo darbo pirmomis dienomis ir nuo kokybiško ir kruopštaus darbo įvykio vietoje“⁸². Tik laiku ir tinkamai atlikta įvykio vietos apžiūra suteikia

⁸⁰ Jablokov, N. P., *supra* note 18, p. 308.

⁸¹ Malevski, H., Įvykio vietos tyrimo instituto raida: Atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos. *Jurisprudencija*. 2006, 1 (79): 68.

⁸² *Ibid.*

„maximum” informacijos apie įvykdytą nusikalstamą veiką. Tai nepakeičiamas ir neatidėliotinas tyrimo veiksmas, kurio metu surenkami ir užfiksuojami patys svarbiausi įrodymai byloje, nustatomos nusikaltimo padarymo aplinkybės bei gaunama informacija apie nusikaltimo padarymo mechanizmą. Ne veltui kriminalistai sako - „raktas prie tiesos byloje gludi būtent įvykio vietoje”.

Pagrindinis apžiūros tikslas - rasti įvairius tarpusavio ryšius tarp įvykio vietos ir tyrimo nusikaltimo bei remiantis turimais duomenimis atkurti nusikaltimo padarymo mechanizmą ir gauti atsakymą į svarbiausią klausimą: kas būtent atsitiko⁸³? Tad norint tinkamai ištirti įvykio vietą, derėtų vadovautis dar romėnų atrasta septynnarę nusikaltimo aiškinimo formule: *kas, ką, kur, kada, kaip kodėl, kam padedant*⁸⁴? Remiantis šiais klausimais galime suformuluoti nužudymų įvykio vietos apžiūrai keliamus uždavinius:

➤ Įvykio nustatymas. Atvykus į įvykio vietą, dažnai būna neaiškus įvykio pobūdis: ar tai nužudymas, savižudybė, nelaimingas atsitikimas. Iškelę galimas versijas, tyrėjas renka duomenis, analizuoja jų ryšius, o surinkęs ir įvertinęs turimą informaciją padaro išvadą.

➤ Nužudytojo asmenybės nustatymas.

➤ Nužudymo vietos nustatymas. Dažniausiai nužudymas įvykdytas ten kur randamas lavonas, bet pasitaiko atvejų, kuomet nužudymas įvykdytas kitur, o lavonas perkeltas į jo suradimo vietą. Todėl vertinant kojų, lavono traukimo, kraujo išsidėstymo, lavondėmių vietą, įvairias dalelės ant nukentėjusiojo kūno, drabužių ir avalynės ir kitus pėdsakus galime spręsti apie tikslią nužudymo įvykdymo vietą⁸⁵.

➤ Nusikaltėlio patekimo į nužudymo įvykdymo vietą, bei iš jos pasitraukimo nustatymas. Apie tai galime spręsti iš durų, langų užraktų būklės, nusikaltėlio įrankių ir kitų pėdsakų suradimo vietų.

➤ Įvykio dalyvių skaičiaus nustatymas. Apie tai byloja: ant stalo gulinių stalo įrankių kiekis, skirtingi avalynės pėdsakai, skirtingos nuorūkos bei skirtingas jų gesinimo būdas. Visa tai leidžia iškelti versiją, kad nužudyme dalyvavo ne vienas asmuo⁸⁶.

➤ Įvykdyto nužudymo laiko nustatymas. Ieškomi pėdsakai ir kiti duomenys, rodantys kada būtent buvo įvykdytas nusikaltimas. Svarbu nustatyti mirties laiką kiek įmanoma tiksliau - jei įmanoma valandos ir minutės tikslumu. Iš dalies apie tai gali liudyti tokie požymiai, kaip: sustojęs laikrodis ant nukentėjusiojo rankos, sausas ar šlapias pagrindas po lavonu, kuris randasi atviroje teritorijoje, įjungti elektros prietaisai, karštas arba šiltas maistas, tušti nuo alkoholinių

⁸³ Bastrykin, A. I., Kriminalistika. Technika, taktika i metodika rasledyvanija prestuplenij [*Criminalistics, technique, tactics and methods od crime investigation*]. Moskva: Juridicheskij centr pres. 2010, p. 248.

⁸⁴ Palskys, E., Nusikaltimai ir kriminalistika. Vilnius: Mintis. 1978, p. 14.

⁸⁵ Jakimov, I. N., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Leks-Est. 2003, p. 368.

⁸⁶ Selivanova, N. A., Snetkova, V. A., Rukovodstvo dla sledovatelei [*Guidance for Investigators*]. Moskva: Infra – M. 1998, p. 389.

gėrimų buteliai, ant nuorūkos nespėjusi išdžiūti seilė, nenuplėšti kalėndoriaus lapai. Didelę reikšmę turi lavoniniai reiškiniai ir teismo medicinos eksperto išvada⁸⁷.

➤ Nužudymo įvykdymo būdo, įrankių ir priemonių nustatymas. Dažnai nusikaltėlis po įvykdyto nužudymo pasišalindamas iš įvykio vietos išmeta nusikaltimo įrankį. Todėl svarbu apžiūrėti ne tik pačią įvykio vietą, bet ir gretimą aplinką, pasitraukimo iš įvykio vietos aplinką: krūmus, tvenkinį, upę ir t.t.⁸⁸. Toks patikrinimas leidžia aptikti tam tikrus pėdsakus ir daiktus, svarbius nustatant įtariamąjį ir tiriant patį įvykį.

➤ Įvykio dalyvių veiksmų prieš nusikaltimą nustatymas. Indų, maisto likučių, alkoholinių gėrimų buvimas, įjungtas muzikinis grotuvas gali būti pagrindu prielaidai, kad vyko pasisėdėjimas, šokiai ir pan.⁸⁹.

➤ Kitų nusikaltėlio veiksmų nustatymas. Patikrinama ar nusikaltėlis bandė paslėpti nusikaltimą, falsifikuoti pėdsakus.

➤ Dalyvių buvimo laiko nusikaltimo vietoje nustatymas. Tam turime išnagrinėti ir įvertinti įvykio vietos aplinką bei visus rastus pėdsakus įvykio vietoje. Pvz.: maisto likučiai, butelių nuo alkoholinių gėrimų ir nuorūkų kiekis, gali būti pagrindas versijai, kad įvykio dalyviai nusikaltimo vietoje išbuvo gan ilgą laiką.

➤ Įvykio vietoje pėdsakų, priklausančių nusikaltėliui nustatymas. Tai rankų, kojų, dantų, drabužių ir kt. pėdsakai. Taipogi kraujas, plaukai, sperma, seilė, prakaitas. Svarbus radinys gali būti nusikaltėlio pamesti ar išmesti įvykio vietoje ar šalia jos daiktai (nusikaltimo įrankis, dokumentai, pažymėti daiktai, drabužiai ir pan.).

➤ Ant nusikaltėlio galimai likusių pėdsakų nustatymas. Gali likti dirvožemio, kraujo, grumtinių ir pan. pėdsakų ant nusikaltėlio kūno, drabužių ar avalynės. Atkreiptinas dėmesys į sienų dažus, kurių likučiai gali likti ant nusikaltėlio rūbų ar avalynės. Radus, būtina užfiksuoti bei paimti pavyzdžius.

➤ Nusikaltėlį apibudinančių požymių ir duomenų nustatymas. Žudikams nebūdingas elgesys su lavonu, daugkartinis betikslis lavono pertempimas iš vienos vietos į kitą, lavono kūno suskaidymas į mažus gabalėlius – šie duomenys gali būti pagrindu keliant versiją, kad nusikaltimą galėjo įvykdyti artimo rato žmogus. Daugybieniai kūno sužalojimai liūdią apie itin žiaurų nusikaltėlio būdą, agresyvumą, galimą teistumą⁹⁰;

➤ Asmenų, kurie, galimai, ka nors žino apie padarytą nusikaltimą. Svarbu atkreipti dėmesį į buvusį įvykio vietoje apšvietimą, šalia esančius būtus, pastatus, statinius ir pan.;

⁸⁷ Korciagin, A. J., pod izdatelstvom Ischenko, E. P., Kriminalistika [Criminalistics]. Moskva: Elit. 2008, p. 451.

⁸⁸ Balashov, D. N., Balashov, N. M., Malikov, S. V., *supra* note 65, p.350.

⁸⁹ Ischenko, E. P., Egorov, N. N., Kriminalistika dlia sledovatelei i doznavatelei [Criminalistics for investigators]. Kurgan: Infra-M. 2009, p. 477.

⁹⁰ Ischenko, E. P., Toprokov, A. A., *supra* note 67, p. 503.

➤ Nužudymo motyvo nustatymas. Dažnai įvykio vietos aplinkos pokyčiai rodo ne tik įvykio mechanizmo aplinkybes ir veiksmų pobūdį, bet ir nusikaltėlio veiklos motyvus, kaip pvz., itin žiauriai įvykdytas nužudymas leidžia spręsti apie kaltininko kerštą, pyktį ir pan.⁹¹.

Visi šie išvardyti uždaviniai tinka daugeliui buitinių nužudymų apžiūrų, bet priklausomai nuo nužudymo situacijos ir ypatumų pateiktas sąrašas gali keistis.

Įvykio vietos apžiūra dažnai vadinama nepakeičiamu, neatkartotinu ir neatstatomu veiksmu. Autoriaus nuomone, apžiūros nepakeitimas, neatkartojimas yra sąlyginė koncepcija. Beabėjonės, pakartotinė apžiūra galima, kartais tiesiog būtina, nors praktikoje nerekomenduojama, kadangi ta pati vieta, kurioje jau buvo atlikta pirminė apžiūra po kurio laiko stoja prieš tyrėją jau pakitusioje būsenoje. Pakartotinė apžiūra nužudymų bylose tai ne tokia jau retenybė, ką patvirtina ir mūsų atliktas empirinis tyrimas - 30% visų atvejų įvykio vietoje buvo atlikta pakartotinė apžiūra. Dažniausiai pakartotinė įvykio vietos apžiūra buvo atlikta tada, kai pirminė apžiūra buvo netinkamai atlikta dėl to, kad nebuvo panaudotos reikiamos techninės priemonės arba nedalyvavo reikiamas specialistas. Manome, kad sėkminga pirminė įvykio vietos apžiūra didžiaja dalimi priklauso nuo tinkamo pasiruošimo jai atlikti - kvalifikuotai ir kokybiškai. Dar iki pradėdant apžiūrą tyrėjas turi sukurti būtinas organizacines ir technines sąlygas: patikrinti ir paimti būtiną kriminalistinę techniką pėdsakams rasti, užfiksuoti bei nuspręsti, kokių specialių žinių ir įgūdžių reikės įvykio vietai apžiūrėti. Tad svarbu, kad į tokių nusikaltimų vietą tyrėjai vyktų kartu su specialistais, turinčius reikiamų teorinių ir praktinių įgūdžių išryškinti ir paimti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitas žymes, kas užtikrintų tinkamą apžiūros atlikimą.

Specialisto procesinės figūros apibrėžimas suformuluotas LR BPK 3 skirsnyje 89 str. Jame nurodoma, kad specialistu laikomas asmuo, turintis specialių žinių ir įgūdžių, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais⁹². Bet specialistas ne tik turi turėti mokslinių, techninių ar kitokių specialių žinių, bet ir turi mokėti jas praktiškai taikyti bei turėti tokio taikymo įgūdžių. Todėl specialistą galime apibūdinti būtent, kaip kvalifikuotą ir kompetetingą tyrėjo „asistentą“, kuris savo kompetencijos ribose teikia tyrėjui visokeriopą pagalbą, kuo remiantis tikslinamos, atmetamos bei keliamos naujos versijos. Nužudymo atveju priklausomai nuo turimos pradinės situacijos ir ypatumų, dažniausiai tai yra: teismo medikas, kriminalistas – specialistas bei kinologas, kuris esant galimybei dirba „karštais pėdsakais“.

⁹¹ Ischenko, E. P., Egorov, N. N., *supra* note 89, p. 503.

⁹² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. Kovo 14 d. Įstatymų Nr. IX-785. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=403613

Įsigaliojus naujam LR BPK, dalyvaujant specialistui apžiūrėta ir ištirta tik apie 38,5% šalyje užregistruotų nusikaltimų vietų⁹³. Tai nėra visiškai išsamūs ir tikslūs duomenis, todėl iš jų galime sudaryti tik bendrą vaizdą apie policijos įstaigų kriminalistinio aptarnavimo sistemos efektyvumą. Lyginant šiuos rodiklius su atlikto tyrimo rezultatais pastebime, kad situacija nėra stipriai pakitusi - 40% buitinių nužudymų atvejų darbas įvykio vietoje atliktas be specialisto pagalbos. Specialisto nebuvimo priežastis įvykio vietos apžiūros protokole nėra reikalaujama, todėl neminima, bet darytina prielaida, kad tai gali būti, dėl žmogiškųjų išteklių stokos t.y. nusikaltimo teritorijoje reikalaujamo specialisto nebuvimo arba dėl to, kad tyrėjai, pervertindami savo profesionalumą bei priskirdami buitinius nužudymus prie santykinai aiškių nusikaltimų, kur visos nusikaltimo aplinkybės akivaizdžios ir atrodo aiškios, specialistų į darbą įvykio vietoje neįtraukia ir nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitas žymes paima patys. To pasekoje - kruopščiai neatliktas darbas įvykio vietoje bei pakartotinės apžiūros atlikimas.

3.1.2. Lavono apžiūra

Tiriant nužudymus, vienas iš specialiųjų įvykio vietos apžiūros objektų yra lavonas. Nuo jo paprastai ir pradedamas darbas įvykio vietoje, nes būtent jame sukongcentruotas didelis informacijos, apie nusikaltimo aplinkybes, kiekis. Be to, per pirmąsias valandas po nužudymo, lavono reiškiniai greitai keičiasi, kas gali apsunkinti mirties laiko nustatymą.

Lavonas yra biologinis objektas, todėl jo apžiūroje turi dalyvauti teismo medikas, o jam neesant – kitos specialybės gydytojas (chirurgas, patologas ir pan.). Tai leidžia giliau, išsamiau bei tiksliau aptikti ir užfiksuoti medicininio pobūdžio aplinkybes ir padidinti visos apžiūros rezultatyvumą. Panaudojant turimas žinias, teismo medikas jau proceso eigoje sprendžia situacinius klausimus ir gali nustatyti ar rasti kraujo pėdsakai atitinka lavono sužalojimo pobūdžiui, ar esantys sužalojimai atsirado grumtynių metu ar kitokiu būdu ir gali išsakyti galimas tyrimo įvykio versijas bei aplinkybes (mirties priežastis, mirties laikas, nužudymo įrankis ir t.t.).

Pritariame A. I. Bastrykin nuomonei⁹⁴, kad lavono apžiūros metu, teismo mediko galimybės neturėtų būti pervertintos. Jo išsakytą nuomonę turime vertinti atsižvelgdami į kitas įvykio vietos aplinkybes. Taipogi iš teismo mediko negalime reikalauti kategoriškos nuomonės dėl įvykio pateikimo (nužudymas, savižudybė ar nelaimingas atsitikimas ir pan.), o žodžiu pateiktos tarpinės išvados turi tik preliminarų pobūdį ir orientuotą vertę. Galutinis iškelto klausimo sprendimas galimas tik atlikus reikiamas ekspertizes ir objektų tyrimus.

⁹³ Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl teritorinių policijos įstaigos veiklos apžiūrint ir tyriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*.2006, Nr. 5 – V – 454.

⁹⁴ Bastrykin, A. I., *supra* note 83, p. 259.

Nagrinėjant empirinę medžiagą, pastebėta, kad teismo mediko ar kitos specialybės gydytojo dalyvavimas atliekant lavono apžiūrą - retas atvejis. Todėl manome, kad neesant kompetetingo specialisto, turinčio reikiamų medicininį žinių, tyrėjas turi turėti minimalias teismo medicinos žinias konstatuojant nukentėjusiojo mirtį. Literatūroje siūloma tyrėjams, atliekantiems savarankišką lavono apžiūrą, nustatyti mirtį pagal tam tikrus požymius⁹⁵:

- Širdies veiklos sustojimas (neapčiuopiamas pulsas ant stambiųjų kraujagyslių, nėra širdies tonų).
- Nėra kvėpavimo (nesimato krūtinės judesių susijusių su kvėpavimu, pridėtas prie burnos veidrodis - neužrasoja).
- Kūno atšalimas. Nuo normalios 37°C per 10 – 12 val. krenta iki 20°C.
- Raumens nesusitraukimas jį dirginant.
- Odos dirginimo nebuvimas paveikiant ją aukšta temperatūra.

Be viso to, po mirties ant lavono kūno yra pastebimi, taip vadinamieji, lavoniniai reiškiniai⁹⁶: kūno sustingimas (apatinio žandikaulio sustingimas praėjus maždaug 2 – 4 val., viso kūno sustingimas praėjus 8 – 10 val. po mirties); lavondėmės (gulinčiam ant pilvo – veido, kaklo, krūtinės, pilvo srityje, gulinčiam ant nugaros – menčių, juosmens, sėdmenų srityje); padrumstėjusi ir išdžiuvusi akies regena.

Įvykio vietos ir lavono apžiūrai keliami aibė metodinių reikalavimų. Vienas iš jų – įvykio vietos apžiūros būdo pasirinkimas. Atlikto tyrimo metu pastebėta, kad būtino nužudymo atveju, nustačius įvykio centrą – lavoną, apžiūra dažniausiai automatiškai nuo jo ir pradeda (ekscentrinis apžiūros būdas). Autoriaus nuomone, šis apžiūros būdas gali kelti pavojų, kad dalis pėdsakų, kurių nemažai būna netoli lavono gali būti pažeista arba netgi sunaikinta. Todėl tyrėjui įsitikinus, kad žmogus yra negyvas, būtinai reikia pirmiau apžiūrėti 3 - 6 metrų spinduliu teritoriją aplink lavoną, užfiksuoti bei paimiti pėdsakus ir kitus daiktus turinčius reikšmės tyrimui, tuom užtikrinant laisvą judėjimą aplink lavoną ir tik po to jį apžiūrėti.

Lavono apžiūra - gana ilgas ir reikalaujantis kruopštaus darbo procesas. Dažnai susijęs su emocijų ir psichologinių išsekimu. Todėl svarbu jį atlikti pagal tam tikrą eiliškumą, aiškinant ir fiksuojant šias aplinkybes⁹⁷:

- Lavono radimo vieta. Nustatynėjami ir fiksuojami lavono radimo vietos ypatumai (gvenamoji ar negyvenamoji vieta), maksimaliai tiksliai fiksuojamas lavono ryšis su šalia esančiais pėdsakais ir objektais (durys, siena, kraujas ir pan.).
- Bendras lavono vaizdas. Šioje apžiūros stadijoje fiksuojami lavono duomenys: lytis, apytikslis amžius, kūno ilgis, kūno sudėjimas, plaukų spalva, išorės bruožai.

⁹⁵ Jakimov, I. N., *supra* note 85, p. 363.

⁹⁶ Noguchi, T. T., *Paslėptieji įkalčiai*. Vilnius: Naujoji Rosma. 2003, p. 29.

⁹⁷ Bastrykin, A. I., *supra* note 83, p. 256.

➤ Lavono padėtis ir poza. Rekomenduotina kiek galima tiksliau aprašyti ir užfiksuoti lavono padėtį: ar jis guli ant nugaros, kniūbsčias ar ant šono, ar tokia poza yra natūrali, ar joje nėra ko nors ypatingo, neįprasto ir pan. Lavono kūno dalių padėtis gali rodyti tai, kaip buvo daromas užpuolimas, iš kur, kaip ir kokiomis aplinkybėmis, buvo pasipriešinimas ar nebuvo ir pan.

➤ Lavono „ložė“. Apžiūrima žemė, grindys, daiktai ant kurių gulėjo nukentėjęsysis ir lyginama su atspaustomis vietomis ant lavono kūno. Skirtumai gali paaiškinti lavono pozos keitimą (perneštas, pertemptas į kitą vietą).

➤ Daiktai esantys šalia lavono. Dažnai ant jų lieka įvairių nusikaltimo pėdsakų. Tai drabužių gabalėliai, daiktai iškritę iš nusikaltėlio kišenių ir pan. Bandoma nustatyti kas iš šalia lavono rastų daiktų priklauso nusikaltėliui ir kas aukai.

➤ Daiktai ant lavono ir jo rankose. Lavono rankose – drabužio skiautė, plaukų kuokštai, gynybos įrankiai (peilis, šaunamasis ginklas) ir pan. "Visokie pašaliniai daiktai ir kūno išskyrimai, - rašė V. Viršila, kurie randami ant lavono drabužių ir skalbinių arba greta jo, turi sudominti teismo gydytoją, nes iš jų ypatybių ir radimo vietos dažnai galima gauti svarbių išvadų dėl pačios nusikaltimo esmės ir nusikalstamojo darbo apystovų"⁹⁸.

➤ Lavono drabužiai ir avalynė. Jų buvimas ar trūkumas, neatitikimas pagal metų laiką ar oro sąlygas, drabužių pavadinimas, jų spalva, medžiagos pavadinimas, nusidėvėjimo laipsnis, būklė, kišenių turinys, avalynės pavadinimas ir rūšis, jos spalva, pado ypatumai ir kt. Nustatinėjama ar pažeistų drabužių būklė atitinka padarytiems sužalojimams, kaip pvz. šioje baudžiamojoje byloje⁹⁹: atvykus į įvykio vietą, kieme buvo aptiktas vyriškio J. D. lavonas. Apžiūrėjus lavoną ir nustačius, kad mirties priežastis buvo peilio dūris į pilvo sritį, tyrėjas pastebėjo, kad striukė, kuri buvo ant nukentėjusiojo kūno nebuvo pažeista t.y. aiškiai neatitiko padarytam kūno sužalojimui. Vėliau paaiškėjo, kad M. R. jam priklausančiame bute, ginčo metu su J. D. dūrė jam peilių į pilvą. Po kurio laiko, M. R. pastebėjęs, kad J. D. greičiausiai yra nebegyvas, išsigando ir norėdamas paslėpti įvykdytą nusikaltimą, aprengė jį ir išnešė į kiemą.

➤ Lavono kūno sužalojimai. Lavono pokyčių buvimas ir išraiška. Anot E. Palskio,¹⁰⁰ "kūno sužalojimai, jų dislokacija, išorinis vaizdas, matmenys ir forma turi būti itin kruopščiai nustatyti ir užfiksuoti". Lavono kūnas apžiūrimas dalimis, iš anksto pasirinkta seka. Nustatomas lavoninių reiškinių ir sužalojimų laipsnis ir lokalizacija. Rekomenduotina apžiūrėti tiek aprengtą, tiek nurengtą lavono kūną.

Ypatingą dėmesį reikia skirti grumtinių požymiams (įdrėskimai, mėlynės, įkandimai,

⁹⁸ Palskys, E., *supra* note 7, p. 260.

⁹⁹ Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 10 – 1 – 30055 – 06.

¹⁰⁰ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P., *Kriminalistika*. Vilnius: Mintis. 1985, p. 280.

įpjovimai ir t.t.). Dažniausiai tokie požymiai lieka ant rankų, kaklo bei veido. Jeigu lavono rankos suspaustos į kumsčius, juos reikia atgniaužti ir apžiūrėti. Delno paviršiuje gali būti įpjovimų ir kitų sužalojimų. Lavono panagėse dažnai lieka kraujo pėdsakai, nusikaltėlio odos dalelytės.

Apžiūrint lavoną, niekada nedera skubėti su mirties priežasties išvada, nusikaltimo įrankiais, nusikaltimo priežastimi ir kitom nusikaltimo aplinkybėm. Kvalifikuotas šių klausimų sprendimas galimas tik teismo medicinos ekspertizės metu.

Aptikti sužalojimai ant kūno surašomi pagal jų išsidėstymą, dydį bei formą. Nurodomi sužalojimo ypatumai (bukas, pjautinis, durtinis ir t.t.). Būtinai pažymima kraujosrūvos spalva (rausvai raudona, mėlyna, geltona)¹⁰¹.

Lavono kūno bei drabužių apžiūra yra glaudžiai susijusi su pėdsakų apžiūra: kraujo, vėmalų, šlapimo, spermos ir t.t. Jų išsidėstymas, forma, spalva, dydžiai ir kiti požymiai detaliam fiksuojami.

Apibūdindamas kraujo pėdsakų reikšmę, A.Vaitkevičius¹⁰² rašė: "Kai kada vienas kraujo lašas, rastas ant įtariamojo rūbų, išduoda patį nusikaltimo vykdytoją ir teisme būna svarbiausiu nebyliu liudininku". Radus įvykio vietoje kraujo pėdsakų, reikia užfiksuoti jų radimo vietą, formą, dydį, kryptį, būklę, o jo pavyzdžiai turi būti paimiti tolimesniam ekspertiniam tyrimui. Įvykio vietoje gali likti ne tik nukentėjusiojo kraujo pėdsakai, bet ir kaltininko, jei buvo pasipriešinimas, kaltininkas netyčia susižalojo ir pan. Ieškoti kraujo pėdsakų patartina labai atidžiai, nuosekliai ir apgalvotai. Aptikti kraujo pėdsakai turi ne tik teismo – medicininę, bet ir kriminalistinę reikšmę. Jų pagrindu gali būti aiškintos tyrimo aplinkybės: nužudymo padarymo vieta, mechanizmas, nukentėjusiojo padėtis sužalojimų padarymo metu ir pan¹⁰³. Apžiūros metu tyrėjas privalo nepamiršti ir užfiksuoti mikrodalelių pėdsakus, kurie nužudymų bylose suteikia daug informacijos apie aplinkybes, turinčias reikšmės tyrimui. Daugiausia mikrodalelių pėdsakų mes galime aptikti ant nukentėjusiojo rūbų, lavono kūno, nusikaltimo įrankio. Ant rūbų ir lavono kūno galime aptikti nusikaltėlio rūbų pluoštus, jo plaukus, po rankų panagėm – odos ląstelių epitelį, žaizdose – nusikaltimo įrankių atskilusias stiklo, metalo, medienos dalelytes ir pan.

Apibendrinami galime teigti, kad kvalifikuotai ir kokybiškai atlikta įvykio vietos ir lavono apžiūra turi svarbų vaidmenį greitam nužudymo tyrimui. Tai leidžia:

- Nustatyti duomenis apie auką ir nusikaltėlį.
- Nustatyti įvykio mechanizmą ir charakterį.
- Išskelti tyrimo įvykio versijas.
- Nustatyti pagrindines tyrimo kryptis.

¹⁰¹ Suruchnov, N. G., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Eksmo. 2010, p. 218.

¹⁰² Palskys, E., *supra* note 7, p. 265.

¹⁰³ Bremert, R., *Kriminalistk. Was ist Was [Criminalistics. What's what]*. Nunberg: Tessloff Verlag. 2008, p. 13.

3.2. Liudytojų apklausa

Pagal LR BPK penkto skyriaus 78 str.¹⁰⁴. „Liudytojas apibūdinamas, kaip kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis žino kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių“.

Priklausomai nuo to, ar asmuo tiesiogiai stebėjo nusikalstamą įvykį ar ne, liudytojai skirstomi į:

- Tiesioginiai;
- Netiesioginiai.

Tiesioginis liudytojas yra stebėjęs patį nusikalstamą įvykį arba atskiras jo aplinkybes. Netiesioginis liudytojas svarbus tuo, kad turi duomenų apie pirminę informacijos šaltinį, kuris disponuoja tam tikrą svarbią informaciją. Nuo tokio liudytojo skirstymo priklauso užduodamų klausimų kiekis, turinys, formą bei taktika.

Liudytojų apklausa – nužudymų bylose svarbus ikiteisminio tyrimo veiksmas, kuris dažniausiai atliekamas po įvykio vietos apžiūros arba paralėlėje su ja. Pagal atlikto tyrimo duomenis 92% buitinių nužudymų atveju, liudytojų apklausa buvo atlikta pradinėje tyrimo stadijoje, paralėlėje su kitais pirminiais ikiteisminio tyrimo veiksmais, kas rodo šio tyrimo veiksmo svarbą ir skirtą jam ypatingą dėmesį.

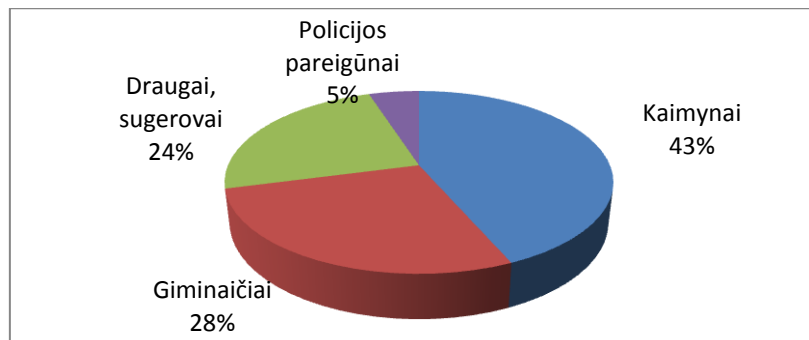
Liudytojų apklausos tikslas – smulkios informacijos gavimas apie nužudymo įvykdymo aplinkybes ir nusikaltėlio požymius. Išaiškinama, kokiomis aplinkybėmis liudytojas atsirado įvykio vietoje, kaip vietoje vystėsi įvykis ir jo eiliškumas, kiek buvo nusikaltėlių, jų vardai, pavardės, kokius jie turėjo ginklus ar kitus daiktus, kuriais naudojosi, koks buvo nukentėjusiojo elgesys, kaip jis priešinosi, kaltininko veiksmai po nusikaltimo. Jeigu liudytojas gerai pažįsta nusikaltėlį ar nukentėjusįjį, būtina nustatyti kokiomis aplinkybėmis jis su jais bendravo¹⁰⁵.

Pasak E. P. Ischenko¹⁰⁶ nužudymo atveju liudytojai dažniausiai yra pažįstami su nukentėjusiuoju ar nusikaltėliu: tai giminės, draugai, bendradarbiai, kaimynai, pažįstamieji. Ką iš dalies patvirtina ir mūsų atliktas tyrimas - dažniausiai buvo apklausti kaimynai - 43%; rečiausiai – policijos pareigūnai - 5% (žr. 18 schemą).

¹⁰⁴ LR BPK *supra* note 92, str. 78.

¹⁰⁵ Panteleev, I. F., Kriminalistika [*criminalistics*]. Moskva: Juridiceskaja literatura. 1993, p. 450.

¹⁰⁶ Ischenko, E. P., Kriminalistika [*criminalistics*]. Moskva: Elit. 2008, p. 454.

18 schema. Buitinių nužudymų atvejais apklausti liudytojai

Dažnas atvejis, kai draugai, sugerovai yra nusikaltimą stebėjusieji asmenys, nes kartu su nusikaltėliu ir auka drauge dalyvavo išgertuvėse. Apklausiant tokius asmenis reikia turėti omeny, kad jie gali duoti neobjektyvius, netikslius ir kartais melagingus parodymus, norėdami nuslėpti smerktiną savo elgesį, bijodami nusikaltėlio keršto ar dėl kt. priežasčių.

Pritariame išsakytai nuomonei¹⁰⁷, kad pirmiausiai turi būti apklausti asmenys, kurie matė nusikaltimą bei tie asmenys, kurie rado lavoną. Be to reikia išsiaiškinti ar jie teisingai suvokė įvykio aplinkybes, ar nebuvo patyrę šoko.

Iš asmens, kuris pirmas rado nukentėjusįjį, apklausos metu bandoma išsiaiškinti:

- *Kada ir kokiomis aplinkybėmis jis pateko į įvykio vietą?*
- *Kokiomis aplinkybėmis buvo rastas nukentėjusysis?*
- *Kokie buvo jo santykiai su nukentėjusiuoju?*
- *Ar nukentėjusysis buvo sąmonėje, ką kalbėjo?*
- *Ar įvykio vietoje buvo kitų asmenų?*
- *Ar bandė suteikti pirmąją pagalbą nukentėjusiajam?*
- *Jeigu nukentėjusysis buvo miręs, tai kokioje jis gulėjo pozoje, pagal kokius požymius galima buvo spręsti, kad jis miręs?*
- *Kas dar buvo įvykio vietoje iki tyrėjo atvykimo, ar buvo pakeista aplinka, jeigu taip, kas tai padarė?*

Vertinant tokių liudytojų parodymus, tyrėjas turi turėti omeny, kad tokie asmenys galėjo ir patys dalyvauti nužudyme. Tad lygindami šiuos parodymus su kitais byloje turimais įrodymais, tyrėjas gali padaryti pagrįstą išvadą.

Taipogi, apklausiant asmenį, mačiusį nužudymą, svarbu išsiaiškinti:

- *Kokių būdu stebėjo įvykį ir iš kokios vietos, esant kokiam apšvietimui¹⁰⁸?*
- *Nužudymo įvykdymo vietą ir laiką?*
- *Ar žudikas buvo vienas?*

¹⁰⁷ Ischenko, E. P., Toporkov, A. A., *supra* note 67, p.508.

¹⁰⁸ Shuruchnov, N. G., *supra* note 101, p. 220.

- *Kokioje būsenoje buvo auka ir nusikaltėlis?*
- *Kaip ir koku būdu nusikaltėlis atvyko į įvykio vietą, koku būdu pasišalino iš jos?*
- *Į kokias kūno vietas, koku eiliškumu ir koku įrankiu buvo padaryti sužalojimai?*
- *Nukentėjusiojo elgesys prieš nužudymą - ar jis buvo provokuojantis ir ar jis buvo konflikto iniciatoriumi¹⁰⁹?*
- *Ar nukentėjusysis priešinosi nusikaltėliui, jeigu taip, tai kaip tas pasireiškė?*
- *Ar liko įvykio vietoje kokie nors nusikaltėlio palikti, pamesti ar išmesti daiktai?*
- *Kas dar buvo įvykio vietoje betarpiškai prieš nusikaltimą, jo padarymo metu ar po įvykdymo¹¹⁰?*

Išskyrus įvykį mačiusius ir lavoną aptikusius asmenys, didelę reikšmę turi ir kitų asmenų parodymai, kuriuos su nusikaltėliu arba auka sieja tam tikri ryšiai (giminaičiai, kaimynai, bendradarbiai ir pan.).

Buitiniai nužudymai dažniausiai įvyksta privačioje ir uždaroje erdvėje – namie, kur nevisada gali dalyvauti svetimi asmenys. Tais atvejais, kai nukentėjusysis nužudomas savo gyvenamojoje vietoje, tai iš jo šeimos narių ar kitų giminaičių, kaimynų, apklausos metu būtinai išsiaiškiname:

- *Kur buvo nusikaltimo padarymo metu šeimos nariai, kaimynai?*
- *Ar matė, girdėjo ką nors įeinanti arba išeinanti iš nukentėjusiojo būsto?*
- *Kaip pateko nusikaltėlis į būstą. Atėjo kartu ar nukentėjusysis pats įleido į patalpą, o gal įsibrovė?*
- *Ar nukentėjusysis įleisdavo pas save nepažįstamus asmenis?*
- *Ką veikė kaltininkas ir nukentėjusysis?*
- *Kaip įvyko konfliktas, kas inicijavo, užpuolė, kas gynėsi ir pan.?*

Apklausiant liudytojus apie nužudytąjį, gaunama reikalinga informacija apie jo asmenybės bruožus bei gyvenimo būdą, koks tai žmogus, koks yra jo pažįstamų asmenų ratas, domėjimasis, charakteris, kokie buvo tarpusavio santykiai su aplinkiniais, kos buvo jo bendravimo būdas su nepažįstamais asmenimis, ar buvo emocionaliai stabilus, agresyvus, koks požiūris į alkoholinius gėrimus ir narkotikus, su kuo buvo priešiški ar blogi santykiai, koks buvo gyvenimo būdas paskutinėmis dienomis prieš mirtį, su kuo susitikinėjo, ar ruošėsi kur nors išvykti ir pan. Gavus atsakymus į šiuos klausimus, tyrėjas gali išskirti versijas apie nusikaltėlio asmenybę bei nusikaltimo motyvus¹¹¹.

¹⁰⁹ Shuruchnov, N. G., *supra* note 101, p. 220.

¹¹⁰ Sacharova, E. G., *Rasledyvanie prichinenia vreda zdorovju [Investigation of injury]*. Moskva: Jurlitinform. 2007, p.113.

¹¹¹ Krylov, I. F., Bastrykin, A. I., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Delo. 2001, p. 586.

Suformuluoti universalūs liudytojų apklausos klausimų neįmanoma, nes kiekvienas nužudymas yra savotiškai skirtingas, todėl priklausomai nuo turimos situacijos ir jos ypatumų klausimai keičiasi.

Pagal atlikto tyrimo duomenis, vienoje byloje vidutiniškai apklausiami 7 – 9 liudytojai. Neretas atvejis, kai apie įvykdytą nusikalstamą veiklą, asmuo nieko paliudyti negali, o jei ir gali, tai tik apie tai, kas nėra susiję su nusikaltimu ir yra visiškai nereikšminga. Todėl manome, kad didelis tokių liudytojų apklausų kiekis ir bevertis jų parodymų fiksavimas protokole yra nenaudingas, eikvojantis tyrėjo darbas. Taip susiduriama su pertekliniu liudytojų skaičiumi („liudytojų apklausos dėl skaičiaus“¹¹²) ir nereikalingu papildomu darbu. Todėl manome, kad būtų tikslinga, apklausiant asmenis, kurie apie įvykdytą nužudymą pasakyti nieko negali, fiksuoti jų parodymus tarnybiniame pranešime, o ne liudytojų apklausos protokole.

Vertindami liudytojų apklausas, pastebima nusistovėjusi žalinga praktika, kad liudytojai dažnai apklausiami pakartotinai, pateikiant tos pačios klausimus, kaip ir pirminėje apklausoje, kas didina tyrimo sąnaudas ir mažina pačio tyrimo efektyvumą.

Nagrinėtose nužudymo bylose, visi apklausti asmenys buvo sulaukę pilnametystės, išskyrus vieną baudžiamąją nužudymo bylą¹¹³, kurioje žmona 13-mečio sūnaus akivaizdoje nužudė savo vyrą. Taigi kilo būtinybė vaiką apklausti, nes jis buvo vienintelis liudytojas. Apklausiant nepilnametį, svarbu atsižvelgti į jo emocinę būseną, apklausos metu užtikrinant jo palaikymą. Kas ir buvo padaryta, apklausoje dalyvavo giminaitis – teta bei vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistė. Teta buvo vaiko motinos t.y. įtariamiosios sesuo, todėl manome, kad jos dalyvavimas apklausoje buvo žalingas objektyvių parodymų davimui, nes suinteresuota sesers padėties pagerinimu ji galėjo įtakoti vaiką.

Šios apklausos metu buvo pakartotinai užduodami tie patys klausimai bei atsakymą menantys klausimai, pvz. vaiko teisių apsaugos atstovės klausimas: ar tikrai mama buvo išėjusi į parduotuvę? Pagal galimybes reikia vengti uždarų klausimų, kur galima atsakyti „taip“ arba „ne“, nes atvirų klausimų formulavimas leidžia išlaikyti tinkamą dialogo eigą.

Nepilnamečių apklausos metu perėjimas nuo orientacinės apklausos dalies prie pagrindinės neturi būti staigus. Patartina, kad naujai užduotas tyrėjo klausimas būtų suprantamas vaikui, kaip dialogo tęsinys. Nerekomenduojama pabrėžti, kad pokalbyje keičiama tema „o dabar pakalbėsime apie kita ir pan.“¹¹⁴. Kas nagrinėtoje byloje buvo dažnai daroma.

¹¹² Matulienė, S. *supra* note 78, p. 91.

¹¹³ Zarasų policijos komisariato nusikaltimų tyrimo valdybos – smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 58 – 1 – 00349 – 06.

¹¹⁴ Skichko, O. J., Taktiko – psichologinės osnovy doprosa nesoversynoletnich svidetelei i poterpevsykh na predvoritelnykh sledstviy [Tactical – psychological the basis of interrogation of witnesses and victims of juveniles in the preliminary investigation]. Moskva: Julitinform. 2010, p. 118.

Nepilnamečio apklausos metu ikiteisminiame tyrime rekomenduojama vaiką apklausti tik vieną kartą, bet šioje byloje buvo nesilaikoma šių rekomendacijų ir nepilnametį apklausė netgi trys kartus bei negana to, jo parodymus patikrino vietoje.

Visa tai rodo ikiteisminį tyrimą vykdančių pareigūnų bei vaiko teisės apsaugos atstovės žinių trukumą ir neprofesionalumą.

3.3. Įtariamojo apklausa

LR BPK dvyliktojo skyriaus 140 str. 6 dalis¹¹⁵ reikalauja, kad sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas būtų apklaustas kaip įtariamasis. Atlikto tyrimo metu pastebėta, kad šis procesinis reikalavimas pažeistas nebuvo. Visais atvejais įtariamojo apklausa buvo atlikta ne vėliau kaip per 24 val. nuo faktinio jo sulaikymo momento.

Apklausų procesas, vienas būtinausių tiriant smurtinius nusikaltimus, yra psichologiškai sunkus ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu asmenys daugeliu atvejų jaučia didžiulį diskomfortą¹¹⁶. Todėl įtariamojo apklausa nužudymo atvejų reikalauja iš tyrėjo išankstinio pasiruošimo, net tuo atveju jeigu žudikas buvo sulaikytas “karštais pėdsakais” ir laiko pasiruošimui nėra. Tyrėjas turi užtikrinti tinkamą klausimų formulavimą ir eiliškumą bei peržiūrėti tuos įrodymus, kuriais bus disponuojama. Atliekant apklausą, tyrėjas neturi būti iš anksto nusistatęs, privaloma išsiaiškinti ir visapusiškai išanalizuoti visas aplinkybes, ne tik kaltinančias, bet ir pateisinančias įtariamąjį, ne tik sunkinančias, bet ir palengvinančias jo atsakomybę aplinkybes.

Literatūroje¹¹⁷ įtariamojo apklausa skirstoma į:

- Konfliktinė;
- Nekonfliktinė.

Konfliktinė situacija pasireiškia tada, kai įtariamasis vienaip ar kitaip vengia duoti parodymus, stengdamasis, kad tiesa nebūtų išaiškinta.

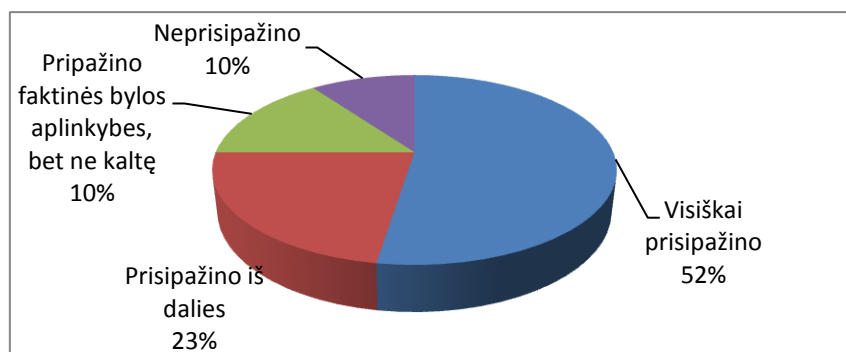
Nekonfliktinė situacija būna tada, kai įtariamojo bendravimas apklausos metu pasižymi geranoriškumu ir atvirumu, nėra jokių požymių, kad jis nori nusišypsoti įvykio aplinkybes ar kitaip pakenkti tyrimui.

¹¹⁵ LR BPK *supra* note 92.

¹¹⁶ Kurapka, V. E., Matulienė, S., Smurtinio nusikalstamumo Lietuvoje probleminiai klausimai: ikiteisminio tyrimo praktika ir kriminalistinės rekomendacijos. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė – koreliaciniai ryšiai*, 2011, p. 151.

¹¹⁷ Saveleva, M. V., Smuskin, A. B., *Kriminalistika [Criminalistics]*. Moskva: Daskov i K. 2009, p. 422.

Akivaizdžių nužudymų bylose įtariamieji dažniausiai apklausos metu neneigia savo kaltės, neslepiant nusikaltimo aplinkybių¹¹⁸. Atlikus buitinių nužudymų įtariamųjų apklausos protokolų analizę matome, kad pasiūlus duoti parodymus apie įtarimo esmę, įtariamasis dažniausiai - 52% visiškai prisipažįsta ir atitinkamai - 10% neprisipažįsta (žr. 19 schemą).

19 schema. Apklausos metu pasirinkta įtariamojo pozicija dėl prisipažinimo

Skirtingai negu buvo anksčiau, dabar įtariamojo prisipažinimas nėra vertinamas, kaip „įrodymų karalienė“, o tokie parodymai turėtų būti vertinami kritiškai, kruopščiai tikrinant juos su kitu įrodymu sąsaja, nes praktikoje pasitaiko atveju, kai įtariamasis prisiima sau kito asmens kaltę, nutylėdamas apie tikrą nusikaltėlį. Tokiu atveju, pageidautina gauti kuo išsamesnę informaciją apie nužudymo aplinkybes ir detales, kurios gali būti žinomos tik asmeniui įvykdžiusiam šį nužudymą. Todėl tyrėjas gautus parodymus detalizuoja ir konkretizuoja, užduodant smulkius klausimus apie atskiras nužudymo detales.

Tuo atveju, jeigu įtariamasis pripažino kaltę iš dalies, turime išsiaiškinti, su kokiais konkrečiais faktais ar aplinkybėmis jis sutinka ir nesutinka. Tame tarpe išsiaiškinama, kuo jis gali patvirtinti duotus parodymus ir kokiomis priemonėmis įmanoma tai patikrinti.

Neigiant savo kaltę, įtariamieji apklausos metu dažnai atsisako duoti parodymus, pasilikdami laukiančiųjų pozicijoje, bandant išsiaiškinti kokiais įrodymais disponuoja tyrėjas, pateikia melagingą alibį arba pareiškia, kad šį nusikaltimą įvykdė kiti asmenys, teikia versijas apie nelaimingą atsitikimą ir pan. Įtariamojo tikrų parodymų gavimas priklauso nuo tyrėjo sugebėjimo tinkamai manevruoti gauta informacija, naudotis turimais įrodymais bei nuo taktinių apklausos būdų žinojimo. Esant tokiai konfliktinei situacijai, tyrėjas turi bandyti užmegzti psichologinį kontaktą ir naudotis įvairiomis taktinėmis ir psichologinėmis gudrybėmis, išaiškinant įtariamojo melą ir nustatant tiesą byloje. Tyrėjas gali manevruoti turimomis žiniomis, jas nedetalizuojat; užtikrinti įtariamojo dalyvavimą įrodymų apžiūroje; skatinti loginiam samprotavimui; tam tikro eiliškumo seka užduodant klausimus; legendos sukūrimas; sukūriant vaizdą, kad tyrėjui visos nusikaltimo aplinkybės žinomos ir aiškios ir pan.

¹¹⁸ Torvald, J., Kriminalistika sevodnia [*Criminalistics today*]. Rostov na donu: Feniks. 1996, p. 512.

Dažnai pasitaikanti situacija, kai pasiūlius duoti parodymus apie įtarimo esmę, įtariamasis teigia, kad nieko neatsimena, kadangi buvo apsvaigęs nuo alkoholio. Negalime atmesti versijos, kad įtariamasis iš tikrųjų gali neprisiminti daugelių nusikaltimo aplinkybių. Šiuo atveju reikia detalai išaiškinti visas aplinkybes, kurios susiklostė prieš nusikaltimą, su tikslu išsiaiškinti nužudymo priežastis ir tikslą. Detalizuojant įtariamojo parodymus galime atskleisti melą ir paneigti kitas tikrovei neatitinkančias aplinkybes.

Apklauso planavimas bei užduodamų klausimų pasirinkimas priklauso nuo tiriamo nusikaltimo aplinkybių, surinktų įrodymų, duomenų apie įtariamojo asmenybę ir jo pasirinktos pozicijos byloje¹¹⁹.

Tuo atveju kai įtariamasis visiškai pripažino savo kaltę, užduodami šie klausimai:

- *Kokios nužudymo aplinkybes (vietą, laiką, būdą, aplinką, nužudymo įrankį)?*
- *Kokie įtariamojo ir nukentėjusiojo santykiai, elgesis prieš nužudymą, padarymo metu ir po nužudymo?*
- *Koks nužudymo motyvas, tikslas?*
- *Kur tiksliai lavono buvo buvimas, koks nusikaltimo įrankis?*
- *Ar dalyvavo nužudyme kiti asmenys, kas matė nusikaltimą, koks buvo elgesys po nusikaltimo įvykdymo (slepė ar neslepė nusikaltimo)?*
- *Ar gailiesi?*

Esant tokiai situacijai, pagrindinis apklauso tikslas - tai esminių aplinkybių išaiškinimas ir nužudymo motyvų nustatymas.

Įtariamojo parodymai nepriklausomai nuo apklauso metu pasirinktos įtariamojo pozicijos turi būti kruopščiai tikrinami. Siekiant pašalinti turimus arba galimus prieštaravimus, įtariamojo parodymai lyginami su kitais byloje surinktais įrodymais, atliekamos pakartotinės apklauso, akistatos su bendrininkais, duoti parodymai tikrinami vietoje.

3.4. Įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje

Siekiant patikrinti ar patikslinti įtariamojo parodymus dėl įvykio vietos arba situacijos, įvykio dalyvių veiksmų ar kitų aplinkybių, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai ištirti, galima atvykti su asmeniu, kurio parodymai tikrinami ar tikslinami, į šio asmens nurodytą vietą ir sugretinti parodymus su aplinkybėmis vietoje¹²⁰.

¹¹⁹ Sacharova, E. G, *supra* note 110, p. 116.

¹²⁰ LR BPK, *supra* note 92.

Pagal atlikto tyrimo duomenis 60% buitinių nužudymų tyrimo atveju, šis procesinis veiksmas buvo atliktas.

Kriminalistikos literatūroje išsakytos skirtingos pozicijos dėl įtariamojo parodymų patikrinimo vietoje atlikimo tikslo. Vieni autoriai teigia¹²¹, kad „šis tyrimo veiksmas atliekamas tada, kai tyrėjas nedisponuoja dideliu įrodymų kiekiu, o norint palengvinti nusikaltimo tyrimą, kartu ir savo, kaip tyrėjo darbą, siekia tik patvirtinti įtariamojo anksčiau duotus parodymus ir juos užtvirtinti, kad įtariamasis jų neatsisakytų ir nepakeistų”.

Pritariame priešingai pozicijai¹²², kad „įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje atliekamas tada, kai tyrėjas disponuoja įvairiausiais įrodymais. Panaudojant šį tyrimo veiksmą nebandoma pasiekti vien anksčiau duotų parodymų, pasikartojimo ir patvirtinimo. Parodymų kartojimasis, esant konkrečiai nusikaltimo aplinkai bei anksčiau nepaminėtų arba minimaliai paminėtų atskirų aplinkybių tikslinimas ir papildymas, leidžia tyrėjui tiksliau ir objektyviau įvertinti duotus parodymus, lyginant juos su įtariamojo veiksmais parodymų patikrinimo vietoje”. Todėl galime teigti, kad įtariamojo parodymų patikrinimo vietoje tikslas nėra vien mechaninis anksčiau duotų parodymų patvirtinimas, bet šio tyrimo veiksmu siekiama:

- Patikrinti ir patikslinti anksčiau duotus parodymus.
- Patikrinti tyrimo versijas.
- Išgauti naujus įrodymus.

Įtariamasis atsiduręs nusikaltimo padarymo vietoje ir jos paveiktas, gali nurodyti nusikaltimo padarymo pėdsakus, kurie anksčiau nebuvo aptikti arba apie kuriuos tyrėjas nebuvo informuotas. Taip nustatomi nauji liudytojai, randami anksčiau neaptikti nusikaltimo įrankiai, priemonės, kraujo pėdsakai ir pan.

Empirinio tyrimo metu pastebėta, kad atliekant įtariamojo parodymų patikrinimą vietoje, nevisada laikomasi šiam tyrimo veiksmui keliamų tikslų. Tyrėjai kartais siekia ne objektyviosios tiesos, nustatant tiek kaltinančias, tiek pateisinančias įtariamojo kaltę aplinkybes, bet išankstinės nuomonės vedami siekia vien įtariamojo kaltės patvirtinimo (užduodami menami klausimai su aiškia užuomina). Taip papildomos ir patikslinamos tik tos aplinkybės, kurios tik gali patvirtinti įtariamojo kaltę, kas formuoja blogą šio tyrimo veiksmo atlikimo praktiką.

Įtariamojo parodymų patikrinimo esmė ta, kad iš anksto nustatytoje vietoje įtariamasis pasakoja, demonstruoja parodymuose minimus veiksmus, nurodo daiktus, dokumentus, pėdsakus, kurie turi reikšmės nusikaltimo tyrimui, kas leidžia spręsti apie jo duotų parodymų tikrumą.

¹²¹ Filipov, A. G., *supra* note 11, p. 41.

¹²² *Ibid.*

Tyrėjui, kuris ruošiasi šiam tyrimo veiksmui, rekomenduotina sudaryti jo atlikimo planą, kuris užtikrins tinkamą šio tyrimo veiksmo atlikimą. Būtinai nustatoma: parodymų patikrinimo pradžios taškas, maršrutas, galimas įtariamojo elgesys, techninės fiksavimo priemonės bei dalyviai. Tyrėjas uždavinėdams klausimus, turi pastoviai įtraukinėti įtariamąjį į bendrą veiklą, tuo išvengdamas negatyvaus įtariamojo elgesio. Aiškinantis nusikaltimo padarymo aplinkybes, rekomenduotina atkurti atskirus nužudymo įvykdymo veiksmus, pvz. jeigu nužudymas buvo įvykdytas aštriu ar buku daiktu, naudojamas manekenas ir nužudymo įrankio maketas.

Įtariamajam gali būti užduotas klausimas ir apie jo elgesį po nusikaltimo padarymo: kokioje pozoje gulėjo nukentėjusysis, ar jis buvo judinamas, kur paliko nusikaltimo įrankį, koku keliu pasitraukė iš įvykio vietos ir pan. Tuo atveju, jeigu įtariamasis nurodo, kad nusikaltimo įrankį išmetė netoli įvykio vietos - nedelsiant organizuojama jo paieška.

Parodymų patikrinimo metu įtariamajam gali būti nurodyti jo prieštaravimai, logiški nesutapimai bei pateikti tai patvirtinantys įrodymai.

3.5. Įtariamojo kūno apžiūra

Jeigu įtariamasis nepraėjus ilgam laikui po nusikaltimo padarymo buvo sulaikytas ir tyrimo nusikaltimo aplinkybės leidžia kelti versiją apie nukentėjusiojo gynybą prieš jį nužudant, rekomenduotina atlikti įtariamojo kūno apžiūrą. Šį procesinį tyrimo veiksmą reglamentuoja LR BPK dvyliktojo skyriaus 143 str. 1 d.¹²³, kurioje teigiama, kad “ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turi teisę atlikti įtariamojo, nukentėjusiojo ar kito asmens kūno apžiūrą, prirėikus nustatyti, ar ant jo kūno yra nusikalstamos veikos pėdsakų arba ypatingų žymių“. Esant būtinybei, įtariamojo kūno apžiūros metu gali dalyvauti gydytojas ir kiti specialistai: teismo medikas, specialistas kriminalistas ir kiti. Nustatant kūno sužalojimus, ypatingas žymes ir kitus požymius gali būti panaudotos techninės priemonės.

Priklausomai nuo tyrimo nužudymo aplinkybių, detalios apžiūrėtas gali būti tiek visas įtariamojo kūnas, tiek atskiros jo dalys: rankos, kojos, krūtinė, galva, kaklas ir pan. Jeigu yra atliekama visa kūno apžiūra, rekomenduotina ją pradėti nuosekliai - nuo galvos iki kojų. Ypatingai kruopščiai turi būti apžiūrėtos tos kūno dalys, ant kurių yra didžiausia tikimybė rasti nusikaltimo pėdsakų.

Pagal atlikto empirinio tyrimo duomenis, šis procesinis tyrimo veiksmas buvo atliktas 53% buitinių nužudymų tyrimo atvejų. Dažniausiai įtariamojo kūnas buvo apžiūrėtas iškart po jo sulaikymo, bet pasitaikė atvejų, kad su šio tyrimo veiksmo atlikimu nebuvo skubama - atliktas praėjus parai ir daugiau laiko po jo sulaikymo. Kas mūsų manymų yra netinkama praktika,

¹²³ LR BPK *supra* note 92.

kadangi ant įtariamojo kūno palikti nusikaltimo pėdsakai gali būti sunaikinti arba savaime išnikti, pvz. kraujo dėmės gali būti nuplautos, žaizdos gali užgyti. Todėl norint atlikti įtariamojo kūno apžiūrą, tikslinga tai daryti iškart po jo sulaikymo.

Literatūroje¹²⁴ nurodama, kad atliekant įtariamojo asmens kūno apžiūrą gali būti nustatyti įvairūs nusikaltimo pėdsakai ir požymiai, o būtent:

- Pėdsakai, nurodantys asmens buvimą įvykio vietoje, tai: medžiagų dalelės dulkių, kreidos, grunto, stiklo, metalo ir medžio pjuvenos ir kt.
- Pėdsakai, nurodantys įvykio vietoje tam tikrų veiksmų atlikimą, tai: žaizdos, mėlynės, plaukai, kraujas, kraujosrūvos, įdrėskimai, įkandimai ir pan.
- Požymiai, kurių pagalba asmuo gali būti atpažintas, tai: apgamai, randai, tatuiruotės, kūnos sudėjimo trūkumai ir kitokie specifiniai požymiai.
- Kiti nusikaltimo požymiai, kurie turi reikšmę tiariamam nusikaltimui¹²⁵.

Pagal empirinio tyrimo duomenis, įtariamojo kūno apžiūra dažniausiai buvo atlikta, siekiant patikrinti iškeltą versiją dėl nukentėjusiojo gynybos. Buvo bandoma nustatyti jo kūno sužalojimus, norint patvirtinti arba paneigti nukentėjusiojo pasipriešinimo pėdsakus (mėlynės, įdrėskimai, įkandimai). Įtariamojo kūno apžiūros metu, keliuose atvejuose, ant drabužiais pridengtose įtariamojo kūno vietose ir ant apatinių drabužių buvo aptiktos dėmės panašios į kraują. Buvo atlikta dėmių plovimo procedūra, perduodant rastus pėdsakus tyrimui. Tokiu būdu, šiuose atvejuose, dėka įtariamojo kūno apžiūros atlikimo, buvo aptikti ypač svarbūs, įtariamojo kaltę patvirtinantys parodymai.

Turimais duomenimis, nurodytas tyrimo veiksmas iš esmės buvo atliktas pirminėje tyrimo stadijoje. Mes sutinkame su tais mokslininkais¹²⁶, kurie mano, kad įtariamojo kūno tyrimas arba teismo medicinos ekspertizė negali pakeisti šio tyrimo veiksmo, ypač kai užduotis arba ekspertizė atliekama praėjus kelioms dienoms ar net savaitėm po ikiteisminio tyrimo pradėjimo, nes per visą šį laikotarpį vyksta nežymių žaizdų, įdrėskimų, mėlynių gijimas.

3.6. Ekspertizių ir užduočių paskyrimas

Nusikaltimų tyrimui neįkainojamą įrodomąją reikšmę turi atliktų įvairių ekspertizių ir užduočių išvados.

Objektų tyrimai ir ekspertizės skyriamos tada, kai reikalingos specialios žinios, bylos aplinkybėms, turinčioms reikšmės nusikalstamai veikai ištirti, nustatyti. Ši būtinybė pasireiškia tuo, kad jokiais kitomis įrodinėjimo priemonėmis šių duomenų nustatyti neįmanoma. Jų vaidmuo

¹²⁴ Shuruchnov, N. G., *supra* note 101, p. 243.

¹²⁵ Saveleva, M. V., Smuskin, A. B., *supra* note 117, p. 394.

¹²⁶ Sacharova, E. G., *supra* note 110, p. 95.

nusikaltimų tyrime turi didelę reikšmę, kadangi, progresuojant mokslui ir technikai, atitinkamai progresuoja ir skirtingų rūšių žinių galimybės, sukūriamos naujos ir tobulinamos turimos techninės priemonės bei objektų tyrimo metodai, o specialių žinių panaudojimas lemia greitą ir efektyvų nusikaltimo tyrimą.

Objektų tyrimų ir ekspertizių greitam atlikimui didelės įtakos turi¹²⁷:

- Tinkamas užduočių ir ekspertizių eiliškumo nustatymas.
- Tinkamas ikiteisminio tyrimo bylose esančių duomenų įvertinimas ir tinkamas klausimų formulavimas.
- Greitas medžiagos, reikalingos objektų tyrimui ar ekspertizei atlikti, pateikimas.
- Specialistų ar ekspertų bendravimas su pareigūnais objektų tyrimo, ekspertizės metu.

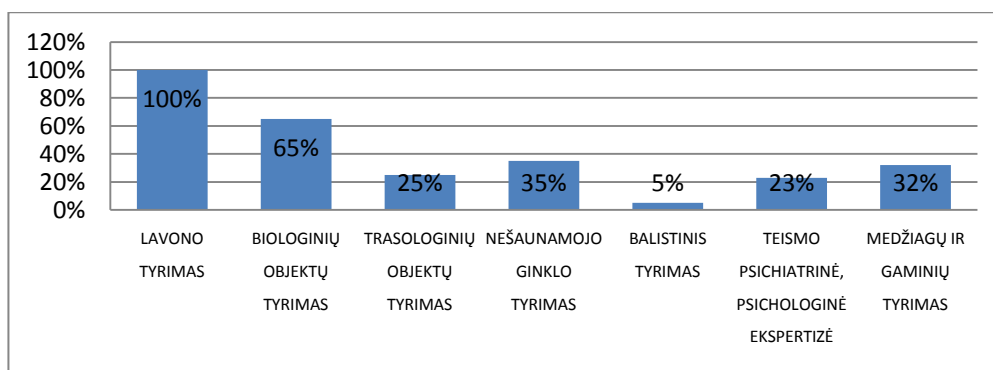
Kalbant apie nužudymus, turime turėti omeny, kad kiekvienas mirties atvejis turi savo ypatumų, kas daro įtaką atitinkamų ekspertizių ir užduočių skyrimui.

Atlikto empirinio tyrimo rezultatai patvirtina išsakytą poziciją¹²⁸, kad nužudymų tyrimo metodika numato tradicinių kriminalistikoje ekspertizių ir užduočių skyrimą, tai:

- Trasologinė.
- Balistinė.
- Nešaunamojo ginklo.
- Psichiatrinė, psichologinė.

Ypatinę reikšmę turi lavono teismo medicininė ekspertizė ir biologinė ekspertizė, kurias atlikus galima nustatyti ne tik mirties priežastį, bet ir detalius duomenis apie įrankius ir jų panaudojimo būdą.

Mūsų narinėjamame nužudymo rūšyje visada, yra skyriama užduotis atlikti lavono tyrimą ir atitinkamai rečiausiai – balistinė ekspertizė (tyrimas) (žr. 20 schema).

20 schema. Paskirtos ekspertizės arba užduotis atlikti objektų tyrimus

¹²⁷ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymas Nr. I – 14 „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. 8-379.

¹²⁸ Merickij, N. E., Prutovych, V. V., Metodologija obnaruzeniya i fiksacii objektov kriminalisticheskogo i sudebno – medicinskogo charaktera [*Methodology for detection and fixation of objects forensic and forensic medical*]. Moskva: Jurlitinform. 2009, p.125.

3.6.1. Lavono tyrimas

Kaip jau esame paminėję, nužudymų tyrimo metodikos specifika priklauso nuo eiliškumo skiriant užduotis ir ekspertizes. Praktikoje pasitaiko situacijų, kai tikėtinas tyrimo objektų sunaikinimas ar praradimas dėl netinkamai parinktos ekspertinių tyrimų atlikimo eilės. Todėl nužudymo, įskaitant ir jo rūšies atvejų, visada yra skiriama užduotis atlikti objekto, o būtent lavono tyrimą.

Objektų tyrimo tvarką numato, LR BPK penktojo skirsnio 205 str¹²⁹. Nustatyta, kad siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes atliekamas įvykio vietos, žmogaus kūno, lavono, vietovės, patalpų, dokumentų ir kitokių objektų tyrimas. Objektų tyrimą atlieka specialistas, jeigu jis nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, užduotis atlikti objektų tyrimą duodama raštu.

Emprinio tyrimo analizė rodo, kad buitinio nužudymo atveju, užduotis atlikti lavono tyrimą dažniausiai skiriama tą pačią dieną, po lavono apžiūros. Jos metu nustatoma mirties priežastis, mirties laikas, sužalojimų pobūdis, jų padarymo priemonės, būdas, laikas ir kt. svarbūs duomenis.

Skiriant užduotį atlikti objekto tyrimą arba skyriant ekspertizę, būtina tiksliai nustatyti klausimus, kuriuos turime išspręsti. Jų turinys bei formuluotė daro įtaką tyrimo ar ekspertizės eigai, greitungui bei apimčiai. Klausimai turi turėti logišką seką, suformuluoti trumpai, aiškiai ir tiksliai, negali būti dviprasmiškai suprantami. Jie turi būti reikšmingi ir konkretūs, atitikti ikiteisminio tyrimo medžiagą, sietis su bylos aplinkybėmis ir laikotarpiu, apie kurį turima duomenų, kad buvo vykdoma nusikalstama veika. Literatūroje¹³⁰, skyriant lavono teismo medicininį tyrimą, siūlomas toks klausimų formulavimas, skirstant juos į 3 grupes:

1. ***Esminiai klausimai***, kurie visada užduodami atliekant lavono tyrimą ar teismo medicininę ekspertizę. Prie šios grupės galime priskirti tokius klausimus, kuriuos išsprendus nustatomos kai kurios įrodinėtinos nusikaltimo aplinkybės, kaip:

- *Kokia yra mirties priežastis?*
- *Kada įvyko mirtis?*
- *Ar lavono kūne yra sužalojimų? Jeigu taip, kokia jų lokalizacija, atsiradimo mechanizmas, sunkumo laipsnis?*
- *Dėl kokių būtent kūno sužalojimų įvyko mirtis?*

¹²⁹ LR BPK *supra* note 92.

¹³⁰ Merickij, N. E., Prutovych, V. V., *supra* note 128, p. 130.

Tokiu būdu gauname informaciją apie įvykio pobūdį, įvykio aplinkybes, kurių pasekoje atsirado sužalojimai (kritimas iš auksčio, uždusimas ir pan.), kas leidžia spręsti apie nusikaltimo padarymo būdą, laiką ir kt. svarbias nusikaltimo aplinkybes.

2. **Asmeniniai klausimai** t.y. tokie, kuriuos išsprendus galime nustatyti kokius nors konkrečius nusikaltimo įrankio požymius, sužalojimo ar pačio nusikaltimo ypatumus. Asmeninių klausimų formulavimą siūloma pradėti nuo klausimo apie galimą įrankį ar jo panaudojimo mechanizmą:

- *Sužalojimai buvo padaryti vienu, ar keliais įrankiais?*
- *Ar sužalojimų vietose yra pėdsakų, pagal kuriuos būtų galima spręsti apie įrankio (įrankių) formą, dydį?*
- *Kokia kūno sužalojimų padarymo seka, smūgio padarymo kryptis ir kampas?*
- *Ar nukentėjusiojo drabužių pažeidimai atitinka lavone rastus kūno sužalojimus?*
- *Ar yra ant lavono kovos, savigynos pėdsakų?*

Jeigu sužalojimai šautiniai, tai:

- *Iš kokio modelio galėjo būti padaryti sužalojimai?*
- *Kokia šuvio distancija?*
- *Kokie kulkos įėjimo į kūną ir išėjimo iš jo sužalojimai?*

3. **Specialūs klausimai (diagnostiniai)**. Prie šios grupės priskiriami tokie klausimai, kuriuos būtina išspręsti dėl konkrečių nusikaltimo padarymo aplinkybių, pvz. aptiktas lavonas su daugybiniais kūno sužalojimais. Logiška, kad tyrėjas tikisi rasti kraujo pėdsakų, bet kraujo šalia lavono nėra. Todėl būtinas klausimo sprendimas:

- *Kokioje pozoje buvo nukentėjusysis sužalojimų padarymo jam metu?*
- *Ar lavono radimo vieta yra nusikaltimo padarymo vieta?*

Jeigu prie lavono radimo vietos ar nuo jos veda kraujo pėdsakai, tai galima užduoti klausimą:

- *Ar po mirties buvo keičiama lavono poza?*
- *Ar galėjo nukentėjusysis po kūno sužalojimų padarymo atlikti kokius nors savarankiškus veiksmus?*

Bandant paslėpti lavoną gali susidaryti pomirtiniai sužalojimai, todėl šiuo atveju tikslingas klausimas:

- *Kokie kūno sužalojimai padaryti prieš mirtį, kokie pomirtiniai?*

Asmeninio ir specialaus pobūdžio klausimų kiekis ir jų formulavimas priklauso nuo konkretaus nusikaltimo ypatumų.

Klausimų formulavimas pagal pasiūlytą metodiką, daugeliu atveju, palengvins specialistui (ekspertui) darbą, kartu leis jam išvadoje racionaliai ir logiškai išreikšti savo nuomonę ir gautus

rezultatus, kas įtakos aiškų ir nedviprasmišką išvados suvokimą ir jos naudojimą, formuojant įtariamajam kaltinimus.

3.6.2. Biologinių objektų tyrimas

Tiriant nužudymus, tame tarpe ir buitinius, greta teismo medicininio tyrimo, skiriami ir atliekami kitų rūšių ekspertiniai tyrimai. Plaukų, kraujo pėdsakų ir kitų organizmo išskyrų tyrimui yra skiriama biologinė ekspertizė arba užduotis atlikti biologinės rūšies objekto tyrimą. Savaiame biologiniai pėdsakai netampa įrodymais byloje, o nusikaltimo išaiškinamumui turi reikšmę tik tada, kai jie rasti, tinkama tvarka užfiksuoti, išimti ir specialisto (eksperto) ištirti.

Mūsų nagrinėjamame nužudymų porūšyje dažniausiai skyriama užduotis atlikti objekto tyrimą - o būtent kraujo tyrimą. Atliekant kraujo tyrimą specialistas gali neigti šių pėdsakų kilmę nuo žmogaus arba patikslinti žmonių ratą, kuriems ji gali priklausyti, taipogi paneigti ar nustatyti kraujo priklausomumą konkrečiam asmeniui tuo pačiu suteikiant tyrėjui raktą, sprendžiant įtariamojo kaltės klausimą. Esant įtariamajam ir prireikus patikrinti ar jis nėra palikęs kraujo žymių įvykio vietoje ar ant daiktų, iš jo paimamas kraujas lyginamajam tyrimui. Šį procesinį veiksma reglamentuoja LR BPK 144 str¹³¹.

3.6.3. Trasologinių objektų tyrimas

Tiriant nusikaltimus, labai dažnai daroma trasologinė ekspertizė, nes nusikaltimo vietoje paliekama pėdsakų, atspindinčių gyvosios ir negyvosios gamtos išorinę sandarą¹³². Trasologinė ekspertizė leidžia nustatyti pėdsakų susidarymo mechanizmą, juos palikusį objektą bei išspręsti kitus klausimus susijusius su pėdsakų susidarymu ir juos palikusių objektų savybėmis.

Padidėjusi atliekamų ekspertizių ir tyrimo objektų įvairovė, susiaurėjusi ekspertų specializacija pagal tyrimo objektus ir metodikas paskatino suskirstyti trasologinę ekspertizę į: kojų ir avalynės pėdsakų, žmogaus drabužių, žmogaus dantų pėdsakų, trasologinė ir kt. ekspertizes. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad iš visų trasologinių rūšių ekspertizių (tyrimų), buitinių nužudymų tyrime dažniausiai buvo atlikti daktiloskopiniai tyrimai.

Daktiloskopinės žmogaus rankų pėdsakų tyrimo dalykas yra tam tikri duomenys apie asmenį palikusį rankų pėdsakus, taipogi jų susidarymo laiko ir sąlygų nustatymas.

¹³¹ LR BPK *supra* note 92.

¹³² Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P., *supra* note 100, p. 80 – 83.

Daktiloskopinės žmogaus rankų pėdsakų ekspertizės (tyrimo) uždavinius galima suskirstyti į dvi grupes: identifikaciniai ir neidentifikaciniai¹³³.

Vadovaudamiesi šiuo skirstimų ekspertui (specialistui) užduodami tokio požūdzio klausimai.

Neidentifikaciniais:

- *Ar ant tirti pateiktų objektų yra papiliarinių pėdsakų?*
- *Ar jie tinka asmeniui identifikuoti?*
- *Kokiu būdu šie pėdsakai susidarė?*

Identifikaciniai:

- *Ar rankų pėdsakus ant butelio, paimto iš nukentėjusiojo buto, paliko jis pats ar kitas asmuo?*
- *Kurios rankos ir kurių pirštų pėdsaki palikti?*

Dažniausiai specialistui tenka atsakyti į klausimą, ar surastieji pirštų pėdsakai yra palikti konketaus asmens. Specialistas į šį klausimą gali atsakyti tik turint to asmens lyginamuosius pavyzdžius. Suliginus pėdsakus, nustacius bendrųjū ir individualiųjų požymių atitikimūmą ir nenustacius esminių skirtingų, galima teigti, kad pėdsakus paliko konkretus asmuo.

3.6.4. Nešaunamojo ginklo tyrimas

Nešaunamojo ginklo ekspertizė (tyrimas) yra atskira ekspertinių tyrimų rūšis. Šios ekspertizės ar tyrimo uždaviniai - nustatyti, ar konkretus objektas yra priskiriamas ar nepriskiriamas nešaunamiesiems ginklams, objekto paskirtį, būklę, tinkamūmą naudojimui, pagaminimo būdą. Tuo atveju, kai objektas yra nešaunamasis ginklas, nustatoma, kokiai nešaunamųjų ginklų rūšiai ir grupei jis priskiriamas.

Nešaunamasis ginklas – ginklas, kuriuo, naudojant žmogaus raumenų jėgą, per nuotolį ar turint tiesioginį sąlytį galima sunaikinti ar kitaip mechaniškai paveikti (durti, kirsti, smogti, triuškinti) taikinį¹³⁴.

Prie nešaunamųjų ginklų nepriskyriami vadinamieji sportiniai nešaunamieji ginklai, nes yra lankstesni su buku geležtės galu, karinė ginkluotė, turistiniai, žuvies dorojimo peiliai. Nešaunamaisiais ginklais nelaikomi ir ūkinės ar buitinės paskirties įrankiai¹³⁵.

¹³³ Lapin, A. V., Kriminalisticheskaja ekspertiza [*Forensic examination*]. Minsk: TetraSistems. 2006, p. 38 – 39.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13 – 467.

¹³⁵ Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Ekspertizių atlikimas* [interaktyvus]. Vilnius, 2008 [žiūrėta 2011-11-10]. <<http://www.ltec.lt/nesaunamojo-ginklo-metodines>>.

Literatūroje¹³⁶ nešaunamojo ginklo ekspertizės uždaviniai sirtomi į: identifikacinius ir neidentifikacinius. Pvz. įvykio vietoje aptiktas nusikaltimo padarymo įrankis – peilis.

Neidentifikacinio pobūdžio klausimai:

- *Ar pateiktas tirti peilis priskyrimas nešaunamiesiems ginklams?*
- *Kokiu būdu pagamintas peilis?*

Identifikacinio pobūdžio klausimas:

- *Kokiai nešaunamųjų ginklų grupei priklauso?*

Ant peilio radus kraujo, mikropluoštelių ar kitų paliktų nusikaltimo pėdsakų, šie objektai turi būti siunčiami atitinkamiems ekspertizėms arba tyrimams atlikti.

3.6.5. Balistinis tyrimas

Balistinio tyrimo metu (ekspertizėje) tyriami šaunamieji ginklai, šaudmenys, medžiaga, kuri naudojama ginklams ir šaudmenims pagaminti, šuvio pėdsakai ir kitos šuvio aplinkybės. Lietuvos Respublikos Ginklų ir Šaudmenų įstatyme šaunamasis ginklas apibūdinamas, kaip įrenginys ar daiktas, sukonstruotas ar pritaikytas kaip ginklas, iš kurio sprogo, dujų ar oro slėgio ar kokia nors kita varomąja jėga gali būti paleistas sviedinys (kulka, šratas, strėlė ar kt.), arba kenksmingos, dirginančios medžiagos, skirti mechaniškai, termiškai, chemiškai ar kitaip taikiniui per nuotolį paveikti. Šaunamuoju ginklu laikomos ir pagrindinės šaunamųjų ginklų dalys¹³⁷.

Pagrindinis šios tyrimo uždavinys – identifikuoti šaunamąjį ginklą iš pėdsakų ant kulku, šratų, tūtelių ir pan. Identifikuojant šaunamąjį ginklą, specialistas gali nustatyti šuvio pėdsakus ant įvairių pažeistų objektų, pačiame ginkle ar ant šovusiojo.

Balistinio tyrimo klausimai specialistui formuojami, atsižvelgiant į identifikacinio ir neidentifikacinio pobūdžio keliamus uždavinius¹³⁸.

Neidentifikacinio pobūdžio klausimai yra labai įvairūs. Klausimai, kurie liečia patį šaunamąjį ginklą bei tokie klausimai, kurie apibūdina aplinkybes, kuriomis buvo pagamintas, saugomas ar panaudotas šaunamasis ginklas, pvz.:

- *Ar pateiktas tirti objektas yra šaunamasis ginklas? Kokia rūšis, kalibras?*
- *Ar pateikti šoviniai yra šaudmenys?*
- *Ar pateiktas ginklas yra fabrikinės gamybos ar svadarbis?*
- *Ar pateiktas ginklas yra tinkamas šaudyti? Kokia jėga reikia nuspausti nuleistuką,*

kad įvyktų šūvis?

¹³⁶ Pošiūnas, P., Kriminalistinės ekspertizės. Vilnius: Vilniaus Universitetas. 1997, p. 127.

¹³⁷ LR ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas, *supra* note 134.

¹³⁸ Lapin, A. V., *supra* note 133, p. 42.

Identifikaciniai uždaviniai – nustatyti šaunamojo ginklo ir šaudmenų bei jų dalių individualią tapatybę, grupinį ar rūšinį priklausomumą bei visumą iš dalių: ar kulkos, grankulkės, šratai iššauti iš konkretaus šaunamojo ginklo; ar tūtelė buvo šauta konkrečiame šaunamajame ginkle; iš kokio ginklo šauta tūtelė; ar tūtelė ir kulka priklauso tam pačiam šoviniui ir sudaro jo visumą¹³⁹.

Kai yra pateikiamas ginklas lyginamajam tyrimui, sprendžiami tokio pobūdžio klausimai:

- *Ar pateikta kulka iššauta iš pateikto ginklo?*
- *Ar pateiktas šovinys buvo įdėtas į konkrečių šovinių dėtuve?*

Kai pateikiamos kulkos, tūtelės:

- *Ar pateiktos kulkos iššautos iš vieno ginklo egzemplioriaus?*
- *Ar pateikta kulka ir tūtelė iššauta iš to paties ginklo modelio?*

Tiek identifikacinio, tiek neidentifikacinio pobūdžio klausimų kiekis ir įvairovė priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių.

Tyriant šūvio pėdsakus reikia žinoti, kad pėdsakų gali būti tiek ant šūvio pažeistų objektų, tiek ant šovusiojo ir pačiame ginkle. Šio tyrimu dažniausiai siekiama šūvio atstumui nustatyti.

Atliekant šūvio pėdsakų tyrimus, sprendžiami ir kiti uždaviniai: nustatomas šūvių skaičius, jų eiliškumas, šūvio kryptis, šovusiojo (ginklo) vieta, ginklo ir sviedinių, padariusių pažeidimus rūšis¹⁴⁰. Šautinių žmogaus kūno sužalojimų tyrimas yra teimo medicinos specializacija. Kartais, kai tiriami ir nukentėjusiojo šautiniai sužalojimai, ir jo drabužiai ar kiti objektai (automobiliai, baldai ir kiti aplinkos daiktai) su šautiniais pažeidimais, atlikus ekspertizės, kai kurie klausimai gali būti sprendžiami atliekant kompleksinę teismo medicinos ir balistikos ekspertizę. Šios ekspertizės metu nustatoma, iš kelių ginklų šaudant padaryti sužalojimai ir pažeidimai, bendras šūvių, padariusių sužalojimus ir pažeidimus, skaičius, patikslinama šūvio kryptis, nukentėjusiojo ir šovusiojo (ginklo) tarpusavio padėtis, sprendžiama apie nukentėjusiojo galimybę pasidaryti sužalojimus pačiam (įtariant savižudybę)¹⁴¹.

Šiuolaikinės balistinio tyrimo galimybės leidžia specialistams pagrįstai išspręsti uždavinius, susijusius su ginklais, šaudmenimis ir jų veikimo pėdsakais. Bet tai nereškia, kad specialistams turi būti keliami visi klausimai vienokiu ar kitokiu būdu susiję su tam tikru objektu. Skyriant balistinį tyrimą ar ekspertizę būtina griežtai vadovautis nužudymo bylos aplinkybėmis, faktiniais duomenimis ir uždaviniais, kurie turi būti išspręsti, kadangi klausimų nesusijusių su bylos aplinkybėmis, neturinčių reikšmės tyriamam nusiklatimui, o kartais paprastai perrašytų klausimų iš

¹³⁹ Danisevičius, P., Teismo balistika. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universitetas. 1976, p. 38 – 55.

¹⁴⁰ Teismo ekspertizės: Jų skyrimas, klausimų formulavimas ir medžiagos joms rengimas. Metodinės rekomendacijos parengė prof. E. Kurapka, Lietuvos teisės universiteto prorektorius, ir dr. E. Vaitkevičius, Lietuvos teismo ekspertizės centro Trasologinių ir balistinių ekspertizių vedėjas. Vilnius: LR Teisingumo ministerija Lietuvos teismo ekspertizės centras. 2004, p.167.

¹⁴¹ *Ibid.*

kokios nors rekomendacinio pobūdžio literatūros formulavimas priveda prie specialisto ar eksperto laiko eikvojimo, užkrauna jų veiklą bei prailgina tyrimo ar ekspertizės atlikimo laiką, kas savo ruožtu vilkina pačios nužudymo bylos tyrimą.

Kaip jau anksčiau minėjome nemažai svarbus yra atitinkamų klausimų formulavimas. Keliamas klausimas turi būti suprastas vienareikšmiškai be skirtingo ir plataus aiškinimo. Pavyzdžiui, specialistui keliamas klausimas apie galimybę iššauti iš šaunamojo ginklo nepaspaudus ant nuleistuko. Tyrėjui būtina žinoti, kad specialistas gali nustatyti tik objektyviąją galimybę iššauti, nepaspaudus nuleistuko. Aiškinimasis ar nusiklatėlis norėjo paspausti nuleistuką, ar tai atsitiko netyčia yra tyrėjo kompetencija. Todėl formuluojant klausimą apie šūvio galimybę, nepaspaudus nuleistuko būtina nurodyti konkrečias aplinkybes, kurioms esat įvyko vietoje įvyko šūvis (smūgis į ginklą, ginklo kritimas ir pan.).

3.6.6. Teismo psichiatrinė, psichologinė ekspertizė

Kai ikiteisminio tyrimo metu kyla įtarimų dėl įtariamojo psichinės būklės yra skiriama teismo psichiatrinė ekspertizė.

LR BPK šešto skirsnio 208 str.¹⁴² numato, kad ekspertizė skiriama tai atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios. Ekspertizių skyrimo tvarka yra daug sudėtingesnė, negu skiriant užduotis dėl objektų tyrimo.

Atlikto tyrimo metu patebėta, kas buitinių nužudymų atvejais, įtariamasis dažnai turi kai kuriuos psichikos nukrypimus: įvykdytas nužudymas yra be jokių pagrįstų motyvų ir beprasmiškas arba padarytas itin žiauriu būdu, kaip pvz., Š. Š., būdamas neblaivus, konflikto dėl asmeninių nesutarimų su D. P. metu, ne mažiau kaip 24 kartus tyčia mesdamas baltos spalvos silikatinės plytas D. P. į galvos sritį bei kitas kūno vietas, D. P. padarė daugybinius kaukolės lūžimus, nuo ko pastarasis vietoje mirė, tai yra tyčia nužudė¹⁴³. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes šioje ikiteisminio tyrimo medžiagoje buvo paskirta ambulatorinė teismo psichiatrinė ekspertizė.

Dažnas atvejis, nors buitinio nužudymo aplinkybės leidžia pagrįstai abėjoti įtariamojo psichine būseną (padaryti daugybiniai kūno sužalojimai, itin žiauriai ir pan.), teismo psichiatrinė ekspertizė paskirta nebuvo. Dėl šios rūšies ekspertizės skyrimo literatūroje¹⁴⁴ išsakytos kelios nevienareikšmiškos pozicijos. Vieni autoriai mano, kad teismo psichiatrinė

¹⁴² LR BPK *supra* note 92.

¹⁴³ Ignalinos rajono policijos komisariato smurtinių nusikaltimų skyriaus ikiteisminė byla Nr. 59 – 1 – 0345 – 06.

¹⁴⁴ Sacharova, E. G, *supra* note 110, p. 133.

ekspertizė būtina bet kokio sunkaus ar labai sunkaus smurtinio nusikaltimo atveju. Kiti teigia, kad nurodyta ekspertizė yra tikslinga tik tuo atveju, kai yra pagrindas abėjoti įtariamojo pakaltinamumą. Mes pritariame antrajai pozicijai, kad buitinių nužudymų atvejais nebūtina kiekvienoje byloje skirti teismo psichiatrinę ekspertizę, tai netikslinga bei užkrauna ekspertus perteklinėmis ekspertizėmis. Be to LR BPK 208 str. imperatyviai nurodyta, kad ekspertizė skiriama tik tais atvejais kai nusikaltamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos specialios žinios. Laiku ir pagrįstai skirta įtariamajam teismo psichiatrinė ekspertizė priklauso ir nuo tyrėjo žinių teismo psichiatrinėje srityje. Tai reiškia, kad tyrėjas turi žinoti tuos kriterijus, kuriais remiantis galima abėjoti asmens psichine būkle. Kai kurie kriterijai yra paprasti, kiti reikalauja specialių žinių ir įgūdžių. Anot J. Kanapeckaitės¹⁴⁵, „atskleidžiant įtariamojo psichinius trūkumus reikia atsižvelgti į jų turimus požymius: menkas išprusimas; kalbėjimo ar tarimo sutrikimai; kūno ir judėjimo sutrikimai; sveikatos sutrikimai; psichoaktyvių medžiagų vartojimas. Daugiau informacijos, būtinos įtarimams dėl psichikos trūkumų (sutrikimų) patvirtinti galima surinkti naudojant kitus žinių apie psichikos trūkumus (sutrikimus) gavimo šaltinius: artimųjų giminaičių ir šeimos narių parodymai; asmens, kuriam įtariami psichikos sutrikimai, parodymai; materialūs objektai priklausantys įtariamajam, rasti jo gyvenamojoje vietoje ar prie jo bei tam tikros nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės“.

Be teismo psichiatrinės ekspertizės gali būti atlikta ir teismo psichologinė ekspertizė, kuri skiriama psichiškai sveiko įtariamojo nepatologinių reikšminių išaiškinimui. Gali būti atlikta lygiagrečiai su teismo psichiatrine ekspertize, t.y. kompleksinė teismo psichologinė – psichiatrinė ekspertizė. Tokios ekspertizės dalyku yra įtariamojo individualių psichologinių ypatybių nustatymas ir jų poveikis įtariamojo elgesiui nusikaltimo padarymo metu, emocinės reakcijos nusikaltimo padarymo metu nustatymas, duomenų gavimas apie įtariamojo asmenybę, nustatant įtariamojo staigų susijaudinimą¹⁴⁶.

Buitiniuose nužudymuose be tradicinių kriminalistikoje ekspertizių ir užduočių yra skyriamos ir netradicinės, kaip pvz. medžiagų ir gaminių tyrimas, siekiant nustatyti nukentėjusiojo ir nusikaltėlio kontaktą. Šis tyrimas skyriamas tada, kai yra pagrindas manyti, kad tarp įtariamojo ir nukentėjusiojo buvo kontaktas (grumtinės ir pan.), o ne tam, kad atlikti vien formalų dalyką, kaip pvz. medžiagų ir gaminių tyrimas buvo paskirtas tada, kai grumtinių ar pasipriešinimo požymių nebuvo - nukentėjusysis buvo nušautas.

Paskirtų ekspertizių ir užduočių rezultatų efektyvumas priklauso ne tik nuo ekspertų ir specialistų, bet ir nuo tyrėjo, kuris turi žinoti mokslines ir technines ekspertizių galimybes, taipogi žinoti kokie specialistai (ekspertai) ir tyrimo įstaigos jas atlieka, mokėti suformuluoti ir pateikti

¹⁴⁵ Kanapeckaitė, J., Įtariamųjų psichikos trūkumų (sutrikimų) atskleidimas ir nustatymas. *Jurisprudencija*, 2005. 75 (67): 43- 45.

¹⁴⁶ Sacharova, E. G, *supra* note 110, p. 134.

klausimus, tinkamai paruošti objektus ir medžiagas ekspertizei. Tam, kad atlikti visus šiuos reikalavimus tyrėjai turi bendradarbiauti ir nuolat palaikyti ryšį su ekspertinėmis įstaigomis, aptariant probleminius klausimus bei apsikeičiant patirtimi. Pastovus ryšys tarp eksperto (specialisto) ir tyrėjo, siekiant išvengti ekspertizės išvadų vėlavimo, leidžia laiku nustatyti tų ar kitų naujų medžiagų poreikį. Ekspertas gali nurodyti tyrėjui apie papildomos medžiagos pateikimą, kuri padėtų atsakyti į jam iškilusius klausimus. Nustačius kokias nors nusikaltimo aplinkybes, susijusias su tyrimo klausimais arba galinčias padėti ekspertui ar specialistui teisingai juos išspręsti, tyrėjas turi savarankiškais apie tai pranešti.

Baigiant ekspertizę, tyrėjas turi mokėti įvertinti ir analizuoti galutinį eksperto ar specialisto sprendimą - išvadą, patikrinti jo autentiškai nustatytų faktų laikymąsi. Būtina prisiminti, kad išvados nėra būtinos tyrėjui, bet kilęs prieštaravimas turi būti motyvuotas. Kilus prieštaravimams, gali būti paskirta pakartotinė arba papildoma ekspertizė vienu ar kitu klausimų atžvilgių ar apklaustas specialistas (ekspertas).

IŠVADOS

1. Remiantis tiek teorinio, tiek empirinio tyrimo pagrindu darbo hipotezė pasitvirtino. Ikiteisminis tyrimas būtų veiksmingesnis ir rezultatyvesnis, jei būtų atsižvelgiama į baudžiamojo proceso normas bei kriminalistines rekomendacijas.

2. Buitinių nužudymų kriminalistinės charakteristikos struktūrą sudaro 4 elementai: asmuo įvykdęs buitinį nužudymą; buitinių nužudymų situacija; nusikaltimo pasikėsimo dalykas ir buitinių nužudymų būdai. Šių elementų pagrindu gali būti sudaromos atitinkamos prielaidos pasirenkant optimalius kriminalistinius metodus, priemones ir būdus nusikaltimų išaiškinimui bei tyrimui.

3. Atlikto tyrimo duomenimis buitinių nužudymų tyrimo situacija dažniausiai atitinka atviro nužudymo tipinei situacijai - kai randamas atpažintas lavonas, dauguma aplinkybių yra aiškios, o žudiko asmenybė nustatyta.

4. Praktikoje tyrėjai ne visada iškelia visas galimas nužudymo ar jo aplinkybių versijas, kuriomis remiasi įrodymų rinkimas byloje, o jeigu iškelia, tai nevisada patikrina. Padaromos klaidos, kai iš atskirų aplinkybių padaroma išvada ir atidirbama tik vienintelė versija ir ieškomos, fiksuojamos tik tokios aplinkybės, kurios tik gali ją patvirtinti.

5. Iš atlikto tyrimo rezultatų matyti, kad 95% buitinio nužudymo atveju pirminių, neatidėliotinių ir nepakeičiamų tyrimo veiksmų yra įvykio vietos ir lavono apžiūra. Didelė dalis šio tyrimo veiksmo atlikta be reikalingo specialisto pagalbos, dalis nepanaudojus reikiamų techninių priemonių. Todėl 30% visų atvejų, dėl netinkamai atliktos pirminės apžiūros buvo atlikta pakartotinė įvykio vietos apžiūra.

6. Liudytojų apklausa priskiriama prie pirminių buitinių nužudymų tyrimo veiksmų. Atliktas tyrimas parodė, kad vienoje ikiteisminio tyrimo byloje vidutiniškai apklausiama 7 – 9 liudytojai iš kurių dalis apie įvykdytą nusikalstamą veiką nieko paliudyti negali, o jei ir gali, tai tik apie tai, kas nėra susiję su nusikaltimu ir yra visiškai nereikšminga. Didelis tokių liudytojų apklausų kiekis ir bevertis jų parodymų fiksavimas protokole yra nenaudingas, eikvojantis tyrėjo darbą. Taip susiduriama su pertekliniu liudytojų skaičiumi ir nereikalingu papildomu darbu.

7. Įtariamieji apklausos metu dažniausiai t.y. 52% atvejų neneigia savo kaltės, sutinka duoti parodymus ir neslepia nusikaltimo aplinkybių. Nepriklausomai nuo įtariamojo apklausos metu pasirinktos pozicijos, jų apklausa kartais atliekama paviršutiniškai, nedetalizuojant ir nekonkretizuojant atskirų klausimų.

8. Įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje atliktas 60% visų buitinių nužudymų tyrimo atvejų. Tyrėjai atliekant šį tyrimo veiksmą, kartais siekia ne objektyviosios tiesos,

nustatant tiek kaltinančias, tiek pateisinančias įtariamojo kaltę aplinkybes, bet išankstinės nuomonės vedami siekia vien įtariamojo kaltės patvirtinimo.

9. Buitinių nužudymų tyrime, skiriant ekspertizes ir užduotys, atlikti objektų tyrimus, nevisada pasirenkamas jų tinkamas skyrimo eiliškumas, ko pasekoje tikėtinas tyrimo objektas gali būti sunaikintas ar prarastas. Nevisada tiksliai, aiškiai ir logiškai formuluojami klausimai, surašomas perteklinis klausimų kiekis, kuriuos specialistas ar ekspertas turi išspręsti. Pasigendama tyrėjų ir ekspertinių įstaigų glaudaus bendradarbiavimo, kas padėtų išvengti ekspertizės išvadų vėlavimo ir laiku nustatyti tų ar kitų naujų medžiagų poreikį.

PASIŪLYMAI

1. Remiantis atlikto tyrimo metu nustatytu nusikaltėlio profiliu, viktimologiniu aukos profiliu ir kitais buitinių nužudymų kriminalistinės charakteristikos sistemos elementų duomenimis, gali būti sukurtas informacinis kriminalistinių duomenų bankas, kurio naudojimas leistų nustatyti kokių būdu, kokioje aplinkoje dažniausiai padaromi tokio pobūdžio nusikaltimai, kokie yra dėsningi ryšiai tarp atskirų elementų, kas padėtų efektyviai ir operatyviai iširti šį nusikaltimą.

2. Atlikto empirinio tyrimo rezultatų analizė rodo, kad nužudymų tyrimas įgauna pasikartojančių klaidų ir trūkumų lėtinį pobūdį, liūdijančiu kaip apie nekokybišką, paviršutinišką ikiteisminį tyrimą, taip ir apie tyrėjo žemą kvalifikaciją bei profesionalumo trukumą. Todėl šalinant šią problemą, rekomenduotina iš naujo peržiūrėti ikiteisminio tyrimo realizavimo mechanizmą, atnaujinti ir papildyti visas šiuo metu parengtas kriminalistines rekomendacijas, nustatančias atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimą taktiką ir ypatumus, tyriant šio porūšio nusikaltimus.

3. Remiantis LR BPK numatytu greito proceso principu, siūloma supaprastinti kai kurių ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo tvarką. Atsižvelgiant į liūdytojų apklausų perteklinį skaičių ir priklausomai nuo jų turimos informacijos tūrinio, svarbumo ir reikšmės tolimesniam tyrimui, jų parodymai gali būti fiksuojami tyrėjų tarnybiniuose pranešimuose, nepašalinant galimybės pereiti prie apklausos protokolo.

4. Siūloma periodiškai vykdyti pareigūnų, vykdančių baudžiamąjį persekiojimą asmenų, padariusių šios porūšies nusikalstamas veikas, kvalifikacijos kėlimo kursus, kuriuose turėtų būti pristatoma ne tik aktuali teisinė, metodinė, operatyvinė informacija, bet ir kita naudinga informacija (medecinos, psichologijos) betarpiškai susijusi su jų vykdomomis funkcijomis.

5. Skatinti tyrėjų ir ekspertinių įstaigų glaudų bendradarbiavimą, siekiant išvengti perteklinių specialisto kompetencijai nepriskirtų klausimų, taip pat klausimų, kurie nepagristai išplečia ekspertizės ar tyrimo apimtį arba kylus kitiems neaiškumams susijusiems su konkrečia ekspertize ar tyrimu.

6. Užtikrinti griežtesnę ikiteisminio tyrimo atlikimo kontrolę ir glaudesnę prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimą, tuo užtikrinant tyrimo veiksmingumą ir geresnę kokybę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011-06-14 Nr.72-3475.
3. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13 – 467.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89 – 2741.
6. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003. Nr. 32-1318.
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl nacionalinės mokslo programos socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.152-7764.
8. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl teritorinių policijos įstaigos veiklos apžiūrint ir tyriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 5 – V – 454.
9. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl nacionalinės mokslo programos socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.152-7764.
10. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl teritorinių policijos įstaigos veiklos apžiūrint ir tyriant įvykio vietas tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 5 – V – 454.
11. Lietuvos mokslo tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto 2011 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 07 HSM-86-2 patikslintas nacionalinė mokslo programa “Socialiniai iššūkiai nacionaliniam saugumui” programos vykdymo 2012 – 2013 metų detalusis planas.
12. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. sausio 18 d. įsakymas Nr. I – 14 „Dėl rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011. Nr. 8-379.

Specialioji literatūra

13. Barkauskas, A., Kriminalistinės versijos. Vilnius: Lietuvos Teisės Akademijos Leidybos centras. 2000.
14. Burda, R., Kriminalistikos taktika: mokamasis leidinys. Vilnius : Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001.
15. Danisevičius, P., Teismo balistika. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universitetas. 1976.
16. Juškevičiūtė, J., Nusikaltėlio profilio sudarymas – naujas netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas. *Jurisprudencija*. 2003, 43 (35).
17. Kurapka, V. E., Malevski, H., Šiuolaikinė nusikaltimų tyrimo koncepcija ir jos kriminalistinis bei procesinis užtikrinimas. Pirmieji rezultatai. *Jurisprudencija*, 2003. 43 (35).
18. Kuklianskis, S., Matulienė, S., Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos samprata. *Jurisprudencija*, 200. 29 (21).
19. Kurapka, V. E., Matulienė, S., Smurtinio nusikalstamumo Lietuvoje probleminiai klausimai: ikiteisminio tyrimo praktika ir kriminalistinės rekomendacijos. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė – koreliaciniai ryšiai*, 2011.
20. Kanapeckaitė, J., Įtariamųjų psichikos trūkumų (sutrikimų) atskleidimas ir nustatymas. *Jurisprudencija*, 2005. 75 (67).
21. Kurapka, V. E., et al. *Nusikalstamumo grėsmės ir žmogaus saugumas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
22. Kurapka, V. E., Malevski, H., Kažemikaitienė, E., Kriminalistikos žinių poreikio ir jų taikymo praktikos Lietuvoje vertinimas. *Jurisprudencija*. 2007, 12 (102).
23. Lietuvos teismo ekspertizės centras. *Ekspertizių atlikimas* [interaktyvus]. Vilnius, 2008 [žiūrėta 2011-11-10]. <<http://www.ltec.lt/nesaunamojo-ginklo-metodines>>.
24. Matulienė, S., Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimo metodikoje : teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
25. Markovas, V., Įvykio vietos apžiūra nužudymų bylose. Vilnius: Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. 2002.
26. Malevski, H., Įvykio vietos tyrimo instituto raida: Atsiradimo prielaidos, įgyvendinimo problemos ir tobulinimo perspektyvos . *Jurisprudencija*. 2006, 1 (79).
27. Matulienė, S., Kažemikaitienė, Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – vienas iš kriminalinės justicijos informacinės sistemos modelio kūrimo pagrindų Lietuvoje. *Jurisprudencija*. 2005, 65 (57).
28. Matulienė, S., Issues of the theory of criminalistics situations. *Jurisprudencija*. 2011, 18 (1).

29. Noguchi, T. T., Paslėptieji įkalčiai. Vilnius: Naujoji Rosma. 2003.
30. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 113.
31. Pocius, A., *Asmenų, padariusių nužudymus, gyvenimo retrospektyva (kriminologinė analizė)*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2009.
32. Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P., Kriminalistika. Vilnius: Mintis. 1985.
33. Palskys, E., Nusikaltimai ir kriminalistika. Vilnius: Mintis. 1978.
34. Palskys, E., Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos. Vilnius: Lietuvos Policijos Akademija. 1995.
35. Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P., Kriminalistika. Vilnius: „Mintis“. 1985.
36. Pošiūnas, P., Kriminalistinės ekspertizės. Vilnius: Vilniaus Universitetas. 1997.
37. Psichologijos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
38. Sirvydis, V., Agresyvumo raiška tyčinių nužudymų genezėje. *Jurisprudencija*. 2003. 38 (30).
39. Teismo ekspertizės: Jų skyrimas, klausimų formulavimas ir medžiagos joms rengimas. Metodinės rekomendacijas parengė prof. E. Kurapka, Lietuvos teisės universiteto prorektorius, ir dr. E. Vaitkevičius, Lietuvos teismo ekspertizės centro Trasologinių ir balistinių ekspertizių vedėjas. Vilnius: LR Teisingumo ministerija Lietuvos teismo ekspertizės centras. 2004.
40. Tereškinas, A. Vyrai: apie smurtą šeimoje. *Delfi* [interaktyvus]. Vilnius, 2011-05-17. [žiūrėta 2011-10-07] <http://gyvenimas.delfi.lt/namai_ir_seima/vyrai-apie-smurta-seimoje.d?id=45539099 >.
41. Uscila, R., Aukos ir nusikaltėlio inversija: viktimologinė analizė. *Jurisprudencija*. 2002. 29 (21).
42. Žukauskienė, R., Kriminalinio elgesio psichologija. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas. 2006.
43. Becker, P., Dem Täter auf der Spur [*Crimes of the track*]. Berlin: Primus Verlag. 2005.
44. Bremert, R., Kriminalistik. Was ist Was [*Criminalistics. What's what*]. Nunberg: Tessloff Verlag. 2008.
45. Krukow, P., Psychologia i neuropsychologia sądowa [*Psychology and neuropsychology judicial*]. Liublin: 2004.
46. Belkin, R. S., Averjanova, T. V., Koruchov, J. G., ir kt., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Kontrakt. 1999.
47. Belkin, R. S., Izbranye trudy [*Selected works*]. Moskva: Norma. 2008.
48. Balasov, N. D., Balasov, M. N., Malikov, V. S., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Izdvo Infra- M. 2009.

49. Bastrykin, A. I., Kriminalistika. Technika, taktika i metodika rasledyvanija prestuplenij [*Criminalistics, technique, tactics and methods of crime investigation*]. Moskva: Juridicheskij centr pres. 2010.
50. Chamkin, A. T., Karagodin, V. N., Rasledyvanie umyshlenych ubijstv [*Investigation of homicides*]. Ekaterinburg: Urgua, 2004.
51. Danilkin, I. A., Vzamodeistvie sledstvinyh i ekspertno – kriminalisticheskich podrazdelenij organov vnutrenich del [*Interaction of the investigative and expert – forensic departments of the Interior*]. Moskva: Jurlitinform, 2010.
52. Efremov, I. A., Kto i kak budet opredeliat sroki proizvodstva sudebnyh ekspertiz i shto nuzhno delat, shtobi oni sobliudalis. *Ekspert kriminalist* [*Who will determine the timing of production of legal expertise and that you need that they are respected*]. Moskva: Jurist, 2009.
53. Filipov, A. G., Problemy kriminalistiki. Izbranye statji [*Problems of criminology. Featured articles*]. Moskva: Jurlitinform, 2007.
54. Ischenko, E. P., Egorov, N. N., Kriminalistika dlja sledovatelei i doznavatelei [*Criminalistics for investigators*]. Kurgan: Infra-M. 2009.
55. Ischenko, E. P., Kriminalistika [*criminalistics*]. Moskva: Elit. 2008.
56. Ischenko, E. P., Toporkov A. A., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Juridicheskaja firma „kontrakt“. 2010.
57. Jablokov, N., P. Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Norma. 2009.
58. Jablokov, N. P., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Jurist. 2000.
59. Jakimov, I. N., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Leks-Est. 2003.
60. Kudriavcev, V. N., Kriminalnaja motivacija [*Criminal motivation*]. Moskva: Nauka. 1986.
61. Korciagin, A. J., pod izdatelstvom Ischenko, E. P., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Elit. 2008.
62. Krylov, I. F., Bastrykin, A. I., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Delo. 2001.
63. Lapin, A. V., Kriminalisticheskaja ekspertiza [*Forensic examination*]. Minsk: TetraSistems. 2006.
64. Mitricev, S. P., Lekcii. atskirų nusikaltimų tyrimo ypatumai [*Lecture. technique investigation of certain types of crimes*]. Moskva: Jurist, 1973.
65. Merickij, N. E., Prutovych, V. V., Metodologija obnaruzenija i fiksacii objektov kriminalisticheskogo i sudebno – medecinskogo charaktera [*Methodology for detection and fixation of objects forensic and forensic medical*]. Moskva: Jurlitinform. 2009.
66. Moshak, G. G., Kriminologicheskie problemy izuchenija i preduprezhdenija umyshlenych ubijstv, sovershaemyh v sfere semeino – bytovych otnoshenij [*Criminological problems in the study and prevention of homicides, committed in the sphere of family-domestic relation*]. Moskva: 1986.

67. Obrazcov, V., A., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Jurist, 1997.
68. Panteleev, I. F., Selivanova, M. A., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Juridiceskaja literatura. 1988.
69. Panteleev, I. F., Kriminalistika [*criminalistics*]. Moskva: Juridiceskaja literatura. 1993.
70. Selivanova, N. A., Snetkova, V. A., Rukovodstvo dla sledovatelei [*Guidance for Investigators*]. Moskva: Infra – M. 1998.
71. Suruchnov, N. G., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Eksmo. 2010.
72. Sacharova, E. G., Rasledyvanie prichinenia vreda zdorovju [*Investigation of injury*]. Moskva: Jurlitinform. 2007.
73. Skichko, O. J., Taktiko – psichologiceskie osnovy doprosa nesoversynoletnich svidetelei i poterpevsykh na predvoritelnym sledstvii [*Tactical – psychological the basis of interrogation of witnesses and victims of juveniles in the preliminary investigation*]. Moskva: Julitinform. 2010.
74. Saveleva, M. V., Smuskin, A. B., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Daskov i K. 2009.
75. Smirnova, S. A., Sudebnaja ekspertiza na rubezhe XXI veka [*Forensic at the turn of the XXI century*]. Moskva: Piter, 2004.
76. Selivanov, N. A., Vidomov, L. G., Tipovye versii po delam ob ubijstvaxh [*Standard version for the killings*]. Moskva: prokuratura SSSR, 1989.
77. Selivanov, N. A., Soja- Serko, L. A., Rasledyvanie ubijstv [*Investigation of the murders*]. Moskva: Manuskript, 1994.
78. Sosyn, V. S., Rasledyvanie umyslenykh ubijstv, sovershenykh na bytovoi pochve [*Investigatio of homicides committed in domestic violence*]. Saratov, 2000.
79. Sergejeev, L. A., Rukovodstvo dlia sledovatelej [*Guidance for Investigators*]. Moskva, 1971.
80. Suruchnov, G. N., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Eksmo. 2006.
81. Torvald, J., Kriminalistika sevodnia [*Criminalistics today*]. Rostov na donu: Feniks. 1996.
82. Vozgrin, I. A., Principy metodiki rasledovaniya otdelnykh vidov prestuplenij [*Principles of methods of investigation of certai types of crimes*]. Moskva, 1977.
83. Volynskij, F. A., Kriminalistika [*Criminalistics*]. Moskva: Junititi- Dana. 1999.

Teismų praktika

84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-378/2006 m.).

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: ikiteisminis tyrimas, buitiniai nužudymai, kriminalistinė charakteristika, tyrimo situacijos, kriminalistinės versijos.

Žmogžudystė visose šalyse pripažįstama sunkiausiu smurtiniu nusikaltimu. Juo pasikesinama į žmogaus gyvybę - į gėrį, kuris jam suteikiamas tik kartą.

Iš visų nužudymų, kaip atskirą nužudymų rūšį galime išskirti buitinius nužudymus, kaip labiausiai paplitusią ir sudarančią pagrindinę masę teismo išnagrinėtų nužudymų bylų. Nepaisant didelio buitinių nužudymų paplitimo, jų ikiteisminiame tyrime aptinkamos tam tikros klaidos ir trūkumai, kas gali byloti apie kriminalistikos ir baudžiamojo proceso rekomendacijų nesilaikymą bei apie nekokybiškai, paviršutiniškai ir nekvalifikuotai atliekamą tyrimą.

Darbo tikslas. Atskleisti ikiteisminio tyrimo esmę, susijusia su buitinių nužudymų tyrimo metodika ir aptarti tokio pobūdžio kriminalistinio nusikaltimų tyrimo ypatumus.

Atlikus Vilniaus apygardos teismo buitinių nužudymų bylų analizę buvo išsamiai išnagrinėta šio nusikaltimo porūšio kriminalistinė charakteristika, kuria remiantis buvo sudarytas tipinis buitinio žudiko ir aukos viktimologinis profilis bei nurodyta šios kriminalistinės charakteristikos reikšmė šių nusikaltimų tyrimui.

Remiantis tyrimo metu gautų rezultatų analize, nustatytos galimos nužudymų tyrimo situacijos ir versijos bei jų sprendimo būdai.

Darbe apžvelgiami atskiri ikiteisminio tyrimo veiksmai, kurie dažniausiai atliekami tyriant šiuos nužudymus, tai: įvykio vietos ir lavono apžiūra, liūdytojų apklausa, įtariamojo apklausa, įtariamojo kūno apžiūra, įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje, ekspertizių ir užduočių atlikti objektų tyrimą skyrimas. Remiantis gautų empirinio tyrimo rezultatų analize, darbe aptariama šių ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo taktika, ypatumai, pasitaikančios problemos bei pateikiamos atskiros nusikaltimo tyrimo efektyvios priemonės.

SUMMARY

The main concepts: pretrial investigation, domestic homicide, criminal characteristics, investigation situations, criminal versions.

Homicide is considered to be the most severe violent crime. By it a human life: goodness, given once, is threatened.

Among all the homicides, we can differentiate one distinct homicide type: domestic homicide. It is the most common type which makes the major part of solved court cases. Regardless of the prevalence of domestic homicide, there are certain mistakes and flaws found during pretrial investigation, which might imply the breach of recommendations of criminology and conviction process and the low quality, superficial investigation.

The purpose of this paper. To reveal the essence of the pretrial investigation related to methodology of the investigation of the domestic homicide and to dispute peculiarity of the investigation of this type of crime.

After conducting the analysis of domestic homicide cases in Vilnius District Court, the criminal characteristic of this type of crime was extensively examined and its implication for criminal investigation was determined. Based on the criminal characteristic, profiles of a typical killer and a typical victim were constituted.

Based on the analysis of the results obtained during the research, possible homicide investigation situations, versions, and their solution were determined.

Separate actions of pretrial investigation which usually are taken while investigating these homicides are reviewed in this paper. They are: examination of the crime scene and the corpse, questioning of the witnesses, questioning of the suspect, inspection of the body of the suspect, verification of the testimony of the suspect at the scene, designation of the actions to examine the objects. Based on the results of the empirical research, in this paper there is strategy, peculiarity, and common problems of these pretrial investigation actions reviewed and there are means to effective crime investigation provided.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

ANKETA

Baudžiamųjų bylų

(iškeltų pagal LR BK 129 str) analizavimui

Miestas_____

B/b (arba archyvinis numeris)_____

DUOMENYS APIE NUSIKALTIMĄ PADARIUSĮ ASMENĮ

1. Lytis

- Vyras
- Moteris

2. Amžius:

- iki 18 metų
- 19 – 25 metai
- 26 – 35 metai
- 36 – 45 metai
- 46 ir vyresni

3. Tautybė:

- Lietuvis
- Rusas
- Lenkas
- Baltarusas
- Kita_____

4. Išsilavinimas:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Nebaigtas vidurinis
- Vidurinis
- Spec. vidurinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis universitetinis
- Nėra

5. Šeimyninė padėtis:

- Nevedęs (netekėjusi)

- Vedęs (ištekėjusi)
- Išsiskyres (-usi)
- Turėjo sugyventinį (-ę)
- Našlys (-ė)

6. Charakteristika pagal gyvenamąją vietą:

- Vietinis gyventojas turintis nuolatinę gyvenamąją vietą
- Vietinis gyventojas be nuolatinės gyvenamosios vietos
- Kitos valstybės gyventojas turintis nuolatinę gyvenamąją vietą
- Kitos valstybės gyventojas be nuolatinės gyvenamosios vietos
- Benamis
- Kita _____

7. Ryšys su nukentėjusiuoju (-iaisiais):

- Sutuoktinis
- Sugyventinis
- Dukra/sūnus
- Draugas, pažįstamas
- Kaimynas
- Bendradarbis
- Kita _____

8. Veikla (pasirinkite kelis galimus variantus):

- Nedirba
- Nesimoko
- Dirba
- Mokosi
- Dirba tik sezoninį darbą
- Bedarbis
- Kita _____

9. Materialinė padėtis ir turtiniai santykiai:

- Skurstantis
- Vidutiniškai materialiai apsirūpinęs
- Pakankamai gera materialinė padėtis
- Pasiturintis
- Kita _____

10. Charakterio bruožai (pasirinkite kelis galimus variantus):

- Valdingas
- Kerštingas
- Agresyvus
- Nesugyvenamas
- Pavydus
- Nervingas
- Egoistas
- Laisvabūdis
- Melagis
- Draugiškas

- Kita_____

11. Elgesys laisvalaikiu, šeimoje, draugų tarpe:

- Valdingas
- Kategoriškas
- Nesukalbamas
- Nesugyvenamas
- Pavydus
- Kerštingas
- Nervingas
- Agresyvus
- Egoistas
- Melagis
- Draugiškas
- Kita_____

12. Pakaltinamumas:

- Pakaltinamas
- Nepakaltinamas
- Riboto pakaltinamumo
- Turintis psichikos nukrypimų
- Kita_____

13. Nusikaltimą padarė būdama (-as):

- Girtas
- Blaivus
- Psichotropinių medžiagų poveikio būsenoje
- Kita_____

14. Teistumas:

- Nusikaltimą padarė pirmą kartą
- Anksčiau teistas
- Recidyvistas
- Iki sulaikymo padarė nusikaltimą (-us), kurie nebuvo atskleisti

DUOMENYS APIE NUKENTĖJUSĮ (-SIAŲ)

15. Lytis:

- Vyras
- Moteris

16. Amžius:

- iki 18 metų
- 19 – 25 metų
- 26 – 35 metai
- 36 – 45 metai

- 46 – 55 metai
- 56 – 65 metai
- 66 ir vyresni

17. Išsilavinimas:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Nebaigtas vidurinis
- Vidurinis
- Spec. vidurinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis universitetinis
- Nėra

18. Ryšys su nusikaltėliu:

- Sutuoktinis
- Sugyventinis
- Dukra/sūnus
- Draugas, pažįstamas
- Kaimynas
- Bendradarbis
- Kita _____

19. Charakteristika pagal gyvenamąją vietą:

- Vietinis gyventojas turintis nuolatinę gyvenamąją vietą
- Vietinis gyventojas be nuolatinės gyvenamosios vietos
- Kitos valstybės gyventojas turintis nuolatinę gyvenamąją vietą
- Kitos valstybės gyventojas be nuolatinės gyvenamosios vietos
- Benamis
- Kita _____

20. Šeimyninė padėtis:

- Nevedęs (netekėjusi)
- Vedęs (ištekejusi)
- Išsiskyres (-usi)
- Turėjo sugyventinį (-ę)
- Našlys (-ė)

21. Veikla (pasirinkite kelis galimus variantus):

- Nedirba
- Nesimoko
- Dirba
- Bedarbis
- Kita _____

22. Nusikaltimo įvykdymo metu nukentėjusysis buvo:

- Girtas
- Blaivus
- Psichotropinių medžiagų poveikio būsenoje
- Kita _____

23. Charakterizuojamas kaip:

- Kategoriškas
- Nesukalbamas
- Nesugyvenamas
- Valdingas
- Pavydus
- Nervingas
- Agresyvus
- Egoistas
- Draugiškas
- Kita _____

24. Materialinė padėtis ir turtiniai santykiai:

- Skurstantis
- Vidutiniškai materialiai apsirūpinęs
- Pakankamai gera materialinė padėtis
- Pasiturintis
- Kita _____

NUSIKALTIMO ĮVYKDYMO BŪDAS

25. Ar buvo pasiruošimo stadija darant nusikaltimą?

- Nusikaltimas buvo iš anksto suplanuotas
- Nusikaltimas įvykdytas "spontaniškai", be pasiruošimo
- Nusikaltimas įvykdytas susiklosčius tam tikrai situacijai

26. Kaip buvo įgytas nusikaltimo įrankis:

- Iš anksto suplanavus ir įsigijus
- Ekspromtu
- Turėjo

27. Nusikaltimo įvykdymo būdai:

- Kankinant:
 - badant peiliu
 - skandinant
 - deginant
 - kita
- Smaugiant
- Nuskandinant
- Sužalojant kūną smūgiais
- Nušauinant
- Nuduriant
- Pasmaugiant
- Pakariant
- Sudeginant
- Susprogdinant
- Nunuodijant
- Kita _____

28. Nusikaltimo įrankis (iai):

- Peilis
- Kirvis
- Metalinis strypas
- Laužtuvas
- Beisbolo lazda
- Kovinis šaunamasis ginklas
- Savigynai išduotas šaunamasis ginklas
- Medžioklinis šautuvas
- Savadarbis šaunamasis ginklas
- Ūkinės-buitinės paskirties daiktas _____
- Kita _____

29. Nusikaltimas buvo slėpiamas:

- Taip
- Ne

30. Nusikaltimo slėpimo būdai:

- Sudeginimas
- Užkasimas
- Ketvirčiavimas
- Nuskandinimas
- Lavono veido sudarkymas
- Išvežant į kitą vietą
- Kita _____

31. Nusikaltimo slėpimo priežastys, kurias sąlygojo nusikaltimo padarymo situacija:

- Artimai pažinojo auką
- Išsigando
- Tikėjosi, kad nusikaltimas liks neatskleistas
- Kita _____

NUSIKALTIMO SITUACIJA

32. Nusikaltimo įvykdymo mėnuo:

- Sausio mėn.
- Vasario mėn.
- Kovo mėn.
- Balandžio mėn.
- Gegužės mėn.
- Birželio mėn.
- Liepos mėn.
- Rugpjūčio mėn.
- Rugsėjo mėn.
- Spalio mėn.
- Lapkričio mėn.
- Gruodžio mėn.

33. Nusikaltimo įvykdymo laikas:

- Darbo dienomis
- Nedarbo dienomis
- Švenčių dienomis
- Atostogų metu
- Kita _____

34. Paros laikas:

- Ryte
- Dienos metu
- Vakare
- Nakti

35. Konkreti nusikaltimo įvykdymo vieta:

- Kiemas
- Automobilis
- Butas
- Gyvenamasis namas
- Kita _____

36. Nustatyti nusikaltimo motyvai:

- Pavydas
- Pyktys
- Įžeidimas
- Pažeminimas
- Kita _____

37. Aplinka nurodanti į aukos iniciatyvą, sudarant konfliktinę situaciją:

Priedas nr. 2

ANKETA

2004- 2008 m. Baudžiamųjų bylų iškeltų pagal LR BK 129 str.

Miestas _____

B/b (arba archyvinis numeris) _____

Buitynių nužudymų ikiteisminio tyrimo trukmė _____

PIRMINIAI TYRIMO VEIKSMAI

1. Pirminiai tyrimo veiksmai atvykus į įvykio vieta:

- Įvykio vietos apžiūra
- Lavono apžiūra
- Sekimas karštais pėdsakais
- Liudytojų apklausa
- Įtariamojo apklausa
- Užduotis atlikti odjekto tyrimą
- Daiktų apžiūra
- Krata
- Poėmis

2. Specialisto dalyvavimas atliekant įvykio vietos apžiūrą:

- Dalyvavo
- Nedalyvavo

3. Pakartotinė įvykio vietos apžiūra:

- Atlikta
- Neatlikta

LIŪDYTOJAS

4. Ikiteisminiame tyrime apklaustų liūdytojų skaičius:

- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11

- 12

5. Liudytojai:

- Kaimynai:
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- Giminaičiai:
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- Draugai/ sugerovai
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- Kita_____

ĮTARIAMASIS

6. Pasiulus duoti parodymus apie įtarimo esmę įtariamasis:

- Prisipažino
- Prisipažino iš dalies
- Pripažino faktinės bylos aplinkybes, bet ne kaltę
- Neprisipažino

7. Pakrtoinė įtariamajo apklausa:

- Atlikta
- Neatlikta

8. Įtariamajo parodymų patikrinimas vietoje:

- Atlikta
- Neatlikta

KITOS PROCESINĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖS

9. Paskirtos kitos procesinės priemonės:

- Laikinas sulaikymas
- Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas
- Krata

- Poëmis
- Asmens apžiūra

UŽDUOČIŲ IR EKSPERTIZIŲ PASKYRIMAS

10. Paskirta užduotis atlikti objekto tyrimą:

- Lavono tyrimą
- Įtariamojo kūno tyrimą
- DNR tyrimą
- Daktiloskopinį tyrimą
- Tyrimą dėl teismo psichiatrinės- psichologinės ekspertizės paskyrimo
- Kita_____

11. Paskirta teismo medicinos ekspertizė (lavono):

- Tą pačia diena
- Praėjus vienai parai
- Praėjus ilgesniam laikotarpiui (įrašyti)

12. Teismo medicinos ekspertizės trukmė nužudymo atveju:

- Trys dienos
- Savaitė
- Mėnuo
- 2 mėn.
- 3 mėn.
- 4 mėn.
- 5 mėn.
- Kita_____

13. Įtariamojo kūno apžiūros tyrimo trukmė:

- Trys dienos.
- Savaitė
- 2 savaitės
- Mėnuo
- 1,5 mėn.
- 2 mėn.
- 2,5 mėn.
- 3 mėn.
- 4 mėn.

14. Ekspertizės paskyrimas:

- Biologinė
- Trasologinė
- Balistinė
- Nešaunamojo ginklo
- Teismo psichiatrinė-psichologinė

Priedas nr. 3

ANKETA

**Ikiteisminio tyrimo pareigūnų, tyriančių baudžiamąsias bylas pagal LR BK 129 str.
Apklausa**

Miestas _____

Pareigos _____

Išsilavinimas _____

Darbo patirtis _____

IKITEISMINIS TYRIMAS

1. Problemos su kuriais susiduriama tyriant šio pogrūpio nusikaltimus:

- Netinkamas įstaigų ar pareigūnų bendradarbiavimas
- Blogai organizuotas darbas
- Silpnos teorinės ir praktinės žinios
- Nepakankamas praktinis kriminalistinis pasirengimas
- Blogas aprūpinimas kriminalistine technika
- Kriminalistinių rekomendacijų stygis

2. Jūsų nuomonė, kaip galima išvengti šių problemų bei pakelti tyrimo lygį:

- Didinti kvalifikacijos kėlimo kursų skaičių
- Pagerinti materialinį – techninį komisariatų aprūpinimą
- Atnaujinti kriminalistines rekomendacijas
- Užtikrinti ikiteisminio tyrimo griežtesnę kontrolę
- Kita _____

ATSKIRŲ IKITEISMINIO TYRIMO VEIKSMŲ ATLIKIMAS

3. Specialisto dalyvavimas atliekant įvykio vietos apžiūrą:

- Dalyvavo
- Nedalyvavo

4. Sunkumai, kurie pasireiškia atliekant įvykio vietos ir lavono apžiūrą:

- Netinkamas pasiruošimas šiam veiksmui
- Techninių priemonių stoka arba jų ribotos galimybės
- Nepakankamas darbo organizavimas ir planavimas
- Žmogiškųjų išteklių stoka ir nepakankamos kvalifikacinės žinios

5. Liūdytojų apklausos proceso sunkumai:

- Perteklinis liūdytojų skaičius
- Psichologinių žinių nepakankamumas
- Nepakankamas apklausos taktinių būdų žinojimas
- Kita_____

6. Sunkumai, atliekant įtariamojo parodymų patikrinimą vietoje:

- Įtariamieji vangiai dalyvauja atliekant šį tyrimo veiksmą
- Techninių priemonių stoka ar jų ribotos galimybės
- Tyrimo veiksmo atlikimo plano nesudarymas
- Kita_____

7. Sunkumai, skiriant ekspertizes ir užduotys atlikti objektų tyrimus:

- Klausimų formulavimo sunkumai
- Bendradarbiavimo su ekspertais ar specialistais stoka
- Ekspertų (specialistų) išvadų vertinimas
- Ilga ekspertizių (tyrimų) atlikimo trukmė
- Kita_____